

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI

125 490

Mehmet Emin EKİNCİ

AYDINTEPE İLÇE MERKEZİNİN COĞRAFYASI

125490

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı
Doç.Dr.Saliha KODAY

ERZURUM-2003

T.C. YÜKSEK LİSANS KURULU
ERZURUM İLÇE MERKEZİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu çalışma, Coğrafya Anabilim Dalının Bölgesel Coğrafya Dalında jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

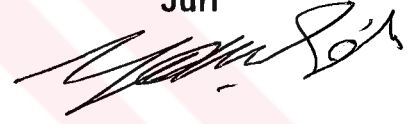
Doç.Dr. Saliha KODAY
Danışman / Jüri

Doç.Dr. İhsan BULUT
Jüri

Yrd.Doç.Dr. Yaşar GÖK
Jüri

Yukarıdaki imzalar, adı geçen öğretim üyelerine aittir. 27/01/2003

Prof.Dr. Vahdettin BAŞÇI
Enstitü Müdürü

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖZET.....	I
ABSTRACT.....	II
ÖNSÖZ.....	III
HARİTALAR LİSTESİ.....	VII
TABLolar LİSTESİ	VIII
ŞEKİLLERLİSTESİ.....	X
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	XII

GİRİŞ

AYDINTEPE İLÇE MERKEZİNİN COĞRAFYASI

1.Araştırma Bölgesinin Konum ve Sınırları.....	1
2.Araştırmanın Amacı ve Metodu	2

BİRİNCİ BÖLÜM

1.SAHANIN FİZİKİ COĞRAFYASI

1.1.Yerşekilleri.....	5
1.2.Sahanın İklimi	10
1.2.1.İklim özellikleri	11
1.2.1.1.Sıcaklık.....	11
1.2.1.2.Basınç ve Rüzgarlar.....	18
1.2.1.3.Nem ve Bulutluluk	25
1.2.1.4.Yağışlar	30
1.2.1.5.İklim Tipi	37
1.3.Doğal Bitki Örtüsü Özellikleri	39
1.4.Hidrografiya Özellikleri	40
1.5.Toprak Özellikleri.....	40

İKİNCİ BÖLÜM

2.BEŞERİ COĞRAFYASI

GİRİŞ

2.1.Nüfus

2.1.1.Nüfusun Gelişimi.....	45
2.1.2.Nüfus Hareketleri.....	49
2.1.2.1.Doğumlar ve Ölümler.....	40
2.1.2.2.Göçler.....	50
2.1.3.Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Özellikleri.....	53
2.1.3.1.Nüfusun Cinsiyet ve Yaş Yapısı	53
2.1.3.2.Nüfusun Eğitim ve Kültür Özellikleri.....	59
2.1.3.3.Beslenme ve Sağlık Durumu	61
2.1.3.4.Aile Büyüklüğü.....	62
2.1.3.5.Nüfusun Sektörel Dağılımı.....	63
2.1.4.Nüfus Yoğunlukları ve Dağılışı.....	64

2.2.Yerleşme

2.2.1.Yerleşmenin Tarihi Gelişimi.....	67
2.2.2.Aydıntepe Kasabası.....	69
2.2.3.Aydıntepe İlçe Merkezinin Fonksiyon Alanları.....	69
2.2.3.1.Oturma Alanları.....	71
2.2.3.2. İşyeri ve Ticaret Alanları.....	71
2.2.3.3. İdari Alanlar.....	72
2.2.3.4. Sanayi ve Ticaret Alanları.....	73
2.2.3.5. Eğitim ve Kültür Alanları.....	73
2.2.3.6. Askeri Sahalar.....	74
2.2.3.7. Sağlık Alanları	74
2.2.4.Konut ve Konut Tipleri.. ..	74
2.2.4.1.Eski Tip Konutlar.....	75
2.2.4.2.Yeni Tip Konutlar.....	77

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.EKONOMİK COĞRAFYASI

3.1.Tarım.....	80
3.2.Hayvancılık.....	82
3.2.1.Büyükbaş Hayvancılık.....	83
3.2.2.Küçükbaş Hayvancılık	85
3.2.3.Kümes Hayvancılığı.....	86
3.2.4.Arıcılık.....	86
3.3.Ticaret	87
3.4.Ulaşım	90
3.5.Sanayii	90

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.ELDE EDİLEN SONUÇLAR VE PLANLAMAYA YÖNELİK ÖNERİLER

4.1.Doğal Çevre Özelliklerinden Kaynaklanan Başlıca Sorunlar.....	92
4.2.Beşeri Çevre Özelliklerden Kaynaklına Başlıca Sorunlar	92
4.3.Ekonomik Faaliyetlerle İlgili Başlıca Sorunlar	93
SONUÇ	95
BİBLİYOGRAFYA	97
FOTOĞRAFLAR	100
ÖZGEÇMİŞ.....	107

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****AYDINTEPE İLÇE MERKEZİ'NİN COĞRAFYASI****Mehmet Emin EKİNCİ****Danışman : Doç. Dr. Saliha KODAY****2003, Sayfa :107****Jüri : Doç. Dr. Saliha KODAY**

.....

.....

Araştırma sahasını oluşturan Aydıntepe İlçe Merkezi, Karadeniz Bölgesi'nin, Doğu Karadeniz Bölümünde, Bayburt il sınırları içinde yer almaktadır. Yönetim bakımından Bayburt iline bağlı olan Aydıntepe, Bayburt il merkezine 24 km uzaklıkta bulunmaktadır.

Aydıntepe İlçe Merkezi yönetim alanı, yaklaşık 32 km² kadardır. Bu saha, Doğuda Erzurum, kuzeyde Trabzon, güneyde ve batıdan ise Bayburt illeri ile çevrilidir.

Soğanlı Dağları ve Aydıntepe Ovası gibi farklı iki morfolojik birimden oluşan Aydıntepe Kasabasını, batı ve kuzeyden Soğanlı Dağları, güney ve doğudan ise Aydıntepe (Hart) Ovası sınırlandırmıştır.

Sahada karasal iklim şartları etkili olmaktadır. Söz konusu iklim şartlarına bağlı olarak, kış ayları çok soğuk, yaz ayları ise çok sıcak geçmektedir. Bu da tarım koşullarını olumsuz yönde etkilemektedir. Sahada devamlı akış gösteren bir akarsu mevcut değildir. Kasabada ki topraklar ise genel olarak kahverenkli topraktan oluşmaktadır.

İlçe nüfusu ile ilgili sağlıklı verilere Cumhuriyet döneminden sonraki dönemde rastlanılmaktadır. 1935 sayımında 1385 kişi olan ilçe merkezi nüfusu 2000 sayımında 7010 kişi olmuştur. İlçede yapılan kazı çalışmalarında ilçenin tarihinin M.Ö. 3000 yılına kadar geriye gittiği tahmin edilmektedir.

Aydıntepe İlçe Merkezindeki temel ekonomik faaliyet ziraattır. Bölgenin doğal çevre şartları ile nüfusun sosyo-kültürel özellikleri, söz konusu faaliyetlerde belirleyici olmuştur. Diğer ekonomik faaliyetlerden ticaret ve sanayi faaliyetleri ilçede henüz istenilen seviyede gelişmemiştir. Ama yerinde ve akılcı yatırımlar ilçenin gelişmesine katkıda bulunacaktır.

SUMMARY

MASTER THESIS

MEHMET EMİN EKİNCİ

THE GEOGRAPHY OF THE AYDINTEPE CENTER

SUPERVISOR: Assoc.Prof.Dr.Saliha KODAY

2003,PAGE:107

Jury: Assoc.Prof.Dr.Saliha KODAY

.....

.....

The centre of the district Country, Aydıntepe which is the recerch area is in the board of Bayburt in the region of Black Sea.

It's administration depends on Bayburt and it is 24 km ovay from Bayburt. It's area is about 32 km this area is surroun dea Erzurum in East, Trabzon in North and Bayburt in West and North.

It is surrounded by the mountain Soğanlı and plateau Aydıntepe (Hart) hat formed two different morfologic surface such as the mountain Soğanlı and platau Aydıntepe.

In this area land climate has a strong influence. Because of the cirusmtances of this climate the winter is too cold and the summer is too hot. So this influences the agriculture in negative way.

There isn't a stream which runs in all year contunilly. The land in this area genarally has been formed by brasn soil.

We haven't got a certain information about it's population before rapsblie but now we have. To 1935 census (counting) the population of the country-centre was 1935 but to 2000 it is about 7010. Thanks the excavation in the country has shown hat the history of it was based on 3000 B.C.

The economy depends on agriculture. The reason of agriculture depends on the ensor went and Social-Culture.

Other economic activities such of trade and industry haven't improved yet as hoped. But logical investment will help the country improve.

ÖNSÖZ

Konusu "*Aydıntepe İlçe Merkezinin Coğrafi Etüdü*" olan araştırmamız, yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.

Araştırma sahası olarak seçtiğimiz Aydıntepe, idari açıdan bir ilçe merkezi olmasına rağmen, genelde bir kırsal yerleşme özelliği gösterir. Devamlı göç veren bir yerleşme olan Aydıntepe ekonomik açıdan kalkınmada geri kalmış bir tarım kasabası olması nedeniyle çalışmaya konu olmuştur.

İlçe nüfusunun büyük bir kısmının tarımla uğraşmasına rağmen mevcut tarım arazilerinin miras yoluyla parçalanarak küçük parsellerden meydana gelmiş olması, tarımsal faaliyetlerin en büyük sorunlarından biridir. Aynı zamanda, artan nüfusa çalışma sahası temin edecek diğer bazı sosyal ve ekonomik amaçlı yatırımlar da yok denecek kadar azdır. Bu nedenle, köklü bazı ekonomik tedbirler alınmadıkça Aydıntepe İlçe Merkezinde göçler devam edecek ve nüfus bakımından büyümesi bile mümkün olmayacaktır.

Bu sebeplerden dolayı "*Bölgesel Coğrafya Metoduna*" uygun olarak sahanın araştırılması ve sorunlarının coğrafi görüşlerle ortaya konulması, Aydıntepe İlçe Merkezi için yapılacak ve planlanacak yatırımların isabetli olmasını sağlayacaktır.

Eldeki çalışmanın bu hale gelmesinde emeği geçen Coğrafya Bölümü Öğretim üyelerinden; Yrd.Doç.Dr. Zeki KODAY, Doç.Dr. Kenan ARINÇ, Doç.Dr. İhsan BULUT, Yrd.Doç.Dr. Mehmet ZAMAN, Yrd.Doç.Dr Cemal SEVİNDİ ve ile bölümde görev yapan diğer öğretim elemanlarına ve tez danışmanım hocam Doç.Dr. Saliha KODAY'a teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışmamızın dökümanter veri toplama aşamasında yardımlarını gördüğüm, başta Aydıntepe Belediyesi Fen İşleri görevlilerine ve diğer kamu kurum ve kuruluşu yöneticileri ile konuksever Aydıntepe halkına teşekkür ederim.

Mehmet Emin EKİNCİ
ERZURUM-2003

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1.1. Aydınıtepe ve Yakın Çevresinin Lokasyon Haritası.....	Metin Dışı
Harita 1.2. Aydınıtepe ve Yakın Çevresinin Fiziki Haritası.....	7
Harita 1.3. Aydınıtepe ve Yakın Çevresinin Jeoloji Haritası.....	8
Harita 1.4. Aydınıtepe ve Yakın Çevresinin Yerşekilleri Haritası.....	9
Harita 1.5. Aydınıtepe ve Yakın Çevresinin Toprak Haritası.....	42

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1.1.Aydıntepe Meteoroloji İstasyonuna Ait Sıcaklık Değerleri	12
Tablo 1.2.Aydıntepe’de Ortalama Donlu Günler Sayısının Aylara Göre Dağılımı	15
Tablo 1.3.Aydıntepe’de Ortalama Donlu Günler Sayısının Mevsimlere Göre Dağılımı	17
Tablo 1.4.Bayburt’ta Ortalama ve Ekstrem Basınç Değerlerinin Aylara Göre Dağılımı	19
Tablo 1.5.Aydıntepe’de Çeşitli Yönlerden Esen Rüzgarların Esme Sayılarının ve Frekanslarının Mevsimlere Göre Dağılımı	23
Tablo 1.6.Bayburt’ta Etkili Olan Rüzgarların Mevsimlere Göre Dağılımı	25
Tablo 1.7.Aydıntepe’de Ortalama Bağıl Nem Değerlerinin Aylara Göre Dağılımı	26
Tablo 1.8.Aydıntepe’de Ortalama Bulutluluk Değerlerinin Aylara Göre Dağılımı	28
Tablo 1.9.Aydıntepe’de Ortalama Açık, Kapalı ve Bulutlu Günlerin Aylara Göre Dağılımı	29
Tablo 1.10.Aydıntepe’de Ortalama Sisli Gün Sayısının Aylara Göre Dağılımı	30
Tablo 1.11.Aydıntepe’de Ortalama Yağış Miktarının Aylara Göre Dağılımı	31
Tablo 1.12.Aydıntepe’de Ortalama Yağış Miktarının Mevsimlere Göre Dağılımı	33
Tablo 1.13.Aydıntepe’de Ortalama Yağışlı Günlerin Aylara Göre Dağılımı	35
Tablo 1.14.Bayburt’ta Ortalama Kar Yağışlı, Kar Örtülü Gün Sayısı ve En Yüksek Kar Örtüsünün Aylara Göre Dağılışı.....	36
Tablo 1.15.Aydıntepe’nin Su Bilançosu	38
Tablo 2.1.Aydıntepe İlçe Merkezinde Sayım Yıllarına Göre Nüfus Miktarları, Cinsiyet Bileşimi ve Nüfusun Artış ve Azalış Oranları	46
Tablo 2.2.Aydıntepe İlçe Merkezinde Gerçekleşen Doğum Sayısı	49

Tablo 2.3.Aydıntepe İlçe Merkezinde Gerçekleşen Ölüm Sayısı	49
Tablo 2.4.Aydıntepe İlçe Merkezinde Nüfusun Cinsiyet Durumu	54
Tablo 2.5.Aydıntepe İlçe Merkezinde Nüfusun Yaş Bileşimi.....	56
Tablo 2.6.Aydıntepe İlçe Merkezi Nüfusunun Geniş Aralıklı Grupları.	58
Tablo 2.7.Aydıntepe İlçe Merkezinde Nüfus Hane Sayısına Dağılımı.....	63
Tablo 2.8.Aydıntepe İlçe Merkezinde Aktif Nüfusun Fonksiyonel Dağılımı.....	63
Tablo 2.9.Aydıntepe İlçe Merkezinde Nüfus Yoğunlukları.....	66
Tablo 2.10.Aydıntepe İlçe Merkezinde İşyeri Türü ve Sayısı	72
Tablo 3.1.Aydıntepe İlçe Merkezinde Ekili Alanlarda Yetiştirilen Ürünlerin Ekiliş Sahaları	81
Tablo 3.2.Aydıntepe İlçe Merkezinde Yetiştirilen Hayvan Varlığının Türlerine Göre Dağılımı	83
Tablo 3.3.Aydıntepe İlçe Merkezinde Ticari İşyerleri Sayıları	89

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1.Aydıntepe Meteoroloji İstasyonuna Ait Sıcaklık Değerleri	12
Şekil 1.2.Aydıntepe'de Ortalama Donlu Günlerin Sayısının Aylara Göre Dağılımı	16
Şekil 1.3.Aydıntepe'de Ortalama Donlu Günlerin Sayısının Mevsimlere Göre Dağılımı	17
Şekil 1.4.Bayburt'ta Ortalama ve Ekstrem Basınç Değerlerinin Aylara Göre Dağılımı	20
Şekil 1.5.Aydıntepe'de Çeşitli Yönlerden Esen Rüzgarların Esme Sayılarının ve Frekanslarının Mevsimlere Göre Dağılışı	24
Şekil 1.6.Bayburt'ta Etkili Olan Rüzgarların Mevsimlere Göre Dağılışı	25
Şekil 1.7.Aydıntepe'de Ortalama Bağıl Nem Değerlerinin Aylara Göre Dağılımı	27
Şekil 1.8.Aydıntepe'de Ortalama Bulutluluk Değerlerinin Aylara Göre Dağılımı	28
Şekil 1.9.Aydıntepe'de Ortalama Açık, Kapalı ve Bulutlu Günlerin Aylara Göre Dağılımı	29
Şekil 1.10.Aydıntepe'de Ortalama Yağış Miktarının Aylara Göre Dağılımı	32
Şekil 1.11.Aydıntepe'de Ortalama Yağış Miktarının Mevsimlere Göre Dağılımı	34
Şekil 1.12.Aydıntepe'de Ortalama Yağışlı Günlerin Aylara Göre Dağılımı	35
Şekil 1.13.Bayburt'ta Ortalama Kar Yağışlı, Karla Örtülü Gün Sayısı ve En Yüksek Kar Örtüsünün Aylara Göre Dağılımı	37
Şekil 1.14.Aydıntepe'nin Su Bilançosu Diyagramı	39
Şekil 2.1.Aydıntepe İlçe Merkezinde Sayım Yıllarına Göre Nüfusun Artışı	47
Şekil 2.2.Aydıntepe İlçe Merkezinin Nüfus Piramidi	57
Şekil 2.3.Aydıntepe İlçe Merkezi Nüfusunun Geniş Aralıklı Gruplandırılm.....	58
Şekil 2.4.Aydıntepe İlçe Merkezinde Aktif Nüfusun Fonksiyonel Dağılımı	63
Şekil 2.5.Aydıntepe İlçe Merkezinde Nüfus Yoğunlukları	66
Şekil 2.6.Aydıntepe İlçe Merkezinde Eski ve Yeni Tip Konut Planları	70

Şekil 2.7.Aydıntepe İlçe Merkezinde Fonksiyonel Alanlar	78
Şekil 3.1.Aydıntepe İlçe Merkezinde Ekili Alanlarda Yetiştirilen Ürünlerin Ekiliş Sahalarının Dağılışı	81
Şekil 3.2.Aydıntepe İlçe Merkezinde Yetiştirilen Hayvan Varlığının Türlerine Göre Dağılımı	83

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf: 1.Soğanlı Dağlarından Bir Görünüm	100
Fotoğraf: 2.Soğanlı Dağlarının İlçe Merkezinden Bir Görünümü.....	100
Fotoğraf: 3.Soğanlı Dağlarının Kuzeybatıdan Aydıntepe Ovasıyla Birleştiği Yer.....	101
Fotoğraf: 4.Aydıntepe Ovasından Bir Görünüm.....	101
Fotoğraf: 5.Aydıntepe Ovasından Ayrı Bir Görünüm.....	102
Fotoğraf: 6.İlçe Merkezinin Kuzeye Doğtu Gelişim Gösterdiği Saha.....	102
Fotoğraf: 7.Aydıntepe ve Soğanlı Dağlarından Bir Görünüm.....	103
Fotoğraf: 8.Yaşar Doğu Caddesinden Bir Görünüm.....	103
Fotoğraf: 9.Kale Mahallesinde ki İşyerlerinden Bir Görünüm.....	104
Fotoğraf: 10.İlçe Merkezinin Doğudan Giriş Kısmı.....	104
Fotoğraf: 11.Yaşar Doğu Caddesinde ki İşyerlerinden Bir Görünüm.....	105
Fotoğraf: 12.Eski Tip Konutlarda Mağ Adı Verilen Tavan.....	105
Fotoğraf: 13.İlçe Merkezinden Ayrı Bir Görünüm.....	106
Fotoğraf: 14.Eski Tip Konutların İçten Görünüşü.....	106

GİRİŞ

1.Araştırma Bölgesinin Konum ve Sınırları

Araştırmamıza konu oluşturan "Aydıntepe İlçe Merkezi" Karadeniz Bölgesi'nin Doğu Karadeniz Bölümünde yer almaktadır. Aydıntepe yönetim bakımından Bayburt iline bağlı olup, il merkezinin kuzeyinde yer alır. İl merkezine uzaklığı 24 km'dir.(Harita 1.1)

Aydıntepe ilçe yönetim bölgesi, kuzeyden Trabzon ili, doğudan Erzurum ili, güneyden ve batıdan ise Bayburt ili ile sınırlandırılmıştır. İlçe Coğrafi konum olarak ise, kuzeyde Doğu Karadeniz dağlarının bir devamı olan Soğanlı Dağları, güneyden ilçe ile aynı adı taşıyan Aydıntepe ovası, batıda yine Soğanlı Dağlarının uzantıları, doğuda ise Aydıntepe ovasının Arpalı kasabasına doğru olan uzantısıyla çevrilidir.

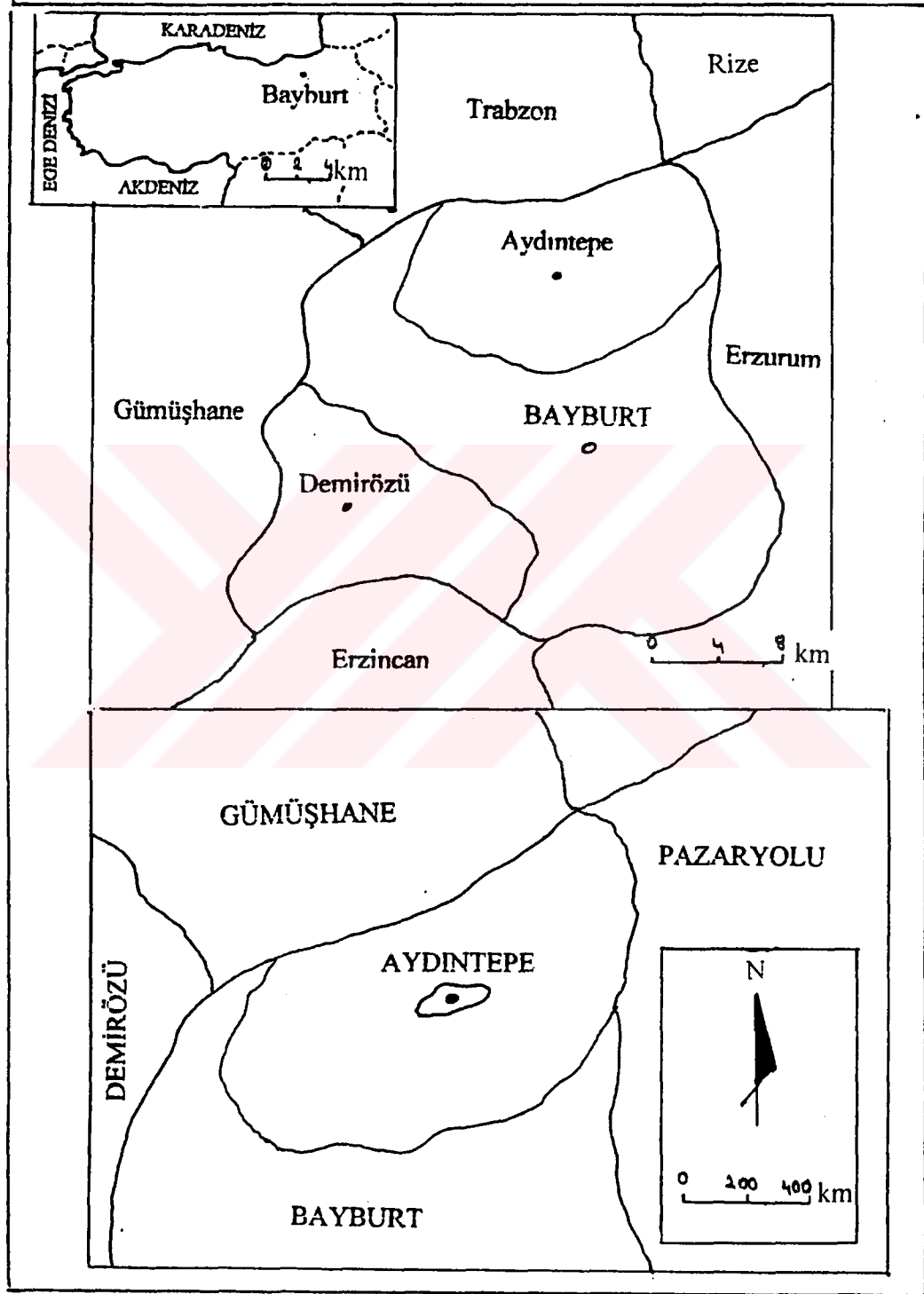
Ortalama yükseltisi 1600 m olan Aydıntepe çok soğuk ve uzun süren kış mevsimi ile karakterize edilen karasal iklim şartları hüküm sürmektedir. Aydıntepe Meteoroloji İstasyonu'nun rasatlarına göre, yıllık yağış ortalaması 261.2 mm dir. Yıllık sıcaklık ortalaması ise 6.3 °C dir.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi idari bakımdan Bayburt iline bağlı olan Aydıntepe adını kurulmuş olduğu Aydıntepe ovasından almaktadır. Osmanlı Devleti döneminde ve Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren 1957'ye kadar Aydıntepe ovasına Hart adı verilmekteydi. Bu nedenle ilçenin ismi bu tarihe kadar Hart olarak anılmakta idi.

Osmanlı Devleti döneminde civarın büyük köyleri arasında yer alan Aydıntepe 1957 yılında nüfusu göz önüne alınarak bucak merkezi olmuştur, ve yine aynı yıl belediye teşkilatı kurulmuştur. Daha sonraki yıllarda yerleşmenin nüfusunun hızlı artması göz önünde bulundurularak 1987 yılında Gümüşhane iline bağlı bir ilçe haline getirilmiştir. 1989 yılında Bayburt ilçesinin il olması ile birlikte Bayburt iline bağlı bir ilçe olmuştur.

Aydıntepe ilçe merkezinin, 2000 yılı genel nüfus sayımı sonuçlarına göre toplam nüfusu 7010 kişi ve mahalle sayısı 3 tür.

Araştırma sahası, Erzurum-Trabzon karayolunu oluşturan E 97 devlet yoluna 10 km uzaklıkta yer almaktadır.

Harita 1.1 Araştırma Sahasının Lokasyon Haritası.

2.Araştırmanın Amacı ve Metodu

Eldeki araştırmanın asıl amacı, Aydıntepe İlçe Merkezinin doğal ve beşeri çevre faktörlerinin, karşılıklı etkileşimleri sonucu ortaya çıkardığı faaliyetlerin, coğrafi prensiplere bağlı kalınarak analiz ve sentezinin yapılarak incelenmesidir. Bilindiği gibi yeryüzünün herhangi bir bölümünde, tabi çevrenin özellikleri, bu çevre içerisinde gerek beşeri faaliyetler ve gerekse bunların karşılıklı ilişkisi bütünüyle coğrafyanın konusunu oluşturur. Bu nedenle bir yerin coğrafyasından söz edildiğinde, o yerdeki doğal ve beşeri faaliyetlerin bütünü bir arada düşünmek gerekir. Coğrafi düşünce prensiplerine bağlı kalınarak "Aydıntepe İlçe Merkezi'nin Coğrafyası" adını taşıyan inceleme konusu bölgesel coğrafya araştırma yöntemlerine göre hazırlanmıştır. Bu nedenle Aydıntepe İlçe Merkezi'nde hem fiziki hemde beşeri ve ekonomik coğrafya gözlemleri yapılarak, coğrafi olayların sebepleri, sonuçları, birbirleri ile olan ilişkileri, alansal dağılımlar ve karşılaştırmaları üzerinde durulacaktır.

Bu araştırmanın uygulamada, yörenin bir çok problemine çözüm getirecek nitelikte olması bir başka amacımızdır. Bu nedenle kalkınmada geri kalmış yörelere tipik bir örnek olarak gösterebileceğimiz Aydıntepe İlçe Merkezi'nin sorunları coğrafi bir yaklaşımla incelenecek ve kalkınması için daha gerçekçi ve kalıcı çözüm yolları önerilecektir. Çünkü yörede yapılacak her türlü yatırımın daha isabetli olabilmesi için, her şeyden önce sahanın coğrafi potansiyelinin bilinmesi gerekir.

Yurdumuzun temel sorunlarından biri olan bölgeler arasındaki gelişmişlik farkını, bölgelerin doğal ve beşeri potansiyelini tanıyarak ve bunları en ekonomik şekilde değerlendirerek ortadan kaldırmanın mümkün olacağını düşünmekteyiz. Ekonomik yönden kalkınma, aynı zamanda sosyal alandaki sorunların aşılmasında bir aşama olarak herkes tarafından da kabul edilmektedir. Bu gibi sorunları idari tedbirler olarak çözmemiz tamamıyla mümkün değildir. Bizim inancımız odur ki; Coğrafi yaklaşımla ortaya konulacak "kalkınma modelleri" bu gibi yörelere uygulandığında, sorunlar köklü bir çözüme kavuşacaktır.

Çağımız 21.yüzyılda, gelişen teknolojiye ve her gün ilerleyen bilimsel çalışmalara rağmen yurdumuzun bir köşesinde eskiye rağmen ilerleme değil de; sosyal, ekonomik ve kültürel alanda gerileme yaşıyorsa, bu sorunun gerçekten de üzerinde hassasiyetle

durulması gereken bir konu olduğunu kabul ediyoruz. Böyle bir konuma örnek olarak seçtiğimiz Aydıntepe ilçesinin coğrafi etütü konulu bu çalışmamızın benzer sorunların anlaşılmasında ve çözümünde bir vasıta olmasını amaçlamaktayız. Günümüzde Aydıntepe devamlı bir şekilde göç verir bir yerleşme olmuştur. Nüfus azalmakta; yatırımlar genişlememekte aksine gerilemektedir.

Belirtilen bu amaçlar doğrultusunda, saha ile ilgili literatürün toplanması ve tasnifinin yapılması, araştırmamızın ilk aşamasını oluşturmuştur.

Daha önce yapılmış olan çalışmalarda Aydıntepe İlçe Merkezini doğrudan ele alan coğrafi bir araştırma mevcut değildir. Ancak bu sahayı dolaylı ilgilendiren coğrafi araştırmalarla, jeoloji, hidrojeoloji ve sulama konularında ayrıntılı etütler bulunmaktadır.

Arazi çalışmalarında önce, mevcut malzeme ve bilgilerin ışığı altında yapılan harita çizimleri araştırmamızın ikinci aşamasını oluşturmuştur. Bu çizimler sırasında, 1/25000 ölçekli Harita Genel Komutanlığına ait topoğrafya haritası, yine 1/100000 ve 1/200000 ölçekli Maden Tetkik Arama ve Devlet Su İşleri tarafından hazırlanan haritalar kullanılmıştır.

Ayrıca araştırmamızda yerinde gözlem ve dokümanter veri toplama yapılmıştır. Bu amaçla bölgede 2002 yaz döneminde gözlem gezileri ve mülakatlar ile fotoğraf çekimleri yapılmış, anketler uygulanmıştır. Ayrıca, kamu kurum ve kuruluşlarından çalışmamızla ilgili dokümanter veriler sağlamaya çalışılmıştır. Bu nedenle de çalışmamızda kullanılan veriler, büyük ölçüde tarafımızdan yerinde toplanan dokümanlara dayanmaktadır.

Konu ile ilgili gerekli bilgiler derlendikten sonra, araştırmanın son aşaması olan tez metninin kompoze edilmesi aşamasına geçilmiştir. Elde edilen veriler coğrafi düşünce esaslarına uygun olarak analiz ve sentez edilerek bazı sonuçlara gidilmeye çalışılmıştır.

1.BÖLÜM

SAHANIN FİZİKİ COĞRAFYASI

1.1.Yerşekilleri

Çalışma sahası olan Aydıntepe İlçe Merkezi; ortalama yükseltisi 1650 metre yüksekliğinde bulunan Soğanlı Dağlarının kuzey eteklerinde Aydıntepe Ovasının kuzey yamaçlarında kurulmuş bir yerleşme yeridir. (Harita 1.2).

Bayburt ili alanının büyük bir kısmı III. zamanda (Tersiyer) ortaya çıkmıştır. Bundan önceki jeolojik devirlere ait araziler sonradan ortaya çıkan şiddetli yer hareketleri sonucu kırılmış, parçalanmış ve alt üst olmuştur. ¹

Devoniyen ve Karboniferde Aydıntepe ilçesinin bulunduğu saha doğuya doğru uzanan bir deniz kolunun suları altında bulunduğu varsayılmaktadır. Bu devrede meydana gelen sözkonusu olaylardan sonra üst Kratese ve Eosen arasında Alp kıvrımları sisteminin ortaya çıkması sırasında Doğu Anadolu ile birlikte, araştırma sahasında da yükselmelere uğramış ve su yüzeyine çıkmıştır. Günümüzde bu devre ait yükselmelerle meydana gelmiş olan şekiller uzun süren kara rejiminin etkisi ve gerekse kısmen Neojen ve kısmen de Kuaterner döneminde meydana gelen volkanizma sonucu ortaya çıkan lavlar tarafından örtülmüştür. ²

Oligosende Bayburt ili ve çevresi bütünüyle su üstüne çıkmış ve Miyosen başlarına kadar sürekli aşınıma uğramış, daha önce ortaya çıkan kıvrımlar aşındırılıp yıpratılarak peneplen halini almıştır.

Aydıntepe İlçe Merkezi'nin bugünkü şeklini alıncaya kadar geçirdiği evreleri genel olarak şu şekilde özetleyebiliriz;

Araştırma sahasındaki ilk oluşum Palezoik dönemine kadar uzanmaktadır. Bu dönemde ilçenin kuzeyinde bulunan Soğanlı Dağları'nda bu döneme ait mikaşistler, kuvarsitler yere yer mevcuttur. ³

Araştırma sahası Tersiyer döneminde Alp Orojenik hareketleri ve ondan sonraki Post-Alpin hareketlerden şiddetle etkilenmiştir. Post-Alpin tektonik hareketleri genellikle düşey hareketler halinde cereyan etmiştir.

¹ DEĞİRMENCİOĞLU, M., 1978, Bayburt ve Çevresinin Jeomorfolojisi. Atatürk Üniv. Fen-Ed. Fak. Coğrafya Bölümü (Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi), s.9, Erzurum.

² ERİNÇ, S., 1953, Doğu Anadolu Coğrafyası, İstanbul Üniv. Yay. No: 572 Edebiyat Fak. Coğrafya Enst.Yay.No:15 s.92, İSTANBUL.

³ DEĞİRMENCİOĞLU, M., 1978, a.g.e.s.9.

Sahanın yükselmesi sırasında gerilme tektonoği altında kırılmalar meydana gelmiştir. Böylece saha kırılmalar boyunca yükselirken bazı yerlerde çökmeler olmuştur. Bu çökmeler esnasında bilhassa Bayburt ovası ve Kuzey Anadolu dağ sıraları boyunca ve güneydeki dağ sıraları arasında gelişmiş fay zonları belirmiştir. Bu faylar büyük bir ihtimalle Pliyosen başlarında teşekkül etmiş olup, bunlar Kuaterner başlarında da tekrar gençleşmişlerdir.⁴

Bölgede Eosen volkanik fasiyesi geniş yer kaplar. Çoruh nehrinin Bayburt Ovasında doğuya doğru yaptığı ani dirsek boyunca uzanan bu formasyon Aydıntepe'nin kuzeyinde 1500-2000 m yükseltilere kadar devam eder. Araştırma sahasının bu kısmında Eosen volkanik formasyonları denizaltı volkanizmasının bir mahsulüdür. Özellikle granit, granodiorit, kuvarslı dioritler sahada aflore olmuştur.⁵

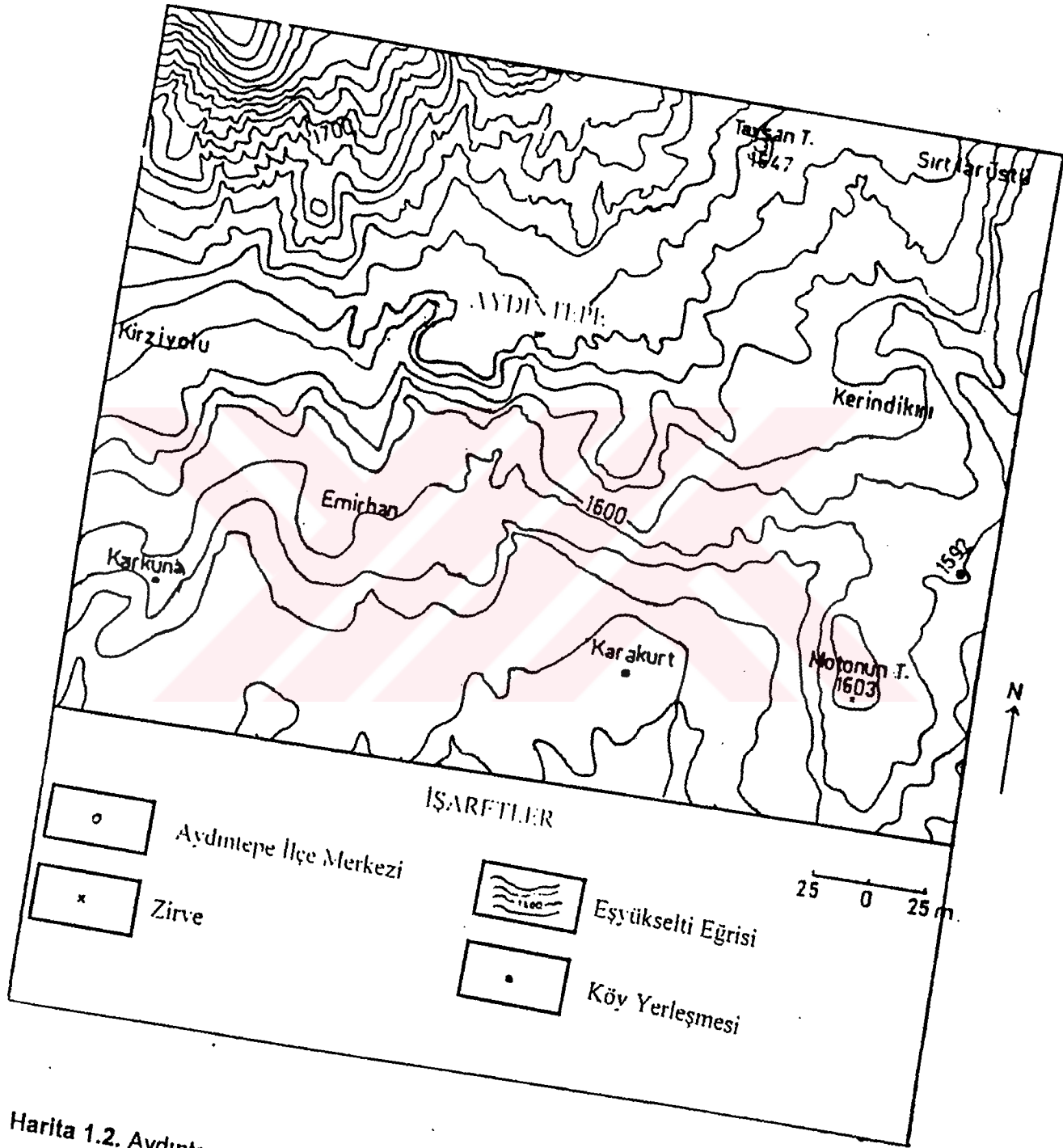
Kuaterner döneminde ise özellikle Aydıntepe ovasında Pleistosen'e ait yeni alüvyonlar bulunmaktadır.⁶

Ayrıca Aydıntepe ve yakın çevresinin 1 / 25.000 ölçekli topoğrafya haritasından da anlaşılacağı üzere ilçenin kuzeybatısına doğru yükselti artmakta, bu değer 2000 m' yi aşmaktadır. İlçenin kuzeyine doğru yükseltide nispeten bir alçalma olmaktadır. İlçenin diğer yönlerinde ise yükselti etkisini tamamen kaybetmiştir. Özellikle güneye doğru Aydıntepe ovasında yükselti yerini düz bir arazye bırakmaktadır.

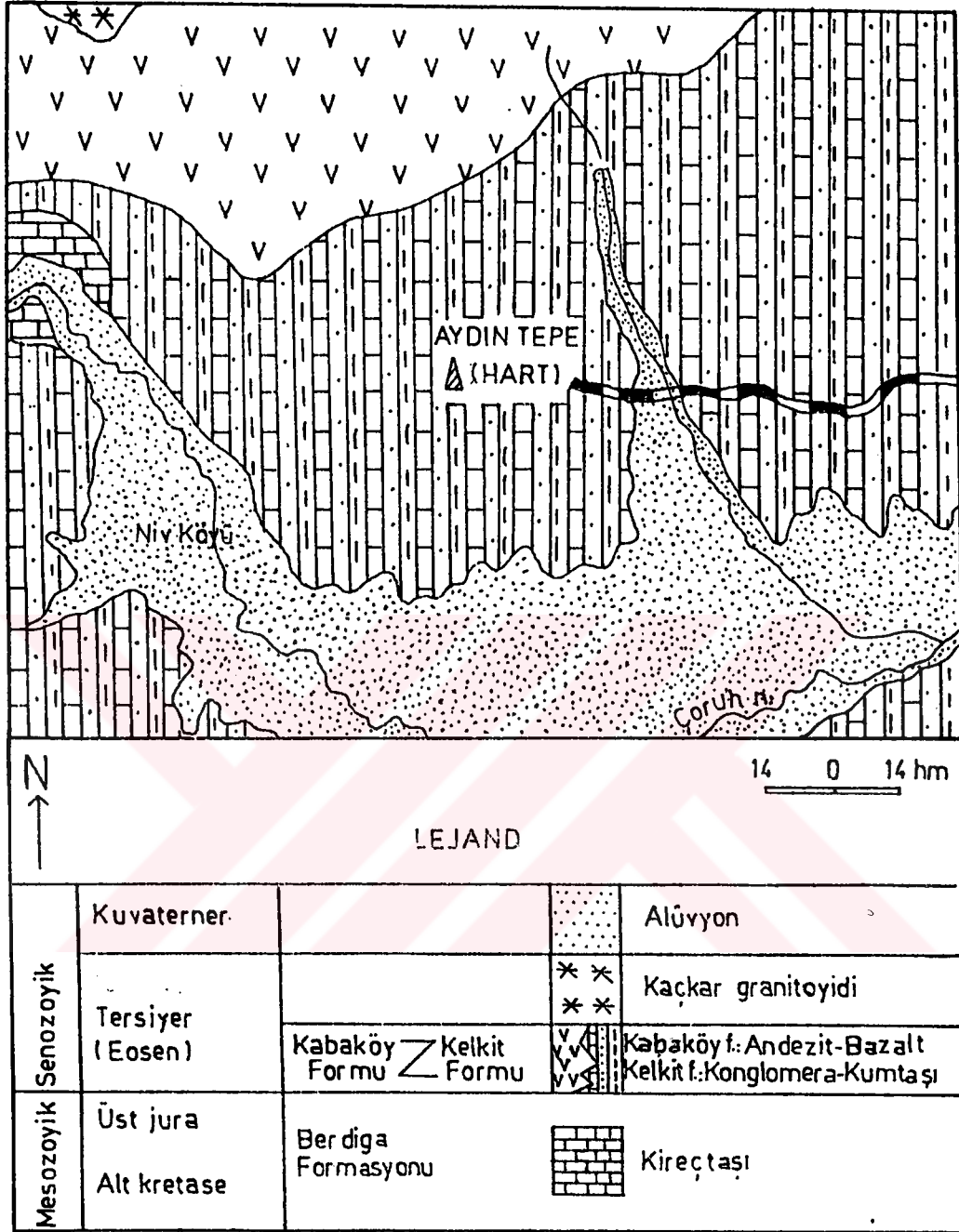
⁴ DEĞİRMENCİOĞLU, M., 1978, a.g.e. s. 20.

⁵ DEĞİRMENCİOĞLU, M., 1978, a.g.e. s.10.

⁶ DEĞİRMENCİOĞLU, M., 1978, a.g.e. s.11.

Harita 1.2. Aydıntepe ve Yakın Çevresinin Fiziki Haritası.

Harita 1.3. Aydın Tepe ve Çevresinin Jeoloji Haritası.

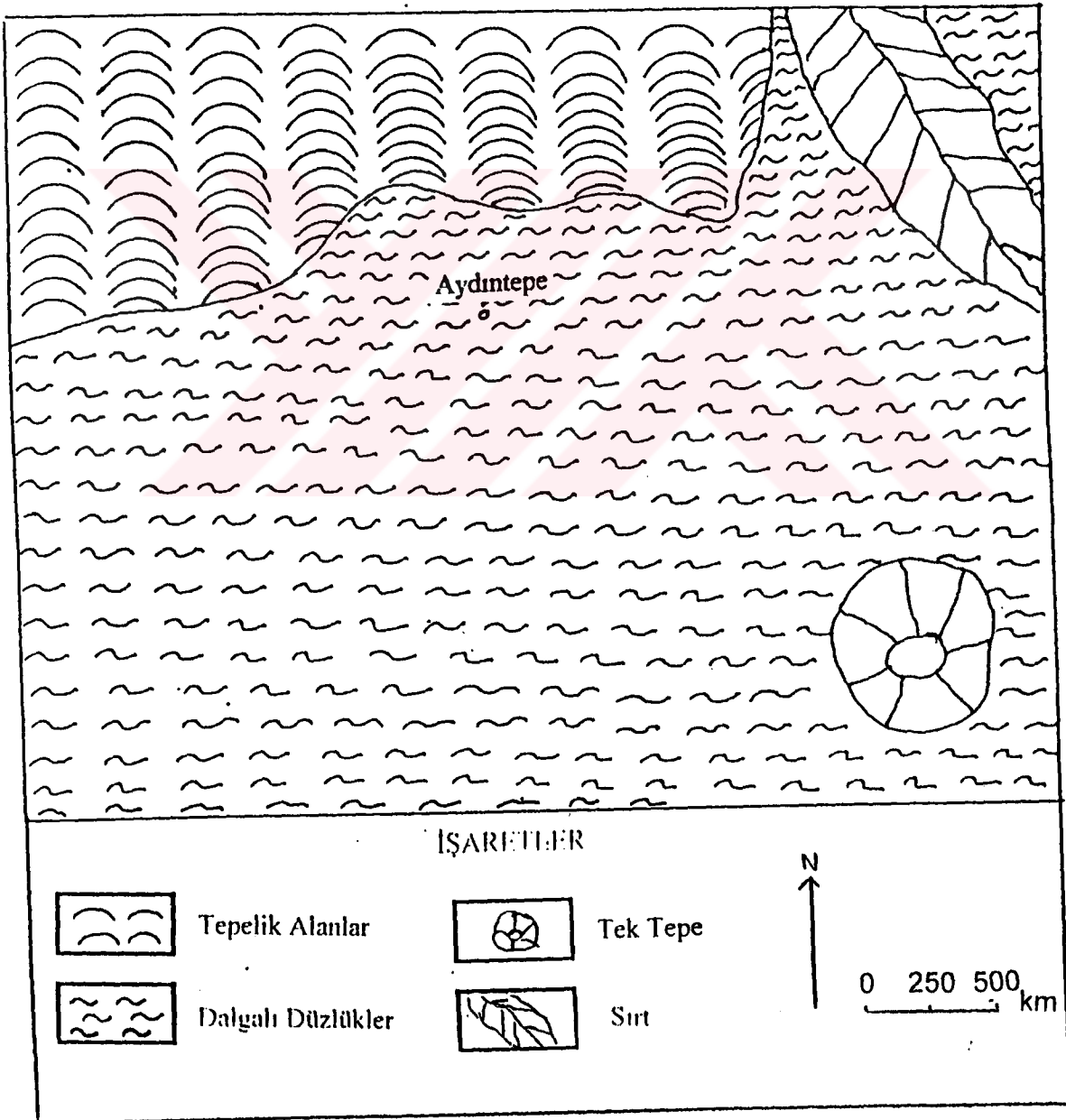
Bölgenin Jeoloji haritası incelendiğinde anlaşılabacağı gibi bölgede tortul kayaçlar geniş yayılım gösterirler. Rölyef güneye doğru oldukça yumuşaktır, kuzeye doğru topoğrafik eğim artar.(Harita 1.3.)

Bölgenin kuzeybatısında jura lias fişi, batı ve kuzey batısında geniş yayılım gösteren jura marn ve üst kretase kireç taşları, yine kuzey ve kuzeybatı alanlarında

eosen flişi yüzeylenir.⁷ Bu seri kumtaşı, kumlu kireçtaşı ve marn artalanmalarından oluşur. İnce ve ortas kalınlıkta tabakalı olup, gelişmiş zemin özelliğindedir.⁸

Ayrıca ilçenin güneyinde düzgün topoğrafyayı oluşturan üst miyosen-pliosen araziler mevcuttur. Bu arazilerde açık grimsi yeşil renkli kil ve marnlarla birlikte az çakıllı kırmızı killer görülür. Bu birim içinde çok dar alanlarda sel sularının oluşturduğu alüvyon birikimleri görülür.

Yine ilçe merkezi ve kuzeyinde eosen volkanik sedimenter seri bulunur. Bu sahada genelde tuf alanlarda 0,1 m ile 1 m arası kalınlıkta toprak örtüsü görülür. Lav akıntıları ise kırık ve çatlaklıdır.⁹ (Harita 1.4.).

Harita 1.4. Aydıntepe ve Yakın Çevresinin Yerşekilleri Haritası.

⁷ Aydıntepe Jeoloji Etüt Raporu, s. 1, Aydıntepe.

⁸ Aydıntepe Jeoloji Etüt Raporu, s.2, Aydıntepe.

⁹ Aydıntepe Jeoloji Etüt Raporu, s. 3, Aydıntepe.

1.2.Sahanın İklimi

Yeryüzünde herhangi bir sahanın iklim özelliklerinden söz edilince, o yerde uzun yıllar boyunca değişmeyen ortalama hava koşulları akla gelmektedir. Bu nedenle bir yörenin iklim özelliklerinin en iyi şekilde izah edebilmek için o sahanın uzun süreden beri aralıksız ve sağlıklı gözlemler yapan meteoroloji istasyonlarının bulunması gerekmektedir.

Aydıntepe İlçe Merkezi'nin iklim özelliklerini ortaya koymak için Aydıntepe Meteoroloji istasyonu ve Bayburt Meteoroloji istasyonu verilerinden yararlanılmıştır. Bu istasyonlardan Aydıntepe 12 yıllık, Bayburt'un ise 29 yıllık iklim rasat sonuçları bulunmaktadır. Aydıntepe Meteoroloji istasyonunun yükseltisi 1500 m, Bayburt Meteoroloji istasyonunun yükseltisi ise 1584 m dir.

Araştırma sahasının iklim elemanlarına geçmeden önce Türkiye'de etkili olan hava kütlelerinin etkilerini kısaca gözden geçirmek faydalı olacaktır.

Türkiye'nin iklimini etkileyen faktörlerin başında ülkenin Dünya üzerindeki yeri gösterilebilir.¹⁰

Türkiye engebeli, yüksek ve ortalama yükseltisi 1132 m kadar olan, kütleli yapıya sahip bir ülkedir. Ülkenin deniz seviyesine göre yüksek olması, kıyıya paralel dağ sıralarının varlığı, denize yakınlık ve uzaklık gibi coğrafi faktörlerin etkisiyle iklim özellikleri çok daha çeşitlidir. Başka bir anlatımla konum ve relief özelliklerinin ülkenin iklim koşulları üzerinde çok derin etkileri vardır.¹¹

Türkiye konum itibarıyla, yıl içinde farklı kökenli hava kütlelerinin etkisi altında kalır. Ülkenin tüm iklim olaylarını bu hava kütlelerinin mevsimlik değişimleri düzenler. Bununla birlikte, hava kütleleri yeryüzünde sürtünme, zeminin tabiatı, yükselti ve yerçekillerinin uzanış doğrultusu nedeniyle termik ve dinamik değişimlere (modifikasyonlara) uğrar.¹²

Ülkemiz yıl içerisinde değişik karakterli hava kütlelerinin etkisi altında kalmaktadır. Kış aylarında genellikle kuzeyindeki kontinental ve maritim polar (mp), yaz aylarında ise güneyindeki kontinental tropikal (cp) hava kütlelerinin etkisine maruz kalır.¹³

¹⁰ KOÇMAN, A., 1993, Türkiye İklimi, Ege Üniv. Edb. Fak. Yay. No:72, s.1, İZMİR.

¹¹ KOÇMAN, A., 1993, a.g.e., s.1.

¹² KOÇMAN, A., 1993, a.g.e., s.2.

¹³ ATALAY, İ., TETİK, M., YILMAZ, Ö., 1985, Kuzeydoğu Anadolu'nun Ekosistemleri, O.A.E.Y.Teknik Bültenler Serisi, No:141, s.34, ANKARA.

Araştırma sahamızın Karadeniz Bölgesi'nin Doğu Karadeniz Bölümü içerisinde yer alır, fakat Doğu Karadeniz sıradağlarının güneyinde yer aldığından dolayı Karadeniz'in nemli iklim koşulları hissedilmemektedir. Yükseltisinin fazla olması ve deniz etkisine kapalı olmasından dolayı iklimi karasallaşmıştır.

Yukarıdaki genel açıklamalardan anlaşılacağı gibi araştırma sahamızı teşkil eden Aydıntepe İlçe Merkezi, Karadeniz Bölgesi içerisinde yer aldığı halde Doğu Anadolu karasal ikliminin etkisi altındadır. Bu nedenle sahada kışlar soğuk ve sert, yazlar ise serin geçmektedir.

Saha en fazla yağışı ilkbahar ve yazın ilk aylarında almaktadır ve geçiş mevsimi olarak adlandırdığımız ilkbahar ve sonbahar kısa bir sürede olsa yaşanmaktadır. Kış dönemi Kasım ayı ortalarında başlamakta ve Nisan ayına kadar sürmektedir. Sıcaklık düşük ve bu mevsim karlıdır. Tam manasıyla yaz diyebileceğimiz sıcak mevsim gayet kısa ve sıcaklıklar düşüktür.

Tüm bu özellikler dikkate alındığında araştırma sahamız Orta Kuşağın " Mutedil karasal, yarı kurak "iklim şartlarını göstermektedir.

1.2.1.İklim Özellikleri

Aydıntepe iklim değerleri, Aydıntepe Meteoroloji İstasyonunun ölçümlerinden ortaya konulmuştur. Ayrıca Bayburt ili meteoroloji istasyonunun sıcaklık değerleri ile karşılaştırma yapılacaktır.

A. Sıcaklık

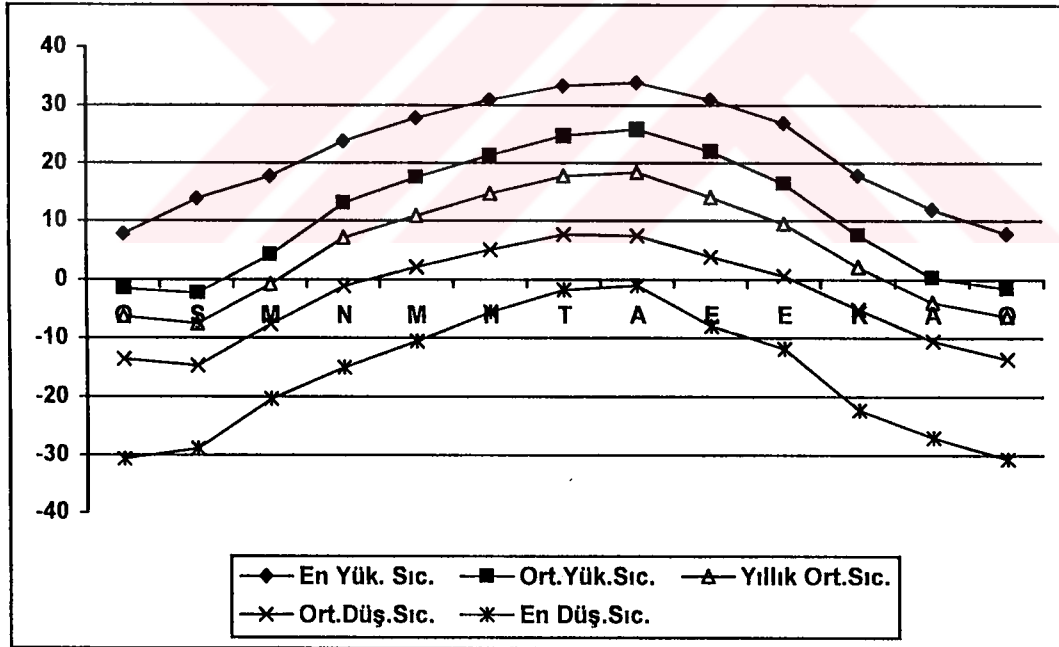
Fazla uzun sayılamayacak bir devrenin (1989-2000) gözlem sonuçlarına göre, Aydıntepe' nin ortalama sıcaklık değeri 6.3 °C olarak tespit edilmiştir. Aydıntepe' ye 24 km. uzaklıkta yer alan Bayburt'ta ise bu değer 6.7 °C'dir. Aydıntepe İlçe Merkezinin Bayburt il Merkezine göre sıcaklık ortalamasının daha düşük olmasını, ilçenin kuzeyinde yer alan Kuzey Anadolu Dağlarının bir uzantısı olan Soğanlı Dağlarından her mevsim esen ve yörede " Balkar" adı verilen soğuk rüzgardan kaynaklanmaktadır.

Aydıntepe Meteoroloji İstasyonu' nun ortalama sıcaklık değeri, aylara göre farklı bir şekilde dağılmıştır (Tablo 1.1., Şekil 1.1). Aylara ait sıcaklık değerleri -7.5°C (Şubat) ile 18.4°C (Ağustos) arasında değişmektedir. Bu değerler Bayburt'ta -6.9°C Ocak) ile 18.9°C (Temmuz) arasında değişir.) Sahada kış aylarının ortalama sıcaklıkları, -5.9°C , yaz aylarında ise bu değer 13.6°C kadar olmaktadır.

Tablo 1.1.Aydıntepe Meteoroloji İstasyonu'na Ait Sıcaklık Değerleri (1989-2000).

Sıcaklık Değeri ($^{\circ}\text{C}$)	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
Yıllık Ort.Sıcaklık	-6.3	-7.5	-0.8	7.1	10.9	14.7	17.8	18.4	14.1	9.5	2.1	-4.0	6.3
Ort.Yüksek Sıcaklık	-1.6	-2.3	4.2	13.1	17.5	21.4	24.8	25.9	22.1	16.4	7.5	0.3	12.4
Ort.Düşük Sıcaklık	-13.6	-14.7	-7.6	-1.1	2.1	5.0	7.7	7.4	3.8	0.6	-5.2	-10.6	-2.2
En Yüksek Sıcaklık	7.8	13.8	17.7	23.8	27.8	31.0	33.4	33.9	31.0	27.0	17.9	12.0	33.9
En Düşük Sıcaklık	-30.7	-28.8	-20.4	-15.0	-10.6	-5.6	-1.8	-1.0	-8.0	-11.9	-22.3	-27.0	-30.7

Kaynak:Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü

Şekil 1.1. Aydıntepe Meteoroloji İstasyonuna Ait Sıcaklık Değerleri($^{\circ}\text{C}$)-(1989-2000).

Yukarıdaki tablodan da anlaşılaçağı üzere ortalama sıcaklığın yıl içinde en düşük değeri Şubat ayında -7.5°C olarak ölçölmüştür. Şubat ayındaki en düşük sıcaklık değeri Ocak ayı, -6.3°C ile takip etmektedir. En yüksek sıcaklık değeri ise Ağustos ayında 18.4°C olarak ölçölmüştür.

Genellikle ortalama sıcaklıklar Mart ayından itibaren (-0.8°C) hızla yükselir ve en yüksek değere Ağustos ayında (18.4°C) ulaşır. Sıcaklığın yaz aylarında en yüksek değere ulaşmasının nedenini güneyde bulunan Basra Alçak Basınç alanının etki sahasını kuzeye doğru iyice genişletmesi ve buna bağılı olarak da kuzeyde yer alan Sibirya Yüksek Basınç alanının kuzeye doğru sahasını daraltmasıdır. Bayburt İl Merkezinde ise en yüksek sıcaklık değerine Temmuz ayında (18.9°C) ulaşılırken Ağustos ayı sıcaklık ortalaması 18.7°C dir.

Ağustos ayından sonra ortalama sıcaklıklarda ağır bir şekilde meydana gelen düşüş Ekim ayından itibaren hızlanarak Aralık ayından (-4.0°C) -1°C 'nin altına inmektedir. Kış aylarındaki bu sıcaklık düşüşünü yükselti ve kuzeyde yer alan Sibirya Yüksek Basınç alanının güneyde yer alan Basra Alçak Basınç alanının aleyhine etki sahasını genişletmesine bağlayabiliriz. Araştırma sahasında, tablodan da anlaşılaçağı üzere geçiş mevsimleri olan ilkbahar ve sonbaharda sıcaklıkta çok hızlı bir değişimin olduğu görölmektedir. Bu da bize göstermektedir ki, Aydıntepe' de geçiş mevsimleri çok kısa sürmekte mevsimlerde kıştan yaza ve yazdan kışa süratli bir geçiş bulunmaktadır.

Ortalama yüksek sıcaklıklar değerlendirildiğinde Aydıntepe'de yıllık ortalama yüksek sıcaklıklar 12.4°C dir. Tablo .1.1 den de anlaşılaçağı üzere, sıcaklıklar Şubat ayından (-2.3°C) Ağustos ayına kadar devamlı bir artış göstererek maksimum seviyeye ulaşmakta ve bu aydan sonra belli bir azalış olduğu gözlemlenmektedir.

En yüksek sıcaklık değerine ise Ağustos ayında (33.9°C) erişilmiştir. Bu aydan sonra en yüksek sıcaklık değeri Temmuz (33.4°C) ayında görölmektedir. Bu değer Bayburt'ta yıllık ortalama en yüksek sıcaklık 13.1°C iken, en yüksek sıcaklık Ağustos ayında (36.5°C) dir.

Ortalama düşük sıcaklıklar incelendiğinde ise ortalama düşük sıcaklık değeri -2.2°C olarak tespit edilmektedir. Yıl içinde en düşük ortalama sıcaklığa -14.7°C ile Şubat ayında ulaşılmıştır. Bu ayı -13.6°C ile Ocak ayı -10.6°C ile Aralık ayı takip etmektedir. En düşük sıcaklık değerlerine de doğal olarak kış aylarında rastlanmaktadır.

Ocak ayında bu değer ($-30,7^{\circ}\text{C}$) olarak ölçülmüştür. Bu aydan sonra en düşük sıcaklık değerine Şubat ($-28,8^{\circ}\text{C}$) ayında ulaşılmaktadır. "Bayburt'ta yıllık ortalama en düşük sıcaklık ($0,8^{\circ}\text{C}$) iken, en düşük sıcaklık ($-31,3^{\circ}\text{C}$) ile Ocak ayında ölçülmüştür."

Araştırma sahasında görülen en yüksek ve en düşük sıcaklık değerlerinden oluşturacağımız sıcaklık farkına baktığımız da ise $64,6^{\circ}\text{C}$ lik bir fark olduğu görülmektedir. Ortalama yüksek ve düşük sıcaklık farklarına baktığımız zaman ise bu fark $14,6^{\circ}\text{C}$ olmaktadır. Bu değerlerden de anlaşılacağı gibi sahada karasal iklimin ne denli hakim olduğu daha iyi anlaşılmaktadır.

Ortalama minimum sıcaklıklar itibariyle sıcaklığın 0°C 'nin altına düştüğü ve "soğuk devre" olarak adlandırılan süre sahada altı ay (Kasım, Aralık, Ocak, Şubat, Mart, Nisan) sürmektedir. Bu soğuk devre Bayburt'ta beş ay kadar sürmektedir.(Kasım, Aralık,Ocak, Şubat, Mart)

Araştırma sahasındaki mutlak ekstrem sıcaklık değerlerinin dağılışında da bazı farklılıklar söz konusudur. Özellikle aynı ay içerisinde tespit edilen sıcaklık değerleri arasında farklılıklar görülebilmektedir. Örneğin, sahada en soğuk ay olan Ocak ayında en düşük sıcaklık değeri $-30,7^{\circ}\text{C}$ tespit edilmişken, aynı ayda en yüksek sıcaklık $7,8^{\circ}\text{C}$ olarak ölçülmüştür. Bu farklılığı en sıcak ay olan Ağustos ayında da görmekteyiz. Bu ayda $33,9^{\circ}\text{C}$ olarak ölçülen sıcaklık değeri ile birlikte $-1,0^{\circ}\text{C}$ sıcaklık değeri de ölçülmüştür.

Aydıntepe'de mutlak minimum sıcaklık değerlerine bakıldığında tüm yıl boyunca sıcaklığın 0°C 'nin altına düştüğü görülmektedir. Örneğin yaz mevsimini temsil eden Temmuz ayında mutlak minimum sıcaklık değeri $-1,8^{\circ}\text{C}$ 'ye kadar düşebilmektedir. Ayrıca, en yüksek mutlak maksimum sıcaklık değerinin ölçüldüğü Ağustos ayında en düşük mutlak minimum sıcaklık değeri de $-1,0^{\circ}\text{C}$ olarak ölçülmüştür.

Aydıntepe İlçe Merkezinde mutlak maksimum sıcaklık değerlerine bakıldığında da tüm aylarda sıcaklığın 0°C nin üzerine çıkmış olduğu görülmektedir. Nitekim Kış ayını temsil eden Ocak ayında bile mutlak maksimum sıcaklık $7,8^{\circ}\text{C}$ olarak ölçülmüştür.

Düşük sıcaklığın günün herhangi bir anında 0°C 'nin altına düştüğü gün, donlu gün olarak kabul edilir. Türkiye'de sıcaklığın 0°C nin altına düşmeyeceği, yani don olayının vuku bulmayacağı bir yer yoktur. Ülkede don olayının meydana geldiği günler, her yıl

değişik tarihlerde başlar ve son bulurlar. Türkiye'de donlu günlerin erken başlaması ve geç sona ermesi üzerinde çeşitli faktörler etkili olmaktadır. Ülkeyi etkisi altında tutan hava kütleleri ile denizden uzaklık, yükselti ve karasallık don olayının meydana gelmesinde önemli rolü vardır.¹⁴ Bu açıklamaya göre araştırma sahamızda don olayının görülebilmesi için gerekli tüm şartlar bulunmaktadır.

Bunun yanında, araştırma sahamızla aynı bölüm içinde yer alan Murgul Çayı havzasında hiçbir ayın sıcaklık ortalamaları 0 °C nin altına düşmemektedir.¹⁵ Fakat, araştırma sahası Doğu Karadeniz Bölümünde yer aldığı halde bölümün iç kesimlerinde, deniz etkisine kapalı olması ve yükseltisinin fazla olmasından dolayı sıcaklık ortalamaları 0 °C nin altına düşmektedir. Aydıntepe 'de donlu günler genel olarak Eylül ayında başlamakla birlikte yılın her ayında don olayının görülme olasılığı bulunmaktadır ve yine Tablo 1.2 deki değerlere bakılacak olursa, ortalama yıllık donlu gün sayısı 185.3 gündür. Donlu günlerin yıl içindeki oranı % 51.5 civarındadır.

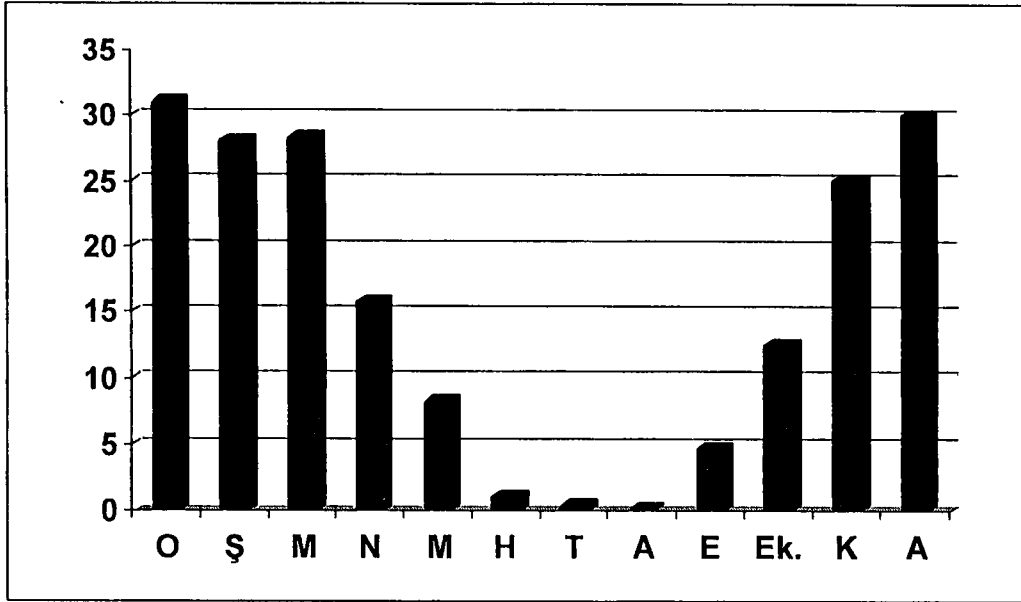
Tablo 1.2. Aydıntepe'de Ortalama Donlu Günler Sayısının Aylara Göre Dağılımı (1989-2000).

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Donlu Gün Sayısı	31,0	28,1	28,3	15,8	8,2	1,1	0,4	0,1	4,7	12,5	25,1	30,0	185,3

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü

¹⁴ KOÇMAN, A., 1993,a.g.e., s.21.

¹⁵ KODAY, S., 2000, Murgul Çayı Havzasının Coğrafyası, Atatürk Üniv. Yay. No: 912, Fen-Edb. Fak. Yay.No:98, Araştırma Ser. No: 69, s.25.ERZURUM.

Şekil 1.2. Aydın-tepe' de Ortalama Donlu Günler Sayısının Aylara Göre Dağılımı (Gün).

Yukarıdaki tablodan da anlaşıldığı üzere sahada tüm aylarda don olayı görülebilmekte. Genel olarak sahada don olayı Eylül ayından itibaren başlamaktadır. Eylül ayında görülen ortalama donlu gün sayısı 4,7 gündür. Daha sonraki aylarda giderek artan donlu günler, kış aylarında en yüksek değerine ulaşır. Ocak ayı 31.0 gün ile en fazla donlu günün görüldüğü aydır. Nisan ayından itibaren azalmaya başlayan donlu günler 0.1 gün ile Ağustos ayında en düşük düzeyine iner. Bayburt'ta ise yılın iki ayında (Haziran, Temmuz) don olayı görülmezken, en çok donlu gün 30,2 gün ile Ocak ayında, en az donlu gün ise 0,1 gün ile Haziran ayında görülmektedir.

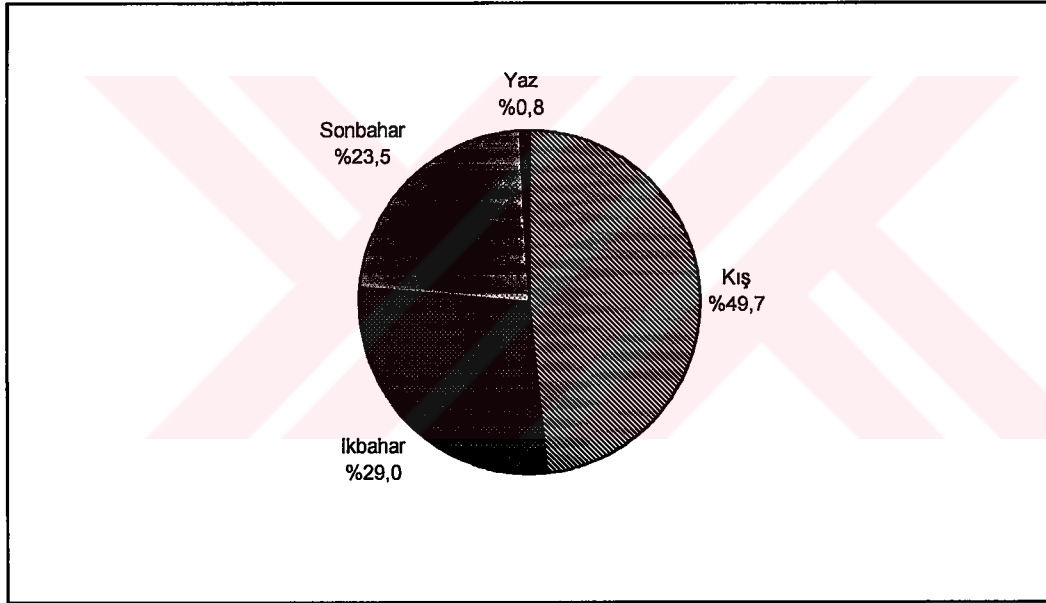
Donlu günler mevsimlere göre de farklı bir şekilde dağılmıştır (Tablo 1.3. ve Şekil 1.3). En fazla donlu günün görüldüğü mevsim kıştır. Nitekim yıl içerisinde donlu gün sayısının % 49.7 kış mevsiminde görülmektedir. Donlu günlerin en fazla rastlandığı ikinci mevsim ise ilkbahardır. Bu mevsimi sonbahar takip eder. Don olayının doğal olarak en az görüldüğü mevsim ise yaz mevsimidir. Bu mevsimde görülen donlu gün sayısı 1.6 gün kadardır.

Tablo 1.3. Aydıntepe 'de Ortalama Donlu Günler Sayısının Mevsimlere Göre Dağılımı.

Mevsimler	Donlu Gün Sayısı	%
Kış	89.1	49.7
İlkbahar	52,3	29.0
Sonbahar	42.3	23.5
Yaz	1,6	0.8
Toplam	185,3	100.0

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü

Şekil 1.3. Aydıntepe 'de Ortalama Donlu Günler Sayısının Mevsimlere Göre Dağılışı.

Yukarda açıklanan tüm değerler göz önüne alındığında inceleme sahasının denizden uzaklığı, karasallığın ve yükseltinin etkisine bağlı olarak, yazın çok fazla ısındığı, buna karşılık kışında çok soğuduğu ortaya çıkmaktadır.

Sonuç olarak, sıcaklık değerlerine göre araştırma sahasında vejetasyon devresi çok kısa olup, bu devre geç başlayıp erken sona ermektedir. Bunun sonucunda ilkbaharda meydana gelen geç don olayları ekili ürünlere zarar vermekte ve ürün kaybına neden olmaktadır. Aynı şekilde Sonbahar mevsiminde don olaylarının ve kar yağışının erken görülmesi ürün hasadının yapılmadan tarlada kalmasına neden olmaktadır. Söz konusu olumsuz iklim koşulları aynı şekilde hayvancılığı da olumsuz yönde etkilemektedir.

B. Basınç ve Rüzgarlar

Bilindiği gibi, atmosfer basıncı havanın yoğunluğu ile ilgilidir. Yükselti arttıkça basıncın gittikçe hızlanan bir tempo ile azalması yine havanın yoğunluğu ile ilgilidir. Ayrıca yoğunluğun sıcaklık derecesine bağlı olduğu bilinmektedir. Yeryüzünün farklı sıcaklığa sahip yörelerinde basın değerleri değişmektedir.¹⁶

Genel atmosfer dolaşımı ve belirli özellikteki hava kütlelerinin oluşum ve hareketlerinin yönlendirmesi dolayısıyla iklim bölgelerinin oluşumunda en önemli faktörlerden biri basınç merkezleri ve bunların yıl içerisinde gösterdiği hareketlerdir.¹⁷

Atmosferdeki sıcaklık ve yoğunluk farkları ile bunların neden olduğu hava hareketleri, basıncın yeryüzüne düzensiz olarak dağılmasına yol açmıştır. Yükseltiye, sıcaklığa ve coğrafi enleme bağlı olarak değişen basınç başta rüzgarlar olmak üzere, sıcaklık ve yağış gibi iklim elemanlarını dolaylı olarak etkilemektedir.¹⁸

Aydıntepe İlçe Meteoroloji İstasyonu'nda basınç ölçümleri yapılmadığı için Aydıntepe'ye 23 km uzaklıkta bulunan Bayburt Meteoroloji İstasyonu'nun basınç değerleri değerlendirmeye alınacaktır.

Bayburt Meteoroloji İstasyonu'nun 29 yıllık (1972-2001) rasat sonuçlarına göre sahada yıllık ortalama aktüel basınç değeri 840.9 mb.'dir (Tablo 1.4. Şekil 1.4). Aylara göre çok önemli bir farklılık göstermeyen ortalama aktüel basınç değerleri 844.2 mb.

¹⁶ ERİNÇ, S., 1969, Klimatoloji ve Metodları.(2,Baskı), İstanbul Üniv.Yay. No:994, Coğr. Enst.Yay. No:35, s.78-79, İSTANBUL.

¹⁷ EROL, O., 1991, Genel Klimatoloji. Gazi Büro Kitapevi, s. 134, ANKARA.

¹⁸ DÖNMEZ, Y., 1984, Umumi Klimatoloji ve İklim Çalışmaları. İstanbul Üniv.Yay.No:2506 Coğrafya Enst.Yay.No:102, s.51-52, İSTANBUL.

(Ekim) ile 838.9 mb. (Nisan) arasında değişmektedir. Bu değerlere göre araştırma sahasında ortalama basınç değerlerinde 5,3 mm'lik fark olmaktadır.

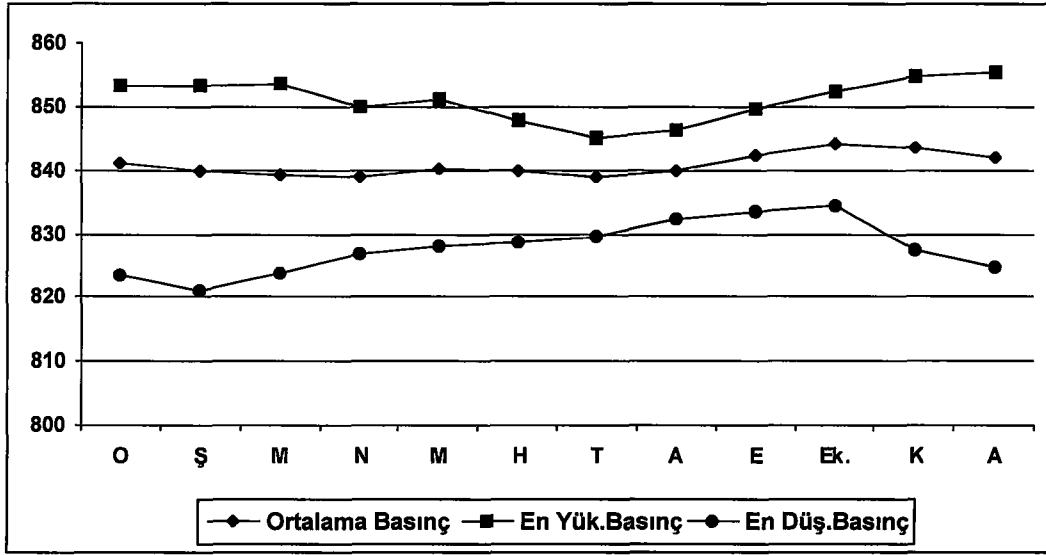
Aylık ortalama basınç değerlerinin yıllık ortalamanın üzerinde seyrettiği tarih Bayburt'ta Eylül ayında başlamakta ve Ocak ayında sona ermektedir. Bu dönemde sıcaklık değerlerinde sürekli bir azalma görülmektedir. Sonbahar ile Kış mevsiminin büyük bir bölümü bu döneme rastlamaktadır. Bu nedenle düşük sıcaklıklarda ortalama aylık basınç değerleri yıllık ortalamanın üstünde kalmaktadır.

Ayrıca havanın açık ve radyasyon sistemlerinin olduğu soğuk kış günlerinde basınç düşüktür. Özellikle açık günlerde ise havanın sıcak olduğu zaman basınç genel olarak normal, bazen biraz daha yüksektir.

Tablo 1.4. Bayburt 'ta Ortalama ve Ekstrem Basınç Değerlerinin Aylara Göre Dağılımı (1972-2001).

Aktüel Basınç (mb)	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Ortalama Basınç	841,1	839,9	839,3	838,9	840,3	839,8	839,0	840,0	842,4	844,2	843,7	842,1	840,9
En Yüksek Basınç	853,2	853,2	853,5	850,0	851,3	847,9	845,1	846,3	849,5	852,5	854,9	855,4	855,0
En Düşük Basınç	823,3	820,9	823,8	826,8	828,0	828,7	829,5	832,2	833,4	834,4	827,5	824,7	820,0
Genlik	29,9	32,3	29,7	23,2	23,3	19,2	15,6	14,1	16,1	18,1	27,4	30,7	35,0

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü

Şekil 1.4. Bayburt'ta Ortalama ve Ekstrem Basınç Değerlerinin Aylara Göre Dağılımı.

Bilindiği gibi basınç değerlerinin dağılımı planeter faktörlerle yakından alakalıdır. Bu faktörler, yerel faktörler, yani, dağların arızalı oluşu ve uzanış doğrultusu, denizlere göre konum ve radyasyon şartlarından etkilenecek değişmelere uğrayabilir.

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere Bayburt'taki aktüel basınç değerinin yaz yarıyılın, kış yarıyılına göre daha düşük değerlerde seyrettiği görülmektedir. Bunun nedenini şöyle açıklayabiliriz: Bilindiği üzere Frontal kuşakta yer alan Türkiye "Kış yarıyılında" Orta Enlem Batı Rüzgarları'nın etkisi altında kalır. Bu mevsimde Türkiye yeryüzüne yakın seviyelerde Termik Doğuşlu (Sibiry) yüksek basınç (Y.B.) alanının etkisi altında bulunmaktadır ve böylece basınç değerleri aylık ortalama Kış yarıyılına nisbeten düşük olmaktadır.¹⁹

Yine Genel Atmosfer Sirkülasyon Sistemi ile bağıntı içinde bilhassa Tropasferin üst seviyelerinde Meridyonel Sirkülasyon tipinin daha ileriki bir safhasında kuzey enlemlerden güney enlemlere doğru sokulmuş bulunan ve dalga çukurluğu (Rossby) ile bağıntı içinde bulunan soğuk hava kütleleri, genel hava akımı doğrultusundan ayrılarak

¹⁹ NİŞANCI, A., 1975, Sıcaklık Dağılışı ve Hava Durumları ile Bağlılıkları İçinde Türkiye'nin Yağış Şartlarının İncelenmesi. Atatürk Üniv.Edb.Fak.Araşt.Seri No:62, s.52-70, ERZURUM.

soğuk hava damlaları teşekkül etmekte ve ülkemizi, dolayısıyla araştırma sahamızı etkilemektedir.²⁰

Diğer yandan ekstrem basınçların yıl içindeki dağılışı da farklılıklar görülmektedir. Örneğin en yüksek basınç değeri 855.4 mb. ile Aralık ayında görülürken en düşük basınç değeri ise 820.9 mb. ile Şubat ayında görülmektedir.

Ayrıca en yüksek basınç değeri ile en düşük basınç değeri arasındaki fark ile hesaplanan genlik değerine bakıldığında ise, en yüksek genlik değeri 32.3 mb ile Şubat ayı içinde görülürken en düşük genlik değeri ise 14,1 mb. ile Ağustos ayında görülmektedir.

Sonuç olarak termik şartlara bağlı olarak kışın soğuk hava altında basınç düşük, yazın ise havanın ısınması ile basınç değerlerinde yükselme meydana gelir.

Araştırma sahasında etkili olan rüzgarları yıl içinde seyrini açıklayabilmek için önce ülkemizde etkili olan rüzgarların kısaca özelliklerine değinmek gerekmektedir. Geniş Anadolu ve Trakya karasında kış mevsimindeki basınç dağılışı, rüzgar yönleri üzerinde büyük etki yapar. Anadolu'nun iç kısımları ve Trakya kışın, genellikle yüksek basınç alanı durumuna geçer. Buna karşılık, kıyı bölgelerinde ve denizler üzerinde cephesel depresyonların sık geçişi nedeniyle basınç alçalmış bulunur. Basınç koşullarının bu durumu nedeniyle kış rüzgarları, Doğa Anadolu dan İç Anadolu ya sokulan yüksek basınç sırtında zayıf ve değişkendir. Bulutluluk oranları düşük egemen rüzgar yönleri de kıyı bölgelerine doğrudur. İç bölgelerden dışa esen rüzgarla, kıyılar boyunca depresyonlar geçerken güçlenir. Hatta bazı kıyı kesimlerinde adiyabatik ısınma nedeniyle hava akımları iç bölgelerden inerken sıcaklıkların artmasına neden olur. Bununla birlikte Trakya, Marmara denizi, Antalya körfezi, ile Adana ve Hatay ovalarında kuzeyden esen rüzgarların baskın olduğu görülür. Buna karşılık Karadeniz kıyılarında güney rüzgarları ve Ege ovalarında doğu rüzgarları egemendir.

Yaz mevsimindeki duruma gelince, bu dönemde Türkiye üzerinde, kışa göre, daha düzenli bir basınç dağılışı vardır. Nitekim bu sırada kuzey enlemlere yükselen Azor yüksek basıncından güneydoğudaki Basra alçak basıncına doğru bir sirkülasyon sistemi doğmuş olur. Bu sistem içinde yeryüzüne yakın hava tabakalarında kuzey sektörden düzenli olarak esen rüzgarlar egemen olmaktadır. Dikkati çeken diğer bir husus da yaz

²⁰ NİŞANCI, A., 1975, a.g.e. s.52-70.

rüzgarlarının genel olarak tek egemen yönden esmeleridir. İstasyonların hemen hepsinde egemen rüzgar frekansı % 40 dan fazla, hızları da kışa göre daha yüksektir.

Özetle söylemek gerekirse basınç koşullarının yıl içinde değişimleri ile ülkemizdeki rüzgar frekansları ve esiş yönleri arasında bir bağıllık görmek mümkündür. Ancak bu konuda kara ve denizlerin etkileri ile topoğrafik şartlarında önemli rolü olduğunu göz önünde bulundurmak gerekir.²¹

Araştırma sahasındaki rüzgarların yön ve frekanslarında önemli farklılıklar görülmektedir. Bu durum ise, büyük ölçüde basınç merkezlerinin yıl içerisinde gösterdiği durumdan ve yer şekillerinden kaynaklanmaktadır. Aydıntepe’de hakim rüzgar yönünü, kuzey sektörü oluşturmaktadır. Nitekim, yıl içerisinde esen rüzgarların % 24,6’ sı kuzeyden esmektedir. Doğudan esen rüzgarların oranı ise % 15,7 kadardır. Başka bir ifade ile yıl içerisinde esen rüzgarların % 40,2’si kuzey ve doğu sektörlerinden esmektedir. Güney ve batıdan esen rüzgarların frekansları ise sırasıyla % 15,4 ve % 14 tür.

Bölgede hakim rüzgar yönünün kuzey olmasında genel atmosfer koşullarının yanı sıra yörenin yeryüzü şekillerinin de etkisi bulunmaktadır. Gerçektende araştırma sahamızın hemen kuzeyinde yer alan Soğanlı Dağlarından Çoruh Çayı vadisine doğru esen genelde soğuk karakterli olan ve yörede “Balkar” olarak adlandırılan rüzgarın etkisi vardır. Kuzeyden esen bu rüzgar Doğu Karadeniz Dağlarının kuzey yamaçlarına yağış bıraktıktan sonra, güney yamaçlarından hızla aşağıya inmekte ve araştırma sahasını etkilemektedir.

Diğer önemli hakim rüzgar yönleri olan Doğu, Batı ve Güney yönlerinde de sürekli rüzgar esmesinin nedeni ise; yerleşmenin bu yönlerden, Aydıntepe Ovasına hakim bir konumda bulunmasından kaynaklanır.

Rüzgar esme sayılarının mevsimlere dağılışı incelendiğinde ise, bazı farklılıklar görülmektedir (Tablo 1.5, Şekil 1.5). Ancak, mevsimlerin değişmesi hakim rüzgar yönünde değişiklik yapmaz. Başka bir ifade ile hakim rüzgar yönü tüm mevsimlerde kuzey sektörlüdür. Hakim rüzgar yönünde yıl içerisinde sadece bir ay doğu (Nisan) sektöründen esen rüzgarlar etkili olur. Bu farklılığı da sahada ilkbaharda etkili olan gezici basınç merkezlerine bağlamaktayız.

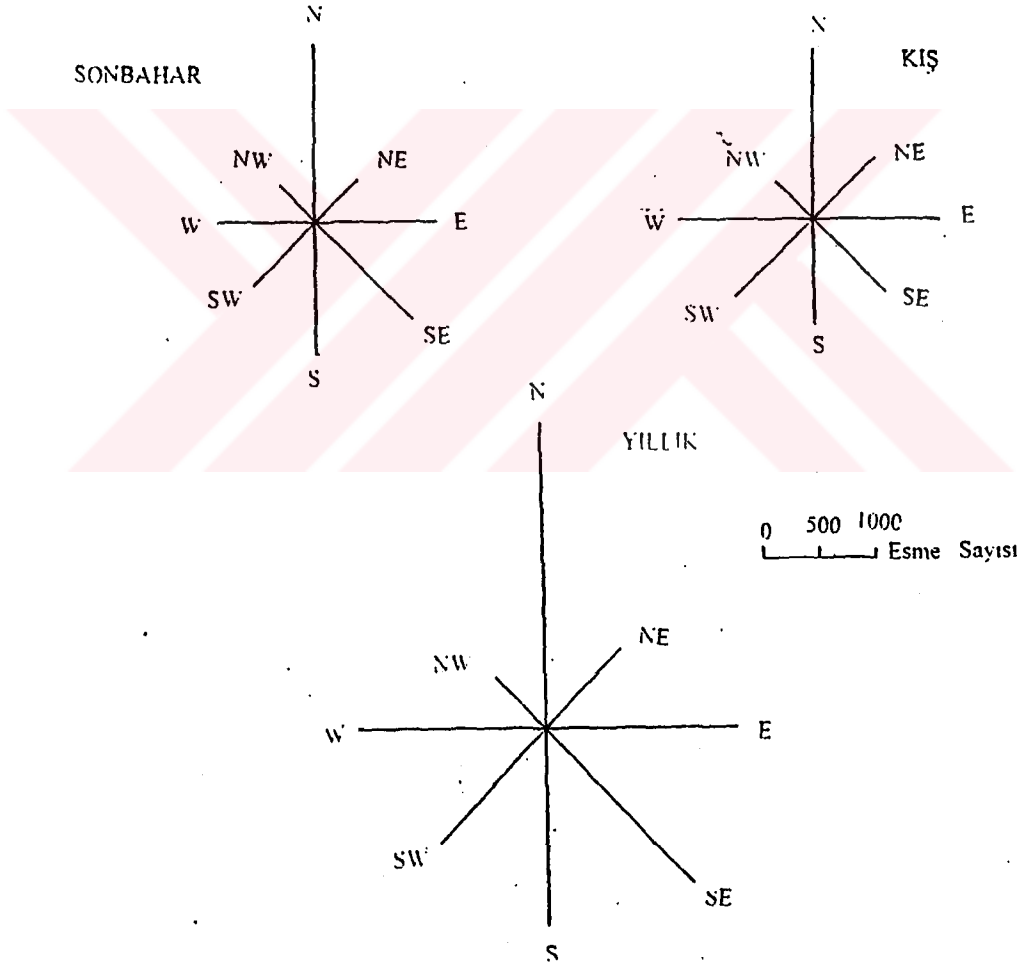
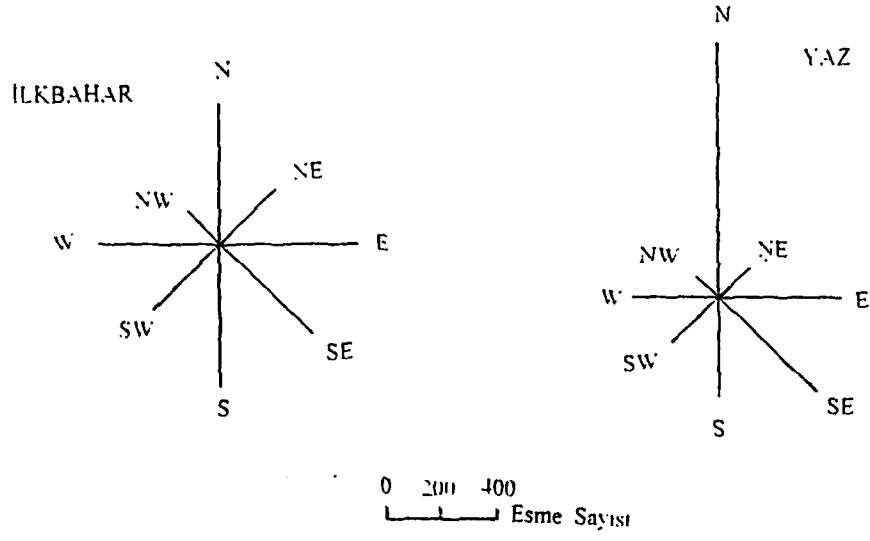
²¹ KOÇMAN, A., 1993, a.g.e., s.16.

Tablo 1.5. Aydıntepe' de Çeşitli Yönlerden Esen, Rüzgarların Esme Sayılarının ve Frekanslarının Mevsimlere Göre Dağılışı (1989 --2000).

Esiş Yönü	İlkbahar		Yaz		Sonbahar		Kış		Yıllık	
	Esme Sayısı	Frekans %'si	Esme sayısı	Frekans %'si	Esme Sayısı	Frekans %'si	Esme Sayısı	Frekans %'si	Esme Sayısı	Frekans %'si
N	577	19,7	927	33,7	615	22,6	602	22,2	2721	24,6
NE	205	7,0	119	4,3	181	6,6	213	7,8	718	6,47
E	498	17,0	413	15,0	411	15,0	425	15,8	1747	15,7
SE	344	11,8	333	12,0	340	13,0	256	9,5	1273	11,5
S	518	17,7	382	13,9	446	16,4	367	13,6	1713	15,4
SW	256	8,7	182	7,0	206	7,5	280	10,4	924	8,3
W	424	14,4	306	11,1	382	14,1	440	16,2	1552	14,0
NW	104	3,5	92	3,3	132	4,8	121	4,5	449	4,1
Toplam	2926	100,0	2754	100,0	2713	100,0	2704	100,0	11097	100,0

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü

Diğer yandan, rüzgar esme sayılarının mevsimlere göre dağılışı, hemen hemen birbirine eşit bir durum söz konusudur. Nitekim, en çok esme sayısına sahip ilkbahar (%25,6) mevsimi, en az esme sayısına sahip sonbahar (%24,3) mevsimi arasında sadece %1,3'lük frekans farkı bulunmaktadır. Diğer mevsimlerden yaz % 25,2'lik kış ise % 24,9'luk bir frekansa sahiptir (Tablo 1.6. Şekil 1.6). Öte yandan Yaz ve İlkbahar mevsimleri arasındaki rüzgarların esme sayısı farkı sadece % 0,4 iken, Kış ve Sonbahar arasındaki fark ise % 0,6 dır. Yine Yaz (% 50,8) ve Kış (% 49,2) dönemlerindeki fark ise sadece % 1,6'dır.

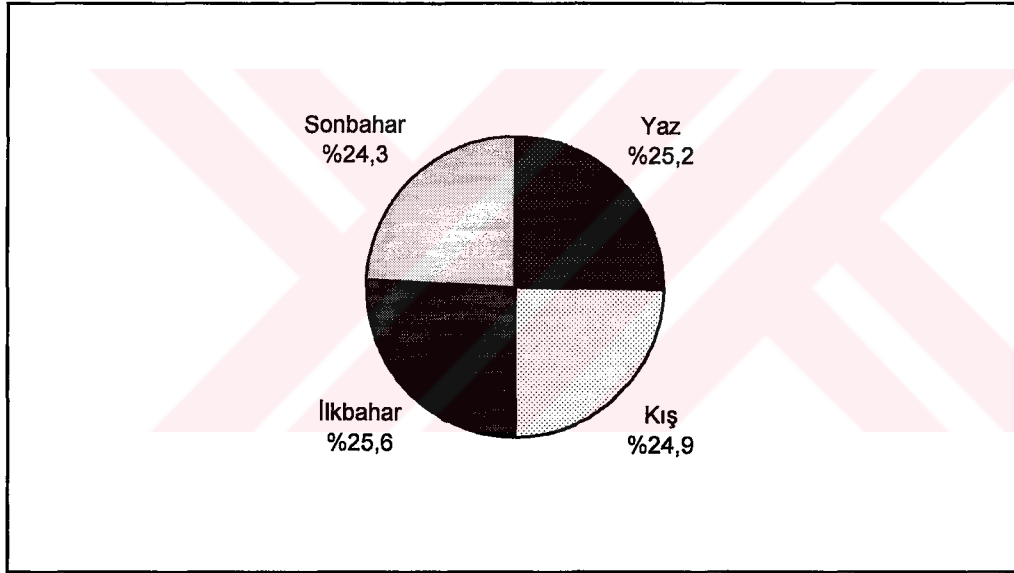

Şekil 1.5. Aydıntepe' nin Yıllık ve Mevsimlik Rüzgar Gülleri ve Etkin Rüzgar Yönü.

Tablo 1.6. Aydıntepe' de Etkili Olan Rüzgarların Mevsimlere Göre Dağılışı (1989-2000).

Mevsimler	Esme Sayısı	Frekans %'si
Yaz	4823	25.2
Kış	4781	24.9
İlkbahar	4908	25.6
Sonbahar	4655	24.3
Toplam	19167	100.0

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü

Şekil 1.6. Aydıntepe' de Etkili Olan Rüzgarların Mevsimlere Göre Dağılışı.

C.Nem ve Bulutluluk

Havanın bağıl nem oranı, su buharı miktarına ve sıcaklık değerine bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Genellikle sıcaklık yükseldikçe bağıl nemlilik azalmakta,

sıcaklık azaldıkça ise, artmaktadır.²² Ayrıca bağıl nem, havada mevcut nem (yani mutlak nem) ile sıcaklığın yakından denetimi altındadır. Havadaki su buharı miktarının azalıp çoğalması bağıl nemi etkiler.²³ Bu nedenle en düşük değerlere, yazın ve gündüzün erişilmektedir.

Türkiye’de genel olarak bağıl nemliliğin yıllık seyrinde kış aylarında yüksek, yaz aylarında ise düşük oranların bulunduğu görülür. Gerçekten ülkenin büyük bir kısmında sıcaklığın yüksek, zeminin kuru ve bulutluluğun son derece az olduğu yaz aylarında bağıl nem oranları düşüktür. Buna karşılık, sıcaklığın düşük ve aynı zamanda frontal faaliyetlere bağlı olarak nemli hava akımlarının daha etkin olduğu kış aylarında, bağıl nem oranları yüksektir. Bu duruma göre, sıcaklığın yıllık seyri ile ülkeyi etkileyen hava kütleleri ve bağıl nemlilik değişimleri arasında güçlü bir ilişkinin bulunduğu söylenebilir.²⁴

Gerçekten de araştırma sahasında Nisan-Ekim ayları arasındaki devrede, en düşük nemlilik değeri görülmektedir (Tablo 1.7. Şekil 1.7). 1989-2000 ortalamalarına göre Aydın-tepe’de en yüksek oranlara ise kış aylarında rastlanılmaktadır. Nitekim Aralık -Şubat ayları arasındaki devrede, bağıl nem oranı % 80’in üzerine çıkmaktadır. Kuşkusuz bu durum sıcaklık değerlerinin düşmesinin bir sonucudur. Yaz aylarında ise bağıl nem oranlarında sıcaklıkların artmasından dolayı belli bir azalma görülmektedir. Aydın-tepe İlçe Merkezinde ortalama bağıl nemlilik değeri ise % 62 dir.

Sahada en düşük bağıl nem oranı % 47 ile Eylül ayında, en yüksek bağıl nem değeri ise % 82 ile Ocak ve Şubat aylarında rastlanılmaktadır. En yüksek ve en düşük bağıl nem değerleri arasındaki fark ise % 35 dir.

Tablo 1.7. Aydın-tepe’de Ortalama Bağıl Nem Değerlerinin Aylara Göre Dağılımı (1989-2000).

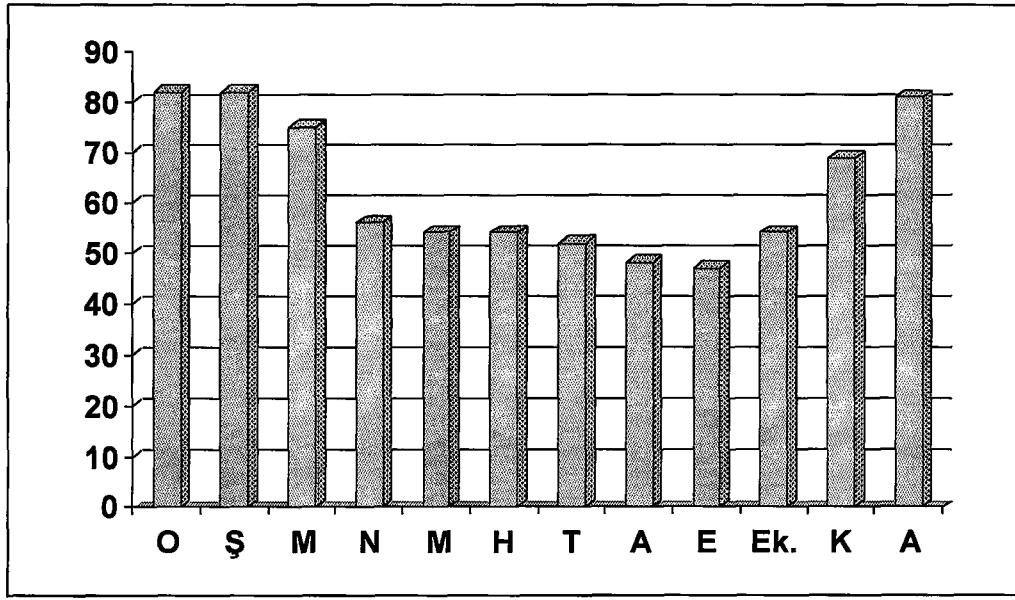
Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Ort.Bağıl Nem (%)	82	82	75	56	54	54	52	48	47	54	69	81	62

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü

²² ERİNÇ, S., 1984, Klimatoloji ve Metodları. İstanbul Üniv.Deniz Bil. ve Coğrafya Enst.Yay.No:2, s.105, İSTANBUL.

²³ EROL, O., 1993,a.g.e., s.180.

²⁴ KOÇMAN, A., 1993, a.g.e., s.41.

Şekil 1.7. Aydıntepe’de Ortalama Bağıl Nem Değerlerinin Aylara Göre Dağılışı.

Tablo 1.7’den ve Şekil 1.7’den de anlaşılacağı gibi en düşük bağıl nem değeri yaz aylarında görülmekte fakat en düşük bağıl nem değeri ay bazında incelenecek olursa Eylül ayında görülmektedir. En düşük nemlilik değerinin yaz değil de bir geçiş mevsimi olan Sonbaharda görülmesinin nedenini ısı birikimine bağlamaktayız.

Türkiye’de bulutluluğun yıl içindeki değişimleri aylık atmosferik aktiviteye bağlı olarak mevsimden mevsime önemli farklar gösterir. Bütün ülkede bulutluluğun ortalama değeri kış aylarında yüksektir. Bulutluluğun en az olduğu mevsim yağışın minimum olduğu yaz mevsimindedir.²⁵

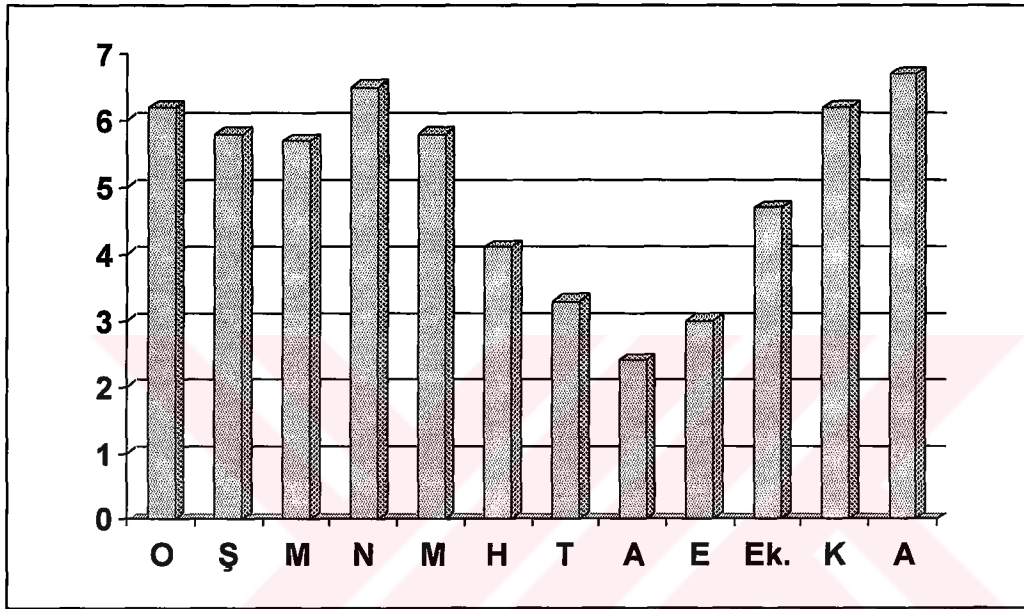
Sahanın yağış şartlarını etkilemesi açısından önemli olan bulutluluğun aylara göre dağılışı incelendiğinde, en düşük değere yaz aylarında, en yüksek değere ise kış aylarında rastlanılmaktadır (Tablo 1.8 Şekil 1.8). Yıl içerisinde ise en yüksek bulutluluk değeri 6.7 ile Aralık ayına, en düşük değer ise 2.4 ile Ağustos ayına aittir. 1989-2000 yılları arasındaki devrede ortalama bulutluluk değeri ise 5.0 olarak tesbit edilmiştir. (Bayburt’ta ortalama bulutluluk 4,2 gündür).

²⁵ KOÇMAN, A., 1993, a.g.e., s.46.

Tablo 1.8. Aydıntepe’de Ortalama Bulutluluk Değerinin Aylara Göre Dağılışı (1989-2000).

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Ort.Bulut.Değer	6,2	5,8	5,7	6,5	5,8	4,1	3,3	2,4	3,0	4,7	6,2	6,7	5,0

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü

Şekil 1.8. Aydıntepe’de Ortalama Bulutluluk Değerinin Aylara Göre Dağılışı.

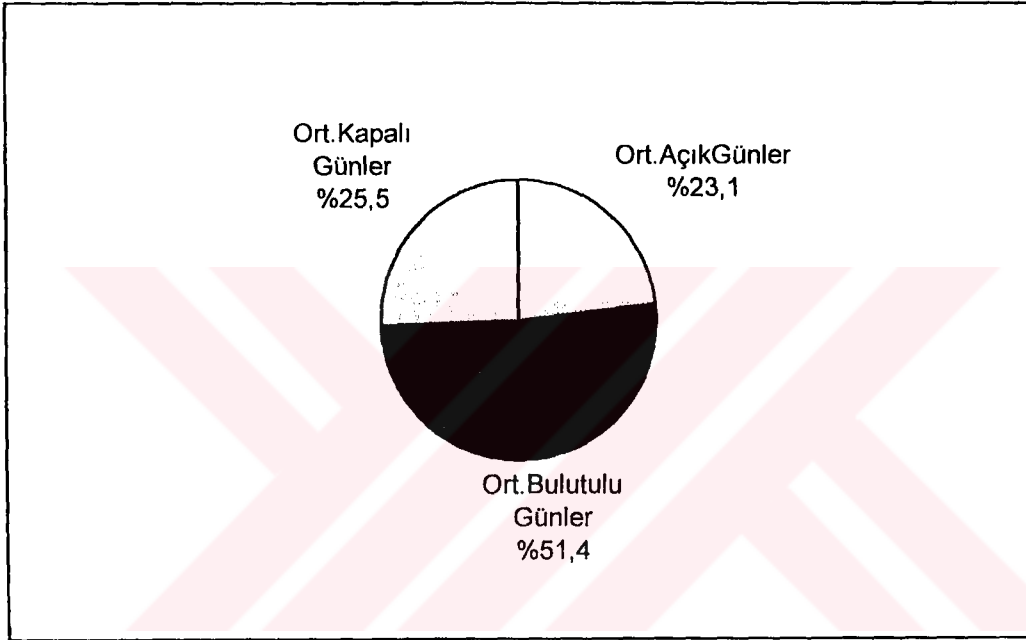
Aydıntepe’de ortalama açık günlere bakıldığında yılın 84,6 günü açık geçmekte ve en yüksek değere 14.7 gün ile Ağustos ayında ulaşılmaktadır. En düşük değer ise 2,9 gün ile Nisan ayına aittir.

Ortalama bulutlu günler ise 187,5 gün ile yıllık dağılışıta ilk sırayı almaktadır (Tablo 1.9 Şekil 1.9). Başka bir ifade ile yılın yarıdan fazlası bulutlu geçmektedir. Yıl içerisinde bulutlu günlerin en fazla görüldüğü ay Mayıs (19.2 gün), en az görüldüğü ay ise Kasım ayıdır (13.2 gün). Yılın geri kalan 93,1 gününde ise, hava kapalı geçmektedir. Kış aylarında kapalı gün sayısı artarken, yaz aylarında ise azalmaktadır. Örneğin Aralık ve Ocak aylarında kapalı gün sayısı 10’u geçerken bu değer Ağustos ayında ise 1’in altına düşmektedir.

Tablo 1.9. Aydıntepe'de Ortalama Açık, Bulutlu ve Kapalı Günlerin Aylara Göre Dağılımı (1989-2000).

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
Ort.Açık Günler	3,9	5,0	5,1	2,9	3,5	8,7	11,0	14,7	13,6	8,4	4,4	3,4	84,6
Ort.Bulutlu Günler	16,1	13,7	16,5	15,1	19,2	16,8	17,9	15,7	13,8	15,6	13,2	13,9	187,5
Ort.Kapalı Günler	11,0	9,5	9,4	12,0	8,3	4,5	2,1	0,6	2,6	7,0	12,4	13,7	93,1

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü

Şekil 1.9. Aydıntepe'de Ortalama Açık, Bulutlu ve Kapalı Günlerin Aylara Göre Dağılımı .

Türkiye'de sislerin oluşumu ve süresi bölgeden bölgeye önemli farklılık göstermektedir. Bu farklılıkların başlıca nedenleri, hiç kuşkusuz, sislerin oluşumuna yol açan süreçler ya da koşullarla ilgilidir. Türkiye'de genel atmosfer sirkülasyon koşulları içinde sis oluşumuna en az elverişli olan mevsim yazdır ve bütün ülkede yazın sisli gün

sayısı 1 den azdır. Sonbahar aylarından itibaren artış göstermeye başlayan sisli günler, kış mevsiminde en yüksek sayıya ulaşır.²⁶

Aydıntepe Meteoroloji İstasyonunda ortalama sisli günlerle ilgili ölçüm yapılmadığı için Bayburt Meteoroloji İstasyonunun ölçümlerinden faydalanılacaktır. Sahada yıllık ortalama sisli gün sayısı 8,8 gün olarak tespit edilmiştir. Sisli günlerin aylara göre nispeten dengeli dağıldığı söylenebilir. Bununla birlikte sisli günlere daha çok kış aylarında rastlanılmaktadır. Nitekim Kasım-Şubat ayları arasındaki devrede aylık ortalama sisli gün sayısı 1,0 ila 1,3 arasında değişmekte, ortalama sisli günler de 1,6 gün olmaktadır. Buna karşılık Mart-Eylül ayları arasındaki devrede ise bu değer 0.1 ila 0.8 arasında değişmekle birlikte, ortalama sisli günler de 0,4 gün olmaktadır. Yıl içerisinde iki ay (Temmuz ve Ağustos) boyunca sisli günlere rastlanmamaktadır. Sisli günlerin aylık ortalama dağılımında en düşük değere 0.1 gün ile Mayıs, Haziran ve Eylül aylarında, en yüksek değere ise 2,6 gün ile Aralık ayında rastlanılmaktadır (Tablo 1.10).

Tablo 1.10. Bayburt'ta Ortalama Sisli Gün Sayısının Aylara Göre Dağılımı (1973-2001).

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Sisli Günler	1,5	1,3	0.8	0.7	0,1	0,1	-	-	0,1	0.6	1,0	2,6	8,8

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü

D.Yağışlar

Türkiye’de yağışın dağılışını esas itibariyle coğrafi faktörler etkilemektedir. Bu faktörler arasında, özellikle dağların uzanış doğrultusu ve cephesel depresyonların geçiş yollarına karşı yamaçların konumu (bakı özellikleri) en önemli rolü oynar.²⁷

Türkiye’de yağış rejiminde görülen farklılıkların meydana gelmesinde etkili olan faktörlerden ilki ve en önemlisi, Türkiye’yi etkileyen hava kütlelerinin mevsimlik hareketleri ile cephesel depresyonların frekanslarıdır. Bunun yanı sıra enlem, bakı,

²⁶ KOÇMAN, A., 1993, a.g.e., s. 48.

²⁷ KOÇMAN, A., 1993, a.g.e., s. 50.

dağların uzanış doğrultusu ve konveksiyonel yağışlara yol açan karasallık derecesinin etkilerini de eklemek gerekir.²⁸

Araştırma sahamızda yağışın dağılışı her şeyden evvel orografik şartlara ve yüksekliğe bağlı görünmektedir. Bu sahanın az yağış alması çok yüksek, bir kaç kademe sıradağla Karadeniz tesirinden tecrit edilmiş olan ve aynı zamanda yönünü kuzeye karşı çevirmiş bulunmasıdır.

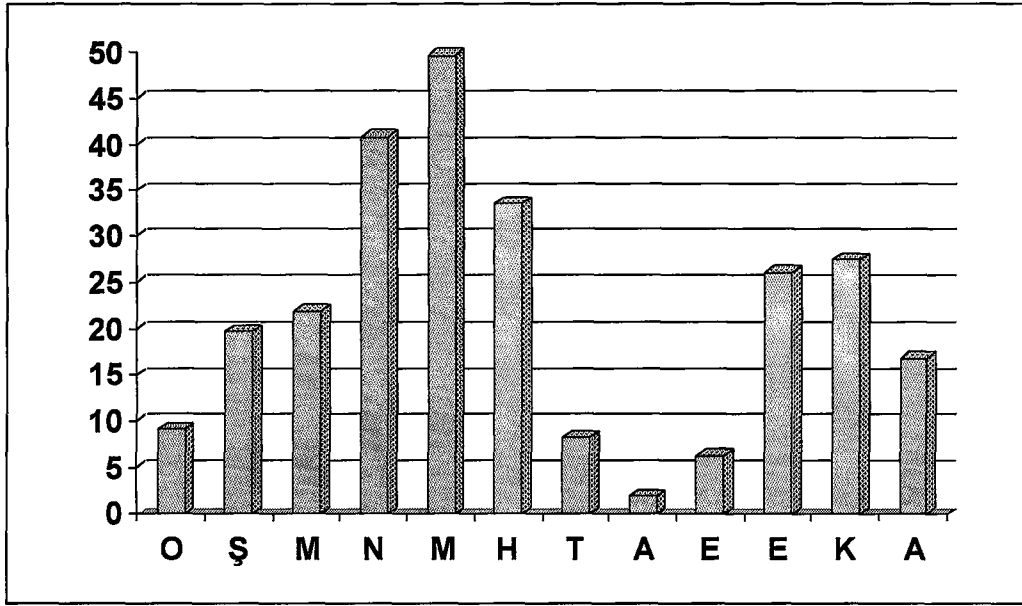
Uzun sayılmayacak bir dönemin (1989-2000) rasat sonuçlarına göre Aydıntepe' de yıllık ortalama yağış miktarı 261.2 mm. olarak tespit edilmiştir (Bayburt'ta yıllık ortalama yağış miktarı 428,5 mm dir). Aydıntepe' de ortalama yağış miktarının aylara göre dağılışı incelenirse, en çok yağışın, en fazla bulutluluk değeri gösteren Mayıs ayında (49.6 mm) en az yağışın ise Ağustos ayında (1.9 mm) düştüğü görülmektedir (Tablo 1.11 Şekil 1.10). Mayıs ayından sonra en fazla yağış alan Nisan ayında ise 40,8 mm lik yağış düşmektedir.

Tablo 1.11. Aydıntepe'de Ortalama Yağış Miktarının Aylara Göre Dağılımı (mm)
(1989-2000).

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
Ort.Yağış Miktarı (mm)	9.1	19,6	21,9	40,8	49,6	33,5	8,3	1,9	6,3	26,0	27,4	16,8	261,2

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü

²⁸ KOÇMAN, A., 1993,a.g.e. s.54 .

Şekil 1.10. Aydıntepe’de Ortalama Yağış Miktarının Aylara Göre Dağılımı.

Yukarıdaki tablodan ve grafikten de anlaşılacağı gibi Aydıntepe’ de kış aylarında yağış azalmakta, ilkbahar mevsiminde yağışta dikkat çekici bir artma meydana gelmekte, yaz ayında ise belirgin bir kurak dönem oluşmakta ve tekrar Ekim ve Kasım ayında yağışta belli bir artma olmaktadır. Kış aylarının ilkbahara oranla daha az yağış almasında zaman zaman kuzey ve doğudan gelen soğuk hava kütleleri Doğu ve İç Anadolu bölgelerini işgal eder. Düşük sıcaklık koşullarının da hüküm sürdüğü bu dönemde Anadolu, polar hava kütleleri ile beslenen bir yüksek basınç rejiminin etkisinde kalır ve yağış ihtimalini azaltır.²⁹

Kış mevsimi ise en az yağışlı ayları oluşturmaktadır. Bunun nedeni ise kış aylarında egemen olan antisiklonal rejim, karasallığın etkisiyle, güçlenme olanağı bulmakta ve yağış azalmaktadır.³⁰ Düşen yağışlarda havadaki aşırı soğuma nedeniyle kar şeklinde olmaktadır.

İlkbaharda tüm Türkiye’de olduğu gibi araştırma sahasında da yağışta belli bir artma görülmektedir. Bunu Koçman şöyle izah etmektedir; yazın güneyden gelen Basra

²⁹ TEMUÇİN, E., 1990, Aylık Değişme Oranlarına Göre Türkiye’de Yağış Rejimi Tipleri. Ege Coğrafya Dergisi: 5, s.174. İZMİR.

³⁰ KOÇMAN, A., 1993, a.g.e. s.55.

Alçak Basıncının etkisine giren Akdeniz Havzası, dolayısıyla Türkiye tropikal hava kütlelerinin etki alanına girer. Bu mevsimde kuzey ve kuzeybatıdan, Basra alçak basıncına doğru yönelen hava kütlelerinin güneye indikçe ısınması ve nemce fakirleşmesi yağış ihtimalini son derece azaltır. Fakat bu dönemin başlangıcında atmosferin yeryüzünden başlayarak ısınması, zemine yakın hava katmanlarının sıcaklığını artırmakla birlikte, atmosferin yüksek katlarında hala soğuk hava yer almaktadır. Bu durum, Anadolu'nun iç kısımlarında ve dolayısıyla araştırma sahamızda konvektif kararsızlığa yol açar ve Mayıs-Haziran aylarında yağışların artmasına neden olur.

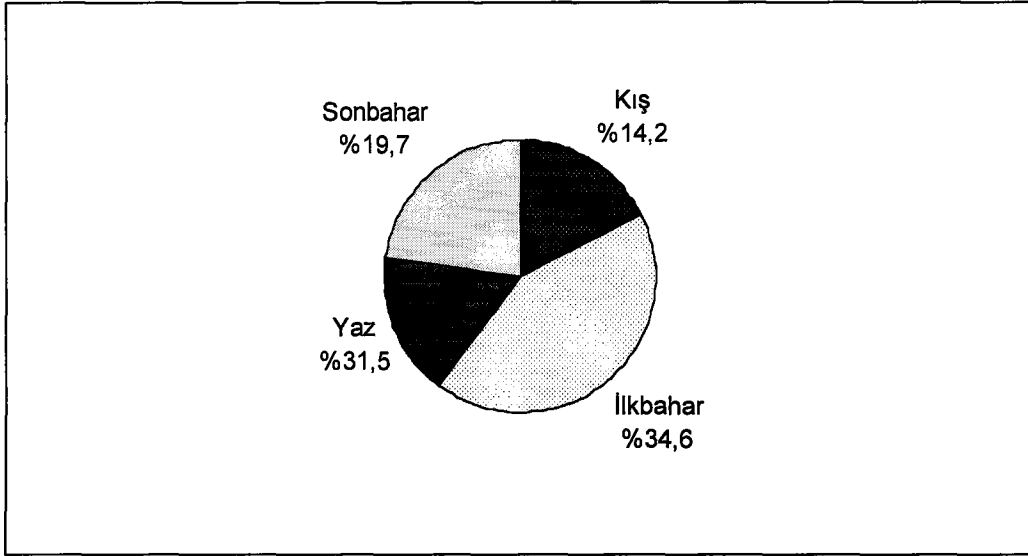
Yağışın mevsimlere göre dağılışı incelendiğinde ise en çok yağış alan mevsimin ilkbahar olduğu görülür (Tablo 1.12 Şekil 1.11). Yıllık yağışın % 43'ü bu mevsimde düşmektedir. Yağışın en fazla olduğu ikinci mevsim ise sonbahar (% 22,9) oluşturmaktadır. İlkbahar ve sonbahar mevsimleri birlikte, yıllık yağışın yaklaşık 3/4'ünü (%65,9) toplanmaktadır. En az yağış alan mevsim ise, yıllık yağışın % 16,7'sini toplayan yaz mevsimidir. Kış mevsimi ise 45,5 mm'lik yağışı ile yağışın % 17,4'ünü bünyesinde toplamaktadır.

Tablo 1.12. Aydıntepe'de Ortalama Yağış Miktarının Mevsimlere Göre Dağılımı (mm) (1989-2000).

Mevsimler	Yağış Miktarı (mm)	%'si
Kış	45,5	17,4
İlkbahar	112,3	43,0
Yaz	43,7	16,7
Sonbahar	59,7	22,9
Toplam	261,2	100.0

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü

Şekil 1.11. Aydıntepe’de Ortalama Yağış Miktarının Mevsimlere Göre Dağılımı.

Yukarıdaki açıklamalardan sonra Aydıntepe ve çevresini Türkiye’de mevcut bulunan yağış rejim tipilerinden Doğu Anadolu karasal yağış rejimine sokabiliriz.³¹

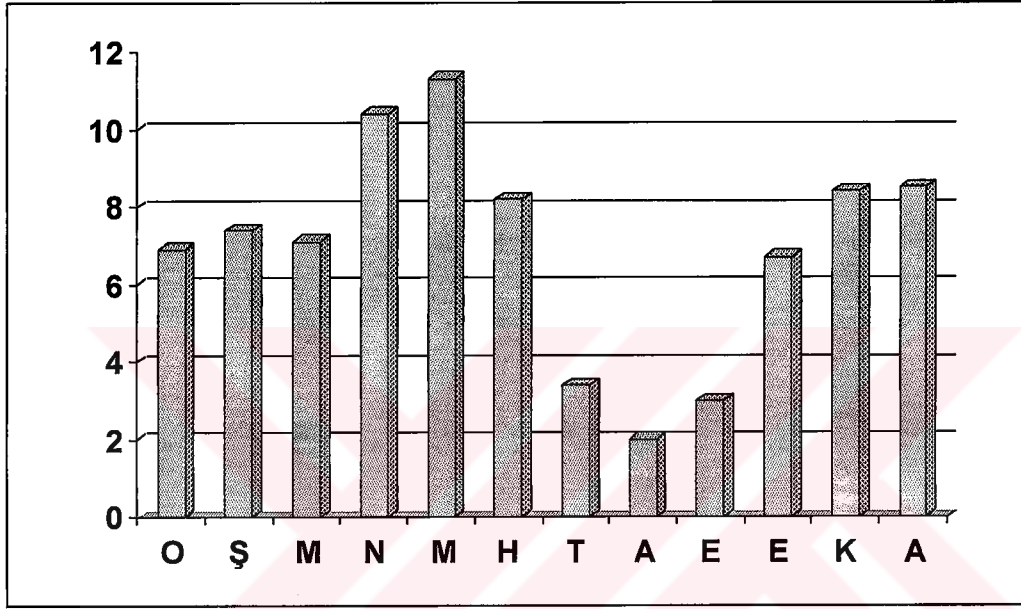
Araştırma sahasında yağışlı gün sayısı fazla değildir. Nitekim Aydıntepe’ de yılın 45,7 gününde yağış görülmektedir (Tablo 1.13 Şekil 1.12). Yağışlı günlerin aylara göre dağılışı incelendiğinde, ortalama yağış miktarının dağılışına benzer bir durumla karşılaşılmaktadır. Gerçekten de yağış miktarı gibi, yağış günlerinde ilkbahar aylarında fazla olduğu dikkati çekmektedir. Nitekim yağışlı günlerin % 34.6’sı ilkbahar mevsiminde görülmektedir. Mayıs ise, en fazla yağışlı günün görüldüğü ay durumundadır. Diğer yandan bu aylardaki, yağışlı günlerin nispeten fazla olması, tarımsal faaliyetleri olumlu yönde etkilemektedir. Bu mevsimden sonra sonbahar yağışlı geçmektedir. Yaz aylarındaki devrede ise, ortalama aylık yağışlı gün sayısı 2,5 gün civarında seyretmektedir. Kış aylarında ise ortalama aylık yağışı 7,6 gün civarındadır.

³¹ KOÇMAN, A., 1993, a.g.e., s.56.

Tablo 1.13. Aydıntepe' de Ortalama Yağışlı Günlerin Aylara Göre Dağılışı (1989-2000).

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
Yağışlı Günler	6,9	7,4	7,1	10,4	11,3	8,2	3,4	2,0	3,0	6,7	8,4	8,5	83,3

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü

Şekil 1.12. Aydıntepe' de Ortalama Yağışlı Günlerin Aylara Göre Dağılışı

Aydıntepe' de kar yağışlı günlerle ilgili ölçüm yapılmadığı için Bayburt meteoroloji İstasyonu verilerinden faydalanılacaktır. Buna göre Bayburt'ta yılda ortalama 89,4 gün kar yağışı meydana gelmektedir. Karın yerde kalma süresi ise, 1973-2001 yılları arasındaki devrede, 96,7 gün olarak belirlenmiştir (Tablo 1.14 Şekil 1.13). Araştırma sahasında en fazla karla örtülü günler sayısı 26,7 gün ile Mayıs ayı iken, en az karla örtülü günle sayısı 0,1 gün ile Mayıs ayında olmaktadır. Yılın dört ayında ise (Haziran, Temmuz, Ağustos, Eylül) sahada kar örtüsü bulunmaktadır.

Bu mevsimde meydana gelen kar yağışlarını reliefe ve Anadolu'yu etkileyen kontinental polar (cp) hava kütesine bağlayabiliriz. Bu hava kütlesi, Hazar Havzası ve daha çok Doğu Avrupa üzerinden yayılan bir yüksek basınç sırtı ile ilişkili olarak kuzey, kuzeydoğu ve doğudan gelen hava akımları halinde Akdeniz Havzası'na girer. Bu hava

kütlesi ile Akdeniz hava kütlesi arasındaki cephe boyunca Anadolu'nun kuzey ve doğu bölgelerinde sürekli kar yağışları meydana gelir.³²

Bayburt'ta kar yağışları Ekim ayında başlamakta ve Mayıs ayı başlarına kadar devam etmektedir. Sahada en az kar yağışı 1,0 gün ile Mayıs ayında, en fazla kar yağışı ise 20,4 gün ile Ocak ayında görülmektedir. Ekim ayından itibaren kar yağışlarının artmasıyla birlikte, karın yerde kalma süresi de uzamaktadır. Karın uzun süre yerde kalmasının başlıca nedenlerinden biri erimeyi kolaylaştırıcı şartların yetersizliğidir. Mart ayından sonra ise, havaların ısınmaya başlamasıyla birlikte, kar yağışlarında da azalma meydana gelmekle birlikte Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarında kar yağışı görülmemektedir. Bayburt'ta kar yağışlarının en çok görüldüğü mevsim kıştır. Nitekim kar yağışlı günlerin % 61,9'u ve karla örtülü günlerin ise % 74,9'u kış mevsiminde görülmektedir.

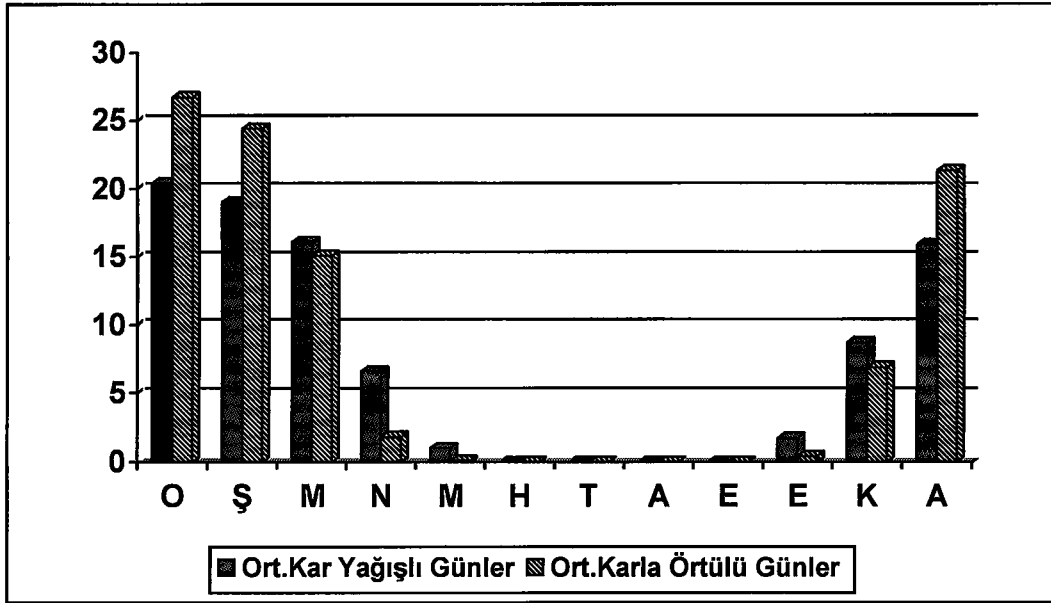
En yüksek kar örtüsü kalınlığı ise aylara göre 6 cm. ile 110 cm. arasında değişmektedir. Bayburt'ta 1973-2001 yılları arasındaki devrede en yüksek kar örtüsü kalınlığı 110 cm. ile Mart ayında ölçülürken en az kar örtüsü kalınlığı ise 6,0 cm ile Mayıs ayında ölçülmektedir.

Tablo 1.14. Bayburt'ta Ortalama Kar Yağışlı, Karla Örtülü Gün Sayısı ve En Yüksek Kar Örtüsünün Aylara Göre Dağılışı.

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
Ort.Kar Yağ.Gün.	20,4	19,0	16,1	6,6	1,0	-	-	-	0,0	1,7	8,7	15,9	89,4
En Yük.Kar Ört. (cm)	50,0	80,0	110,0	12,0	6,0	-	-	-	-	9,0	24,0	48,0	110,0
Ort.Kar.Ört.Gün	26,7	24,4	15,1	1,8	0,1	-	-	-	-	0,4	6,9	21,3	96,7

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü

³² KOÇMAN, A., 1993, a.g.e. s.3-4.

Şekil 1.13. Bayburt'ta Ortalama Kar Yağışlı ve Karla Örtülü Gün Sayısının Aylara Göre Dağılışı (1973-2001).

E) İklim Tipi

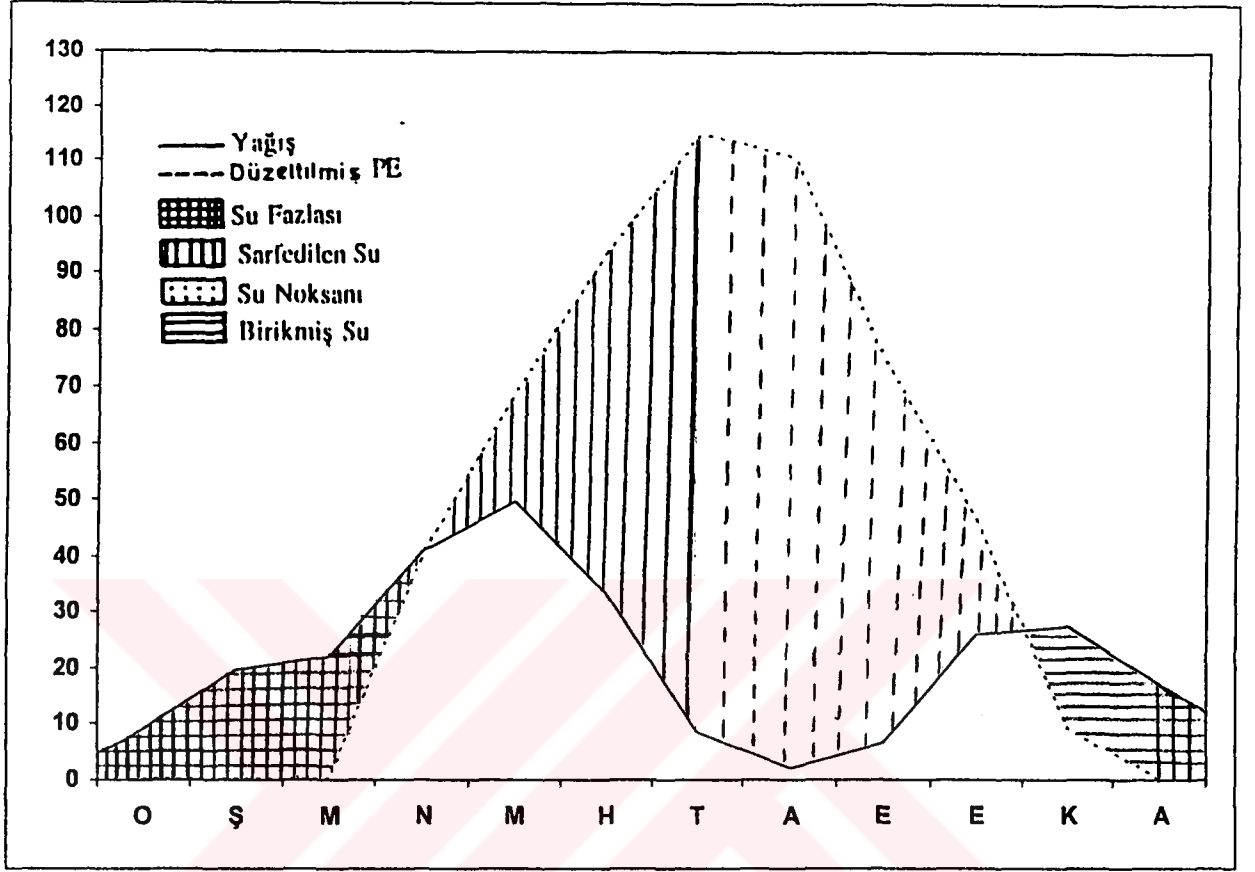
Araştırma sahsının iklim tipini belirtmek amacıyla Thorntwaite'nin iklim tasnifi uygulanmıştır. Bunun için Aydıntepe için su bilançosu tablosu ve dayagramı hazırlanmıştır. Tablo 1.15 ve Şekil 1.14'te görüldüğü gibi Aydıntepe'de Kasım ayı başlarından itibaren yağışlar potansiyel evapotransprasyondan (PE) fazla olmaya başlar. Tablo 1.15 den de anlaşılacağı üzere sahada su fazlası bulunmamaktadır. Toprakta azda olsa var olan suyun potansiyel evapotransprasyona ((PE) sarfedilmesi sıcaklıkların artmaya başlamasıyla eş zamanlıdır. Haziran ayından itibaren sıcaklıkların 14 C nin üzerinde seyretmeye başlamasıyla PE hızla yükselmekte ve yağış azalmaktadır. Aşırı buharlaşma nedeniyle toprakta Temmuz ayından itibaren dört ay su açığı meydana gelmektedir.

Sahada, Thornthwaite iklim tasnifine göre D C'2 d b'2 sembolleriyle ifade edilen yarı kurak, ikinci dereceden mikrotermal, su fazlası olmayan yahut pek az olan ve denizel şartlara yakın iklim tipine girer.

Tablo.1.15. Aydıntepe'nin Su Bilançosu (Thorntwait'e Göre).

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
SICAKLIK	-6,3	-7,5	-8,0	7,1	10,9	14,7	17,8	18,4	14,1	9,5	2,1	-4,0	6,3
SICAKLIK İNDİSİ	0	0	0	1,70	3,25	5,12	6,84	7,19	4,80	2,64	0,27	0	31,82
PT.ETP	0	0	0	35,88	55,24	74,63	90,48	93,55	71,57	48,10	10,53	0	479,99
EN.DÜZ KAT	0,84	0,83	1,03	1,11	1,24	1,25	1,27	1,18	1,04	0,96	0,83	0,81	-
DÜZ.PE	0	0	0	39,83	68,72	93,59	114,91	110,76	74,43	46,18	8,70	0	557,12
YAĞIŞ	9,10	19,6	21,9	40,80	49,60	33,50	8,30	1,90	6,30	26,00	27,40	16,8	261,20
		0	0									0	
BİRİKMİŞ SU DEĞİŞİMİ	9,10	19,6	21,9	0,97	-	-	-7,86	0	0	0	18,70	16,8	-
		0	0		19,12	60,09						0	
BİRİKMİŞ SU	44,6	64,2	86,1	87,07	67,95	7,86	0	0	0	0	18,70	35,5	-
	0	0	0									0	
GERÇEK EVAPOTRANS PRA	0	0	0	39,83	68,72	93,59	16,16	1,90	6,30	26,00	8,70	0	261,20
SU NOKSANI	0	0	0	0	0	0	98,75	108,86	68,13	20,18	0	0	295,92
SU FAZLASI	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-
AKIŞ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-
NEMLİLİK ORANI	0	0	0	0,02	-0,28	-0,64	-0,93	-0,98	-0,92	-0,44	2,15	0	-

Şekil.1.14. Aydıntepe Su Bilançosu Diyagram (Thorntwait'e Göre)

1.3.Doğal Bitki Örtüsü Özellikleri

Araştırma sahasının doğal bitki örtüsü yükselti ve iklim özelliklerine göre şekillenmiştir. Her ne kadar araştırma sahası Karadeniz Bölgesinde yer alsada karasal iklim şartları görüldüğü için bitki örtüsü de buna uygun olarak bozkırlardan oluşmaktadır. Bu ot toplulukları Nisan ayından itibaren yeşillenmekte, Haziran ayında çiçek açıp, tohum bağladıktan sonra Temmuz ayında sararmaya başlayarak, tohumlarını bıraktıktan sonra kurumaktadır.

Ayrıca Değirmencioğlu' da sahanın bitki örtüsü hakkında şunları belirtmektedir: " Bölge bitki örtüsü yönünden Doğu Anadolu Bölgesinin bitki özelliğini yansıtmaktadır. Sahadaki kuzey ve güney sıradağlarında kurakçıl meşe korulukları ve çalılıkları

bulunmaktadır. Bunun yanında stepi karakterize eden geven, çobanyastığı, sığırkuyruğu, yavşanotu bulunması bölgenin karasal şartlar arzettiğini yansıtmaktadır.³³

Yine araştırma sahasının doğu ve güneybatısında görülen münferid ormanlarda yer yer sarıçam veya meşe ve ardıç karışımı hakimdir. Orman örtüsünün tahrip edilmiş olduğu sahalara da ise dikenli bitkiler yer almaktadır.³⁴

Yukarıdaki yaptığımız açıklamalara dayanarak şöyle diyebiliriz; araştırma sahamızda orman örtüsü tahrip edildiği için doğal bitki formasyonu daha çok ot topluluklarından oluşmaktadır. Bu örtü sahanın her yerinde görülmektedir.

1.4.Hidrografik Özellikleri

Araştırma sahasının da yaptığımız incelemeler de ve Aydıntepe Belediyesinin 1990 yılında yaptırmış olduğu jeolojik etüd raporuna göre; sahanın hidrografya özellikleri incelendiğinde, devamlı akış gösteren yer altı ve yer üstü suları mevcut değildir. Özellikle yağışlı mevsimlerde çevrenin drenajını sağlayan sel karakterli dereler mevcuttur. Böylece sahadaki derelerin rejimlerini "sel rejimli akarsu" tipine dahil edebilmekteyiz.³⁵

1.5.Toprak Örtüsü Özellikleri

Toprak; çeşitli kayaların fiziksel yönden parçalanması, kimyasal yönden çözülmesi, ayrışması sonucunda oluşan, bitkilere durak yeri olan ve besin maddesi veren, kara yüzeyini birkaç mm. ile birkaç m. derinliğinde saran ve ayrıca bünyesinde solucandan bakterilere varıncaya kadar çeşitli fauna ve flora barındıran canlı bir ortamdır.³⁶

³³ DEĞİRMENCİOĞLU, M., 1978, a.g.e., s.7.

³⁴ Çoruh Havzası Toprakları., 1984, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Yay.,Topraksu Genel Müd. Yay:756, Raporlar Serisi: 94, s.69, ANKARA.

³⁴ 1979, Aydıntepe Jeolojik Etüd Raporu. S.1, AYDINTEPE

³⁴ EKİNCİ,M,E.,1998,Selim İlçe Merkezinin Coğrafi Etütü.Atatürk Üniv.Fen-Edb. Fak.Coğrafya Bölümü.s.35.(Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi).ERZURUM.

Çoruh havzasının aşağı ve yukarı kısımlarında yer alan toprakların bir kısmı kahve renkli step toprakları içerisinde yer alır. Araştırma sahası içerisindeki toprakların büyük bir kısmı bu tip topraklardan oluşmaktadır.³⁷

Bu topraklar yazın uzun periyotlar için kuru kalır, sıcaklığın düşük olduğu bu dönemde topraktaki kimyasal ve biyolojik etkinlikler yavaşlar.

Bayburt çevresinde bu toprakların oluştuğu materyal Marn, Lias veya Alt Kratese yaşlı Kalker, Lias veya Eosen yaşlı Fliş, Üst Miosen yaşlı Marn ve Konglomera ve az bir kısımda Kuaterner yaşlı alüvyondur.³⁸(Harita 1.5)

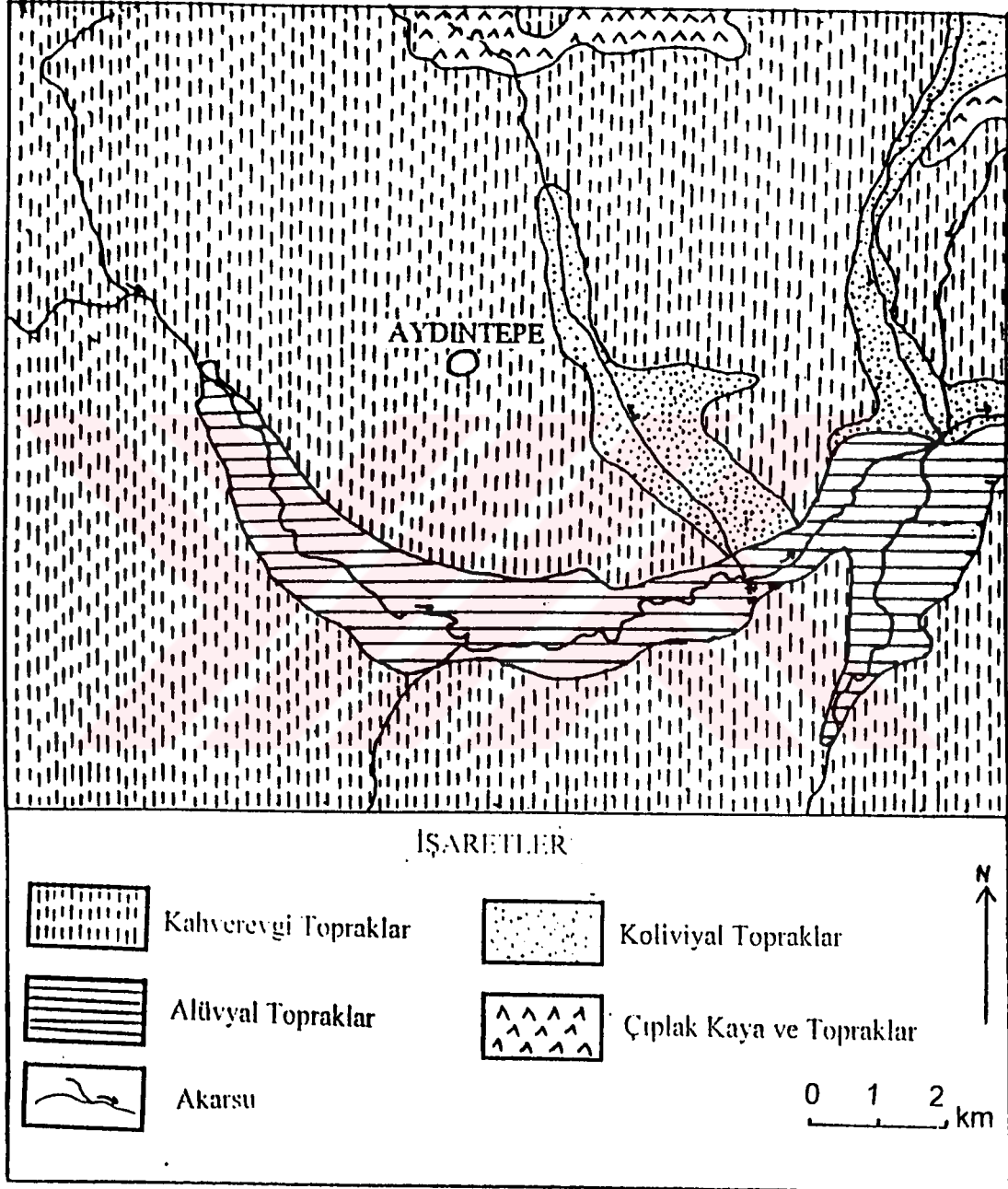
Ayrıca bölgede kırmızımsı kahve renkli topraklara da rastlanır. Özellikle Çoruh havzasının en batısında Doğu Karadeniz'e yakın kısımlarda araştırma sahası içerisinde yer almaktadır. Bu topraklar Malm yaşlı kalker üzerinde oluşmaktadır.³⁹

³⁷ Çoruh Havzası Toprakları.,1984, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Yay.,Topraksu Genel Müd. Yay:756, Raporlar Serisi:94,s.62,Ankara.

³⁸ Çoruh Havzası Toprakları., 1984, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Yay.,Topraksu Genel Müd. Yay:756, Raporlar Serisi: 94, s.63, Ankara.

³⁹ Çoruh Havzası Toprakları., 1984, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Yay.,Topraksu Genel Müd. Yay:756, Raporlar Serisi: 94, s.69, Ankara.

Harita.1.5.Aydıntepe ve Yakın Çevresinin Toprak Haritası

2.BÖLÜM

SAHANIN BEŞERİ COĞRAFYASI

GİRİŞ

2.A.Nüfus

Nüfus, sınırları belirlenmiş bir sahada belirli bir anda yaşayan insanların meydana getirdiği topluluğa denir.⁴⁰ Doğanay'a göre de nüfus belirli bir sayım gününde, belli bir ülkede sayılıp belirlenen toplam insan sayısı demektir.⁴¹

Aydıntepe ilçe merkezinin nüfusu hakkındaki sağlıklı verileri, daha çok 1935 den sonra yapılan periyodik nüfus sayımı sonuçlarından elde edebiliyoruz.

Saha ilk defa 1876 yılında Osmanlı-Rus savaşı sonucu Ruslar'ın (Ermenilerin) işgaline uğradı. Bu tarihten sonra defalarca el değiştiren yöre kesin olarak 20 Şubat 1918 yılında Türk'lerin eline geçti. Aydıntepe 01.09.1957 tarihine kadar Gümüşhane iline bağlı bir nahiye merkezi durumundaydı. Bu tarihten sonra ilçe statüsüne kavuşmuştur.

2.1.Nüfusun Gelişimi

Ülkemizde ilk nüfus sayımı 1927 yılında yapılmış olup, bu sayım yılına ait bültenlerde köylerin nüfusları ayrı ayrı belirtilmemiştir. Bu nedenle Aydıntepe'nin gerçek nüfus sayısı 1935 yılından itibaren 2000 yılına kadar 65 yıllık dönemi 5'er yıllık devreler halinde incelenecektir.

İnceleme sahası olan Aydıntepe ilçe merkezinin nüfusu 1935 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre 1385 kişiden ibaretti. Bu nüfusun 627 si erkek, 758 ini kadın nüfus oluşturmaktaydı.

1940 yılında Aydıntepe'nin nüfusu 177 kişi artarak 1562 kişiye ulaşmıştır. 1935-1940 döneminde toplam nüfus, yıllık ortalama % 2,5 oranında artış gösterirken, erkek nüfus % 1,7, kadın nüfus % 3,2 oranında artış göstermiştir.

⁴⁰ TANDOĞAN, A., 1994, Türkiye Nüfusu. Eser Ofset Matbaacılık Yay.San. ve Tic.Ltd.Şti. s.1, TRABZON.

⁴¹ DOĞANAY, H., 1997, Türkiye Beşeri Coğrafyası. Milli Eğitim Bakanlığı Yay:2982, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi:877, Eğitim Dizisi:10, s.13. İstanbul.

1940-1945 döneminde yıllık ortalama toplam nüfus artış hızı % 1,5 olarak gerçekleşmiş ve nüfus 117 kişi artarak 1679 kişiye ulaşmıştır. Bu dönemde erkek nüfusun yıllık artış hızı % 1,1 oranında gerçekleşirken, aynı dönemde kadın nüfus yıllık ortalama % 0,5 oranında artış göstererek normal seyrine devam etmiştir.

1945-1950 döneminde yıllık ortalama toplam nüfus % 0,5 oranında artarak nüfus 1723 kişiye ulaşmıştır.(Tablo 2.1. Şekil 2.1.).

Tablo 2.1. Aydıntepe İlçe Merkezinde Sayım Yıllarına Göre Nüfus Miktarları, Cinsiyet Bileşimi ve Nüfusun Artış ve Azalış Oranları.

Sayım Yılı	Erkek Nüfus	Kadın Nüfus	Toplam Nüfus	%'si
1935	627	758	1385	-
1940	680	882	1562	2,5
1945	723	956	1679	1,5
1950 (x)	-	-	1723	0,5
1955	708	1062	1770	0,6
1960	916	1195	2111	19,2
1965	1033	1209	2242	1,2
1970	1476	1563	3039	35,5
1975	1263	1384	2647	-12,8
1980	1444	1565	3009	13,6
1985	1969	1963	3932	30,6
1990	2593	2573	5166	31,3
1997(x)	-	-	6221	17,6
2000	3681	3329	7010	15,3

Kaynak:D.I.E. Genel Nüfus Sayımları Verilerinden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

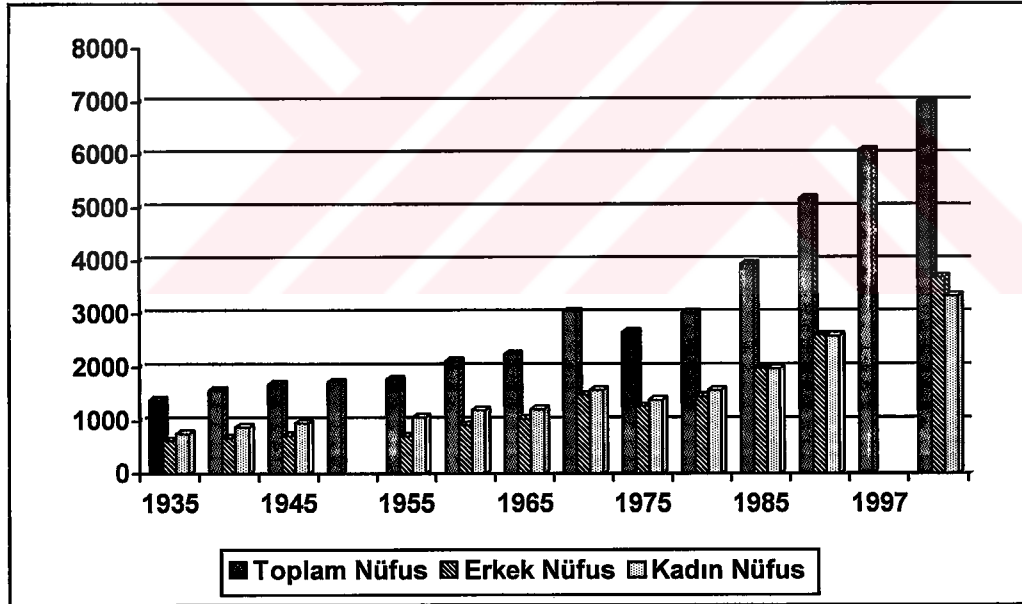
(X) Kadın-Erkek Nüfus belirtilmemiştir.

1950-1955 döneminde nüfus yıllık ortalama % 0,6 oranında artış göstererek 1770 kişiye ulaşmıştır.

1955-1960 döneminde nüfus 341 kişi artarak 2111 kişiye ulaşmıştır. Bu dönemde yıllık ortalama 19,2 oranında artış göstermiştir. Bu dönemde erkek nüfusun yıllık artış oranı % 5,8, kadın nüfus ise 2,5 oranındadır. Bu artış oaranından anlaşılacağı üzere ilçe dışarıdan göç almıştır. Bu dönemdeki nüfus artışının nedenleri arasında ilçede Belediye teşkilatının kurulmasıyla dışardan göç almasıdır.

1960-1965 yılları arasında yıllık ortalama % 1,2 oranında artış ile, Aydıntepe'nin nüfusu 131 kişi artarak 1965 yılında 2242 kişiye ulaşmıştır.

Aydıntepe'deki nüfus artışının en hızlı olduğu dönem, 1965-1970 yılları arasındaki dönemdir. 1965 de 2242 kişi olan Aydıntepe'nin nüfusu yıllık ortalama % 35,5 artarak 3039 kişiye ulaşmıştır. Yine bu dönemde erkek nüfus % 8,5 oranında, kadın nüfus ise % 5,8 oranında artış göstermiştir. Bu donemdeki nüfus miktarının yüksek oluşunda etkili faktör doğal nüfus artışıdır.

Şekil 2.1. Aydıntepe İlçe Merkezinde Sayım Yıllarına Göre Nüfusun Artışı.

1970-1975 döneminde kasaba nüfusu yıllık ortalama % -12,8 azalarak 2647 kişiye düşmüştür. Bu dönemde nüfusun azalmasını ilçeden geçim amacıyla dışarıya olan göçlere bağlamaktayız.

1975-1980 döneminde kasaba nüfusu yıllık ortalama % 13,6 oranında artarak 3932 kişiye ulaşmıştır. Yıllık artış oranı içinde % 14,3, kadın nüfus % 13,0 oranında artmıştır. Kasaba nüfusunun tekrar bir artış göstermesinde çevre köylerden ilçe merkezine göçlerin olmasıdır.

1980-1985 yılları arasındaki nüfus artışı ise % 30,6 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran erkekler de % 7,2, iken kadınlarda % 5,0 olarak gerçekleşmiştir. İlçe merkezinde tekrar bu denli nüfus artışı olmasının sebebi bizce İlçenin İller Bankasından daha fazla yardım alabilmek için nüfusunu fazla göstermesidir. Çünkü bu dönemde ilçede, nüfus artışını aşırı hızlandıracak herhangi bir gelişme olmamıştır.

1985-1990 yılları arasındaki nüfus artışı hızlanarak devam etmiştir. Öyleki bu dönemde artış % 31,3 olarak gerçekleşirken toplam nüfus ise 5166 kişiye yükselmiştir. Bu dönemde erkek nüfustaki artış % 6,3 olarak gerçekleşirken, kadın nüfustaki artış oranı % 6,2 olmuştur. Bu sayım dönemindeki artışta bir abartma olduğu kanaatindeyiz. Bunun nedeni ise aynen 1980-1985 döneminde olduğu gibi İller Bankasından daha fazla yardım almak için nüfusun fazla gösterilmiş olmasıdır.

1990-1997 döneminde ise ilçe nüfusu 841 kişi artarak 6077 kişiye ulaşmıştır. Bu dönemdeki yıllık artış oranı ise % 17,6 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde dışarıya olan göçler nedeniyle ilçe nüfus artış oranında bir azalma görülmektedir.

1997-2000 yılları arasında ilçe nüfusunun artış oranında (% 15,3) gerileme olmasına rağmen, nüfus 933 kişi artarak 7010 kişiye ulaşmıştır. Bu dönemdeki nüfus artışı doğumlar ve Trabzondan gelen ailelerce meydana gelmiştir.

Tablo 2.1.den de anlaşılacağı gibi 1985 yılına kadar ilçede kadın nüfus erkek nüfustan her zaman daha fazla olmuştur. Sadece 1985 ve 1990 yılında erkek nüfusun kadın nüfustan fazla olmuştur. 2000 yılına gelindiği vakit ise tekrar kadın nüfus erkek nüfustan fazla olmuştur. Bunun nedenleri arsında doğumlar, 1945'li yıllarda II Dünya Savaşı, bu dönemden sonrada erkek nüfusun çalışmak üzere ilçeden ayrılmasına bağlayabiliriz.

2.2.Nüfus Hareketleri

2.2.1.Doğumlar ve Ölümler

Nüfusun başlıca değişkenlerinden biri de doğumlar ve ölümlerdir. Bir nüfus kitlesinde yıllık doğum ve ölüm oranları arasındaki fark, gerçek nüfus artış hızını verir.⁴²

Aydıntepe Merkez Sağlık Ocağı verilerine göre ilçe merkezinde Aralık 2001 yılında 13 çocuk dünyaya gelmiştir. Tablo 2.2.den de anlaşılacağı gibi doğan çocukların 7'si erkek, 6'sı da kızdır.

Tablo 2.2. Aydıntepe İlçe Merkezinde Gerçekleşen Doğum Sayısı

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam	%'si
2001	7	6	13	1,9

Kaynak: Aydıntepe Sağlık Ocağı Verileri

Yine aynı kuruluşun verdiği 2001 verilerine göre aynı dönem içinde ölenlerin sayısı 6'dır. Bunlardan 4'ü kadın 2'si erkektir.(Tablo 2.3.)

Tablo.2.3 Aydıntepe İlçe Merkezinde Gerçekleşen Ölüm Sayısı

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam	%'si
2001	2	4	6	0,9

Kaynak: Aydıntepe Sağlık Ocağı Verileri

İlçe merkezinde meydana gelen ölümler genellikle yaşlılıktan kaynaklanmaktadır. Son yıllardaki sağlık hizmetlerindeki gelişmeler ve bebek ölüm oranlarının azalması sonucu, genel ölüm oranlarında belirgin azalmalar sağlanmıştır. Fakat şunu da hemen belirtelim ki, Aydıntepe ilçe merkezi nüfusu için tesbit ettiğimiz bu doğum ve ölüm oranları gerçeği tam olarak yansıtmaz. Çünkü sağlık ocağının tesbit ettiği ölüm ve

⁴² DOĞANAY, H., 1997, a.g.e., s.160.

doğum oranları sağlık ocağına bildirilen veya doğumların sağlık ocağında gerçekleştiği kişileri kapsamaktadır. Bu nedenle hesapladığımız doğum ve ölüm oranlarını biraz daha yüksek olarak düşünmek sanırız yerinde olur.

2.2.2.Göçler

Nüfusun, devamlı yaşama bölgelerini kişisel olarak, aileler veya gruplar halinde terk edip, geçici veya sürekli olarak yaşamak amacıyla bir başka yere gitmesi hareketine, göç etmek denir. Önemli nüfus parametrelerinden biri olan göç hareketi, değişik sosyal, ekonomik ve siyasal nedenlerden kaynaklanır.⁴³ Ülkemiz açısından hareket, iç ve dış göçler başlıkları altında incelenebilir.

Nüfus değişimindeki unsurlardan biri olan göçler, nüfus ile kaynaklar arasında daha hızlı bir denge sağlanmasını başarmak için, kendiliğinden meydana gelen bir gayret olarak ifade edilmektedir.⁴⁴ Ayrıca geçinmek için gerekli minimum ihtiyaç maddelerinin sağlanmasındaki güçlükler yada bazı bölgelerin rahat yaşama imkanları taşıması daima nüfus hareketlerine neden olmuştur.⁴⁵ Bunun yanında eğitim, iş bulma, ekonomik faaliyetleri daha iyi ortamlarda sürdürebilme gibi nedenler de mevsimlik göç olaylarında etkili olan faktörler arasındadır.⁴⁶ Göç olayının birçok nedeni olmakla birlikte en önemlisi iş imkânlarının kısıtlı olması nedeniyle meydana gelen göçlerdir. Bu nüfus hareketini iç ve dış göçler olarak iki başlık altında incelemek uygun olacaktır.

İç Göçler

İç göçler mevsimlik göçler ve yerleşmek amacıyla göçler, diye iki bölümde incelenebilir.⁴⁷

⁴³ DOĞANAY, H., 1997, a.g.e., s.173.

⁴⁴ TÜMERTEKİN, E., 1984, Beşerî Coğrafya' ya Giriş. Erenler Matbaası, s.123, İSTANBUL.

⁴⁵ KARABORAN, H., 1984, Nüfus Coğrafyası, Fırat Üniv. Fen-Edb.Fak. Coğrafya Ders Notları, s. 16., ELAZIĞ.

⁴⁶ ÖZAV, L., 1991, Oltu'nun Beşerî ve Ekonomik Coğrafyası. Taş Medrese Yay. No:14, Araştırma-Inceleme Serisi. NO:4, (Yayınlanmamış Doktora Tezi),s.56.ERZURUM.

⁴⁷ DOĞANAY, H., 1997, a.g.e., s.173.

Ülkemizde, ilden ile göç ve kırsal kesimden kentlere göç hareketinin, çok değişik sosyal ve ekonomik nedenleri vardır. Buna rağmen, Tümertekin' in tespitlerine göre bu nüfus hareketlerinin esas nedenleri, genel çizgileriyle şunlardır:

1. Kırsal bölgelerde ve ekonomik açıdan nispeten gelişmemiş kent ve kasabalarla bunların kırsal bölgelerinde, artan nüfusun karşılaştığı geçim sıkıntısı, fazla nüfusu itmektedir.
2. İş bulma imkanları daha fazla olan bazı kentler ve bunların yakın çevresindeki sanayi kuruluşları, fazla iş gücü ve dolayısıyla da fazla nüfus çekme hareketini desteklemektedir.
3. Kırsal ve kentsel hayat arasındaki yaşayış çelişkileri de, bir başka göç faktörüdür.

Göç olgusunu başlıca nedenleri arasında; Aydıntepe'de hizmetler sektörünün payının yüksek olmasıyla birlikte, resmi kurumlar dışında istihdam olanağının olmaması, eğitim ve sağlık hizmetlerinin yetersiz oluşu, ticaret alt sektörünün yeteri kadar gelişmemesi, sulu tarım olanaklarının kısıtlı olması nedeniyle tarım sektörünün gelişmesini engellemesi gibi sebeplerden dolayı, yerleşmede iş gücü istihdam edilememekte ve kent dışına, özellikle büyük kentlere göç olmaktadır.

Bu göç olgusunda yukarıda izah edildiği gibi genel olgu ekonomiktir yani iş bulmaktır. Yine bunun yanında daha iyi sağlık hizmetleri, eğitim ve yaşam koşulları da önemli bir etkiye sahiptir.

Bu nedenle göz önüne alındığında sahadaki göçler daha çok ilçe merkezinden iş imkânı fazla olan illere göçler şeklindedir. Bu göçler içerisinde az da olsa yaz aylarında civar köylere ve yaylalara yapılan dinlenme ve ekonomik amaçlı mevsimlik göçler de yer almaktadır.

Araştırma sahasında göçlerle ilgili kesin ve resmi sonuçlar bulunmamaktadır. Bu nedenle göçlerle ilgili bilgiler daha çok tarafımızdan yapılan anketler ve birebir görüşmelerle tespit edilmiştir. Buna göre yaptığımız incelemeler sonucu göç eden aileler başta İstanbul, İzmir, Bursa, gibi illere göç etmektedirler. Göç edenler gittikleri yerlerde daha çok inşaatlarda ve fabrikalarda çalışmaktadırlar.

Bu göçlere evlenme yoluyla olan göçleride ekleyebiliriz. Özellikle ilçeden daha çok Bayburt il merkezine veya diğer illere evlenme yoluyla göçler olabilmektedir. Azda olsa

köylerden ilçe merkezine veya başka yerleşmelerden aynı yolla göç olayı gerçekleşebilmektedir.

Bunun yanında araştırma sahsında mevsimlik göçlere, orta lise ve üniversitelerde okuyan öğrencilerin oluşturdukları göçleri de dahil etmek bizce uygun olacaktır. Örneğin Doğanay⁴⁸ bu olayı şöyle açıklamaktadır: " Nitekim yıl içerisinde belli bir süre göç hareketine katılan bu nüfus "ritmik nüfus" olarak adlandırılmaktadır.

Ayrıca ilçe son on yıl içinde dışarıdan göç almaktadır. Özellikle Trabzon'dan gelen aileler Aydıntepe'ye yerleşmeye başlamışlardır. Yaptığımız araştırmalarda ilçede on aile Trabzon'dan gelerek ilçeye yerleşmişlerdir.

Dış Göçler

Türkiye'den dış ülkelere işgücü arzı, 1950'li yıllardan başlar. Ancak, en belirgin duruma geldiği devre, 1962-1963 yıllarıdır. Göç hareketinin temel sebebi, ekonomik güçlüklerdir. Yani artan çalışma çağındaki nüfusa, yurt içinde yeterli istihdam alanları açmayışından ileri gelir. Bu en önemli sorun yanında, uygun ücret şartları, sosyal güvenlik avantajları, bir batı ülkesinde çalışmayı ve öğrenim görmeyi bir arada sürdürmek, çok kazanma imajı gibi faktörlerde, kuşkusuz bu harekette etkili olmuştur. Bununla birlikte, dış ülkelere işgücü göçünün temel nedeni, ülkemizde işgücü arz ve talebi arasında söz konusu olan dengesizlik tir.⁴⁹

Dış göçlerin de başlıca nedeni, iç göçlerde olduğu gibi ekonomiktir. İlçe merkezindeki iş imkânlarının kısıtlı olması ve çalışan iş gücüne yetmemesi ile tarımın kuru tarım şeklinde olması tarım nedeniyle verimin düşük olması tarım, alanlarının miras yoluyla parçalanmış olması gibi nedenlerden dolayı hızlı bir göç gerçekleşmektedir.

Çalışma sahamızda dış göçler genelde başka ülkelere çalışmak amacıyla giden işçi göçleri şeklinde gerçekleşmiştir. Bu göçler özellikle 1960-1965 yılları arasında oldukça artmıştır. Göç edilen ülkeleri şöyle sıralayabiliriz; Almanya, Fransa, Hollanda, Libya, Suudi Arabistan gibi.

⁴⁸ DOĞANAY,H.,1997,a.g.e.173.

⁴⁹ DOĞANAY, H., 1997, a.g.e., s.201.

Dış ülkelerden olan göçlerin başlamış olduğu ilk yıllarda daha çok aile reisleri gitmiştir. Daha sonraki yıllarda dış ülkelere giden aile reisleri ailelerini de çalıştıkları ülkelere götürmüşlerdir.

İlçe Merkezinde yapmış olduğumuz anket ve gözlemler sonucunda, ilçe halkından bazıları dış ülkelerden emekli olduğu halde ilçeye geri dönmemektedirler. Bu da Türkiye ve diğer Avrupa ülkeleri arasındaki hayat standartlarının farklılık göstermesinden kaynaklanmaktadır. Yine dış ülkeler de yaşayanlar, yaz aylarında gezmek ve dinlenmek amacıyla ilçeye gelmekte, sonbaharın ilk aylarında geriye dönmektedirler. Bu arada yaz mevsiminde dış ülkelerden, ilçeye gelen halk ilçe ekonomisini canlandırmaktadır.

2.3.Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Özellikleri

2.3.1.Nüfusun Cinsiyet ve Yaş Yapısı

Nüfusta analiz edilmesi gereken bir başka değişken de, toplam nüfus içindeki kadın-erkek sayısı ve yaş dilimlerindeki nüfus sayısının eşitsiz oluşudur.⁵⁰

İnceleme bölgesinde nüfusun cinsiyet bileşimine göz atacak olursak, bölge nüfusunda devamlı olarak kadın nüfusun erkek nüfusundan daha fazla olduğu dikkati çeker (Tablo 2.4). İlçe merkezindeki kadın nüfus fazlalığını bazı sebeplere bağlayabiliriz. Bunların başında en önemli etken doğumlardır. Yaptığımız araştırmaya göre bazı yıllar kız çocukları erkek çocuklarına göre daha fazla sayıda dünyaya gelmektedir.

---

⁵⁰ DOĞANAY, H., 1997, a.g.e., s.164.

Tablo 2.4. Aydıntepe İlçe Merkezinde Nüfusun Cinsiyet Durumu

Sayım Yılı	Erkek Nüfus	%'si	Kadın Nüfus	%'si	Toplam Nüfus	%'si
1935	627	-	758	-	1385	-
1940	680	1,7	882	3,3	1562	2,5
1945	723	1,3	956	1,7	1679	1,5
1950	-	-	-	-	1723	0,5
1955	708	-	1062	-	1770	0,6
1960	916	5,9	1195	2,5	2111	19,2
1965	1033	2,6	1209	0,2	2242	1,2
1970	1476	8,6	1563	5,9	3039	35,5
1975	1263	-2,9	1384	-2,3	2647	-12,8
1980	1444	2,9	1565	2,6	3009	13,6
1985	1969	7,3	1963	5,1	3932	30,6
1990	2593	4,8	2573	6,2	5161	31,3
1997	-	-	-	-	6221	17,6
2000	3681	-	3329	-	7010	15,3

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü Genel Nüfus Sayımları

(X) Kadın-Erkek Nüfusu belirtilmemiştir.

Bununla birlikte, nüfus miktarında her beş yılda bir yapılan Genel Nüfus Sayımı sonuçlarının sağlıklı veriler ortaya koymadığı kanaatini taşıyoruz. Çünkü Aydıntepe İlçe Merkezi nüfusunu yüksek çıkarmak amacıyla sayımlarda çeşitli uygulamalar (örneğin, çevre köylerden gelen öğrencileri ve ticaretle uğraşan erkek nüfusu, nüfus sayım günü ilçede alıkoymak gibi) yapılmaktadır. Bu nedenle, sayımlarda belirlenen ilçe merkezi nüfusu gerçek nüfus miktarını yansıtmadığı gibi, nüfusun cinsiyet bileşimini de olduğundan farklı vermektedir. Örneğin, daha gerçek değerler sunduğunu sandığımız ilçe sağlık ocağı verilerine göre 2001 yılı toplam nüfusu 6201 iken, 2000 Genel Nüfus Sayımı toplam nüfusu ise 7010'dır. Ayrıca erkek nüfusu 3080 iken, Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre 3681'dir. Kadın nüfusu ise sağlık ocağı verilerine göre 3121 iken, Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre 3329'dur.

Nüfusun miktarı yanında, onun farklı yaş gruplarına göre gösterdiği dağılım da önemlidir. Nüfusun yaş yapısını ortaya koyabilmek için belirli yaş dilimleri alınarak gruplandırma yapılır. Bilindiği gibi “bir nüfus kitlesinin yaş gruplarına göre sergilediği bileşime nüfusun yaş yapısı” denir.⁵¹

Aydıntepe İlçe Merkezinin 2001 yılına ait nüfus piramidi incelendiğinde 0-4, 5-9, 15-19 yaş gruplarındaki nüfusun geniş bir yayılış gösterdiği dikkati çeker. Tablo 2.5. ve Şekil 2.2.den de anlaşıldığı gibi en kalabalık gurubu 15-19 yaş grubu oluşturmaktadır. 343’ü erkek, 340’ı kadın nüfus olmak üzere toplam 683 kişi bulunmaktadır. Gençlerin oluşturduğu bu grubun nüfus içindeki oranı % 11.0’dır.

15-19 yaş gurubundan sonra en kalabalık ikinci grubu oluşturan 5-9 yaş grubunda 332 erkek, 315 kadın olmak üzere 647 kişi bulunmaktadır. Bu grubun toplam nüfus içindeki oranı % 10.5’tir.

Üçüncü en kalabalık grubu ise 0-4 yaş grubu oluşturmaktadır. Çocukların oluşturduğu bu grupta 312 erkek, 273 kadın olmak üzere 585 kişidir. Bu grubun nüfus içindeki oranı % 9.4’tür.

Dar aralıklı nüfus dağılışı en az nüfus 80-84 yaş aralığında görülmektedir. Bu grupta 13 erkek, 20 kadın bulunmaktadır. Toplam nüfus içindeki oranı ise % 0.5’tir. Bundan sonraki yaş gruplarında yaşlı nüfusa doğru nispeten düzenli bir daralma olduğu görülür, fakat 65 – 69 (% 4.0) yaş guruplarında nispeten bir artma görülürken, 70 – 74 (%3.0) yaş gruplarında düzenli bir azalma görülür. Bu ani azalmayı bu yaştaki ölüümlere bağlamaktayız. Daha sonra 75 – 79 (% 1.0) yaş aralığında ani bir azalma meydana gelir ve nüfus piramidi doğal seyrini tamamlar (Tablo 2.5. Şekil 2.2).

⁵¹ DOĞANAY, H., 1997, a.g.e., s.165.

Tablo 2.5. Aydıntepe İlçe Merkezinde Nüfusun Yaş Bileşimi ve Yüzde Oranları (2001).

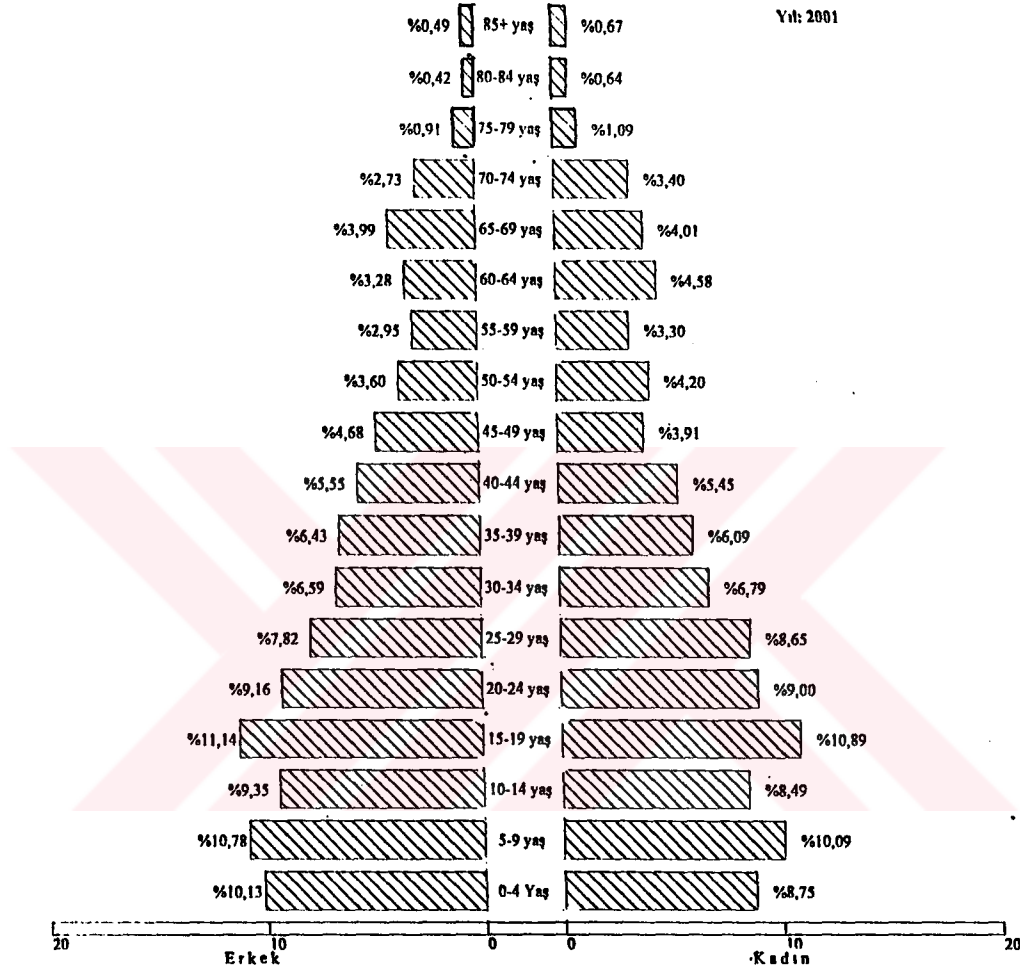
Yaş Grubu	Erkek Nüfus	Kadın Nüfus	Toplam Nüfus
0-4	312	273	585
5-9	332	315	647
10-14	288	265	553
15-19	343	340	683
20-24	282	281	563
25-29	241	270	511
30-34	203	212	415
35-39	198	190	388
40-44	171	170	341
45-49	144	122	266
50-54	111	131	242
55-59	91	103	194
60-64	101	143	244
65-69	123	125	248
70-74	84	106	190
75-79	28	34	62
80-84	13	20	33
85 +	15	21	36

Kaynak: Aydıntepe Merkez Sağlık Ocağı Verilerinden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

Gerek nüfustaki bağımlılık oranının ve gerekse çalışma çağı (aktif nüfus) nüfusun tespiti açısından grublandırmanın “0-14, 15-64 ve 65 +” şeklinde yapılması daha pratik olacaktır.⁵²

Bu ayırımı göre araştırma sahamız olan Aydıntepe İlçe Merkezi nüfusunu çocuk nüfus olarak değerlendirdiğimiz 0-14 yaş grubunda, 2001 yılı itibariyle 1785 kişi bulunmaktadır. Bu grubun 932’sini erkek, 853’ünü ise kadınlar oluşturmaktadır.

⁵² DOĞANAY, H., 1985, a.g.e. s.169.

Şekil 2.2. Aydıntepe İlçe Merkezinin Nüfus Piramidi (2001).

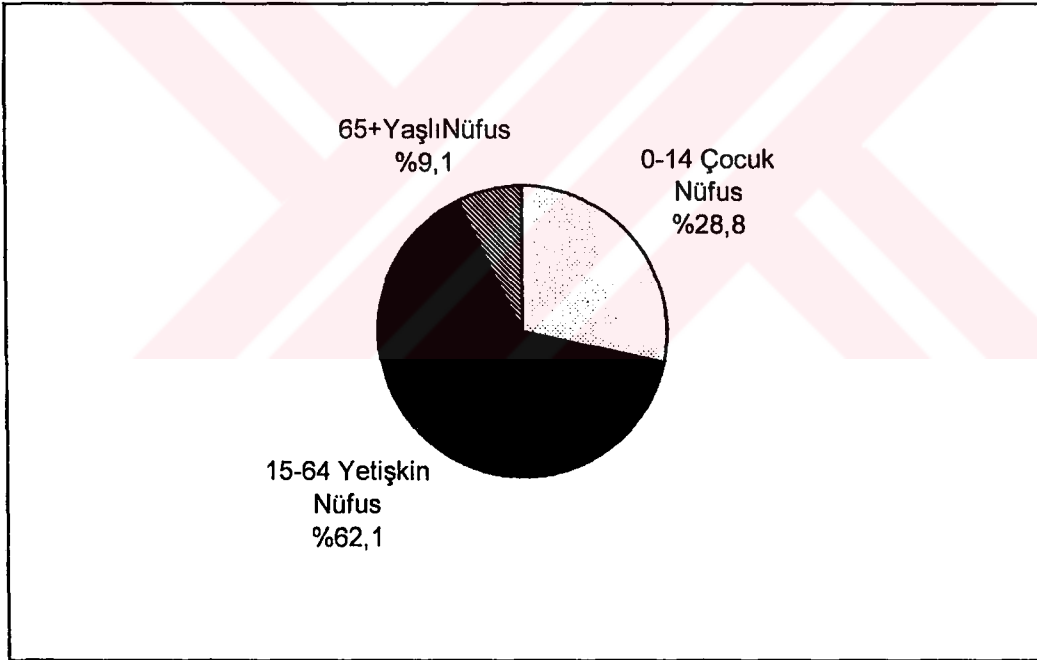
Bu durumda merkez ilçe nüfusunun % 28,8'i çocuk nüfustan oluşmaktadır. Yetişkinler (15-64 yaş) ise 3847 kişi olup toplam nüfusun % 62,5'i bu grupta yer alır. Bu grupta 1885 erkek, 1962 kadın bulunmaktadır. 65 ve daha yukarı yaşta olanlar ise 1569 kişidir. Bu grupta 263 erkek, 306 kadın vardır. (Tablo 2.6. ve Şekil 2.3) Yaşlı nüfus olarak adlandırılan bu grup, geniş aralıklı gruplandırma sistemine göre en küçük payı oluşturmakta olup, toplam nüfus içindeki payı % 25,3 tür. Tablo 2.6 ve Şekil 2.3. ve

yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı gibi, Aydıntepe İlçe Merkezi nüfusu, çok genç ve dinamik bir yapıya sahiptir.

Tablo 2.6. Aydıntepe İlçe Merkezi Nüfusunun Geniş Aralıklı Gruplandırılması (2001).

Yaş Grubu	Erkek Nüfus	Kadın Nüfus	Toplam Nüfus	%'si
0-14	932	853	1785	28,8
15-64	1885	1962	3847	62,1
65 +	263	306	569	9,1
Toplam	3080	3121	6201	100,0

Kaynak: Aydıntepe Merkez Sağlık Ocağı Verilerinden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

Şekil 2.3. Aydıntepe İlçe Merkezi Nüfusunun Geniş Aralıklı Gruplandırılması (2001).

Aydıntepe İlçe Merkezinde nüfusun bağımlılık oranı hesaplandığında ilçe nüfusunun % 37.9'unun bağımlılık oranına sahip olduğu görülür. Bu durum, nüfusun yaklaşık % 62,1'nin çalışabilecek nüfustan oluştuğunu ifade etmektedir.

Ancak, Türkiye'de çalışma çağı nüfus ve çalışan (aktif) nüfusun 15 – 64 yaş dilimleri arasında alınması, pratikte fazla bir anlam taşımaz. Çünkü kırsal kesimde ve de tarım toplumu karakteri taşıyan birçok ülkede, belli bir emeklilik yaşı olmadığı gibi, üretime katılma çağı da küçük yaşlardan (örneğin 5 – 6 yaşları) başlamakta ve çok ileri yaşlara (70 – 80) kadar sürebilmektedir.⁵³

Yukarıdaki açıklamalar ışığında baktığımızda; Aydıntepe İlçe Merkezi nüfusu için hesapladığımız bağımlılık oranı gerçeği tam anlamıyla yansıtmaz. Çünkü ilçede çalışma hayatı 14 yaşından itibaren başlamadığı gibi, 65 yaşından sonra da bitmemektedir. Örneğin çocuklar 6-7 yaşlarından itibaren çalışmaya başlayarak aile bütçesine katkıda bulunmaktadır. İleri yaşlarda belli bir emeklilik yaşı olmayıp yöre sakinlerini çoğu gücü yetinceye kadar çalışmaktadır. Ayrıca, çalışma çağındaki nüfusun hepsinin de iş hayatına atıldığını düşünmek kuşkusuz doğru değildir. Çünkü öğrenim, işsizlik ve kadının çalışmasının doğru bulunmaması gibi nedenler bunu engellemektedir.

2.3.2.Nüfusun Eğitim ve Kültür Özellikleri

Halkın okuma-yazmaya karşı ilgisinin fazla olması ve son yıllara kadar uygulanan okuma seferberliği gibi nedenlerle, Aydıntepe' de okuma-yazma oranı oldukça yüksek olup, bu oran % 95'dir. Bu oran Türkiye ortalamasının üzerindedir.

Aydıntepe'de okur-yazar oranının bu derece yüksek olmasında, halkın bu konuya verdiği önemin yanı sıra, ekonomik şartlarda görülen olumsuzlukların da büyük rolü vardır. Okuma-yazma bilmeyen yaşlılar ise, 1981 yılında ülke genelinde başlatılan okuma-yazma seferberliği sayesinde okuma-yazma öğretilmiştir.

Aydıntepe İlçe Milli Eğitim Müdürlüğünden aldığımız bilgilere göre; Aydıntepe ilçe merkezinde Şehit Erdal Eraslan ve Şehir Oktay Altuntaş İlköğretim Okulları olmak üzere iki tane ilköğretim okulu bulunmaktadır. Bu okullardaki toplam öğrenci 485 (taşınalı sistemle ilçeye gelen öğrencilerle birlikte toplam öğrenci sayısı 775'tir), toplam öğretmen

⁵³ DOĞANAY,H., 1997, a.g.e., s.166.

sayısı ise 29'tur. 2002 Yılı itibariyle ilköğretimde okuyan öğrenci sayısının toplam öğrenci sayısı içindeki oranı % 78,9'dur. (Taşımalı sistemle gelen öğrencilerle birlikte öğrenci sayısı içindeki oranı %85,6 'dır). Toplam nüfus içindeki oranı ise % 7,8'dir.

İlköğretimlerde okuyan öğrenci sayısının ilçe nüfusuna oranla fazla olmasının nedeni; ilçeye yakın olan köylerden taşıma sistemiyle öğrencinin ilçe merkezine getirilmesidir. İlçe merkezine, Aydıntepe'ye bağlı olan Çatıksu, Pınargözü, İncili, Gümüşdamla, Aşağı Kırsı, Çayırköprü köyleri ile Bayburt merkeze bağlı olan ve Aydıntepe' ye daha yakın olan Taşkesen ve Alışlık köylerinden de öğrenci gelmektedir. Bu köylerden gelen öğrenci sayısı 290 dır. Taşıma sistemiyle Aydıntepe' ye gelen öğrenci oranının toplam ilköğretim öğrencileri içerisindeki oranı % 37,4 tür. Taşımalı sistemle ilçeye gelen öğrencilerin öğle yemekleri İlçe Milli Eğitimi tarafından karşılanmaktadır.

İlçenin tek ortaöğretim kurumu olan Aydıntepe Çok Programlı Lisesi'nde, 2002 yılı itibariyle 10 öğretmen görev yapmaktadır. Bu okuldaki toplam öğrenci sayısı 130'dur. Aydıntepe Çok Programlı Lisesi'ndeki öğrencilerin toplam öğrenci sayısı içindeki oranı % 14,4 toplam nüfus içindeki oranı ise % 1,9'dur. Aydıntepe Lisesi'nde 1988'de giyim bölümünün açılmasıyla birlikte lise Çok Programlı Lise statüsüne kavuşmuştur, adı da Aydıntepe Çok Programlı Lisesi olarak değiştirilmiştir. Lisede giyim bölümünde toplam 20 öğrenci ve 1 giyim öğretmeni bulunmaktadır.

Aydıntepe ilçe merkezinde yüksek öğrenime devam eden öğrenci sayısı azdır. Bunun nedeni; geçmiş dönemlerde öğrenim kurumlarının fizikî donatım esaslarının çok yetersiz olmasından ve verilen eğitim düzeyinin çok düşük olmasına bağlayabiliriz. Ayrıca sınıfların kalabalık olması da ayrı bir etken olarak ele alınabilir.

Günümüzde, İlçe merkezindeki okullarda yaptığımız araştırmalarda ve İlçe Milli Eğitim Müdürlüğünden aldığımız bilgilere göre şu an hem ilköğretimde hem de lisede bilgisayarlı eğitim yapılmakta, okullarda ise ders araç ve gereçleri yönünden herhangi bir eksikliğin olmadığı tespit edilmiştir. Ve yine İlçe Merkezinde bulunan ilköğretim ve lise de İngilizce öğretmeni haricinde herhangi bir öğretmen açığı bulunmamaktadır.

Araştırma bölgesinde kültür seviyesini artırmak ve halkı çeşitli alanlarda eğitmek amacıyla açılan İlçe Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü okuma-yazma kursları yanı sıra,

mesleki ve kültürel kurslar da (biçki-dikiş, daktilografi, halıcılık, muhasebe, bilgisayar, spor kursları vs.) düzenlenmektedir.

2.3.3.Beslenme ve Sağlık Durumu

İlçe merkezinde yapmış olduğumuz tesbitlere göre, halkın yediği yiyecek maddelerinin başında hayvansal gıdalar ve tarım ürünleri gelmektedir. Hayvansal ürünler içerisinde en fazla koyun eti ve inek sütü tüketilmektedir. Aydıntepe Belediyesi'ne ait kesimhane hem kasaplarda satışa sunulmak için hem de ilçe halkının hayvan kesmesi için faaliyet göstermektedir. Kesim hanelerde kesilecek hayvanların sağlık durumları kontrol edilmekle birlikte kaçak kesimlerde yapılmaktadır. Inek ve koyun sütü doğrudan tüketildiği gibi, peynir ve yağ üretiminde kullanılarak da tüketilmektedir.

Bununla beraber söz konusu hayvansal ürünlerin ilçe halkı tarafından yeteri kadar ve tam anlamıyla sağlık şartları altında tüketildiği de söylenemez. Bunun nedenleri arasında ilçe halkının temel geçim kaynağının tarım ve hayvancılık olması nedeniyle üretilen etin ve sütün satılmasıdır. Bundan dolayı da bu ürünler yeterince tüketilmektedir.

Araştırma bölgesindeki tarımsal ürünlerden başta buğday, patates, havuç, marul vb. gibi ürünler yetiştirilerek tüketilmektedir. Bu ürünler içinde en fazla patates tüketilmektedir.

Ayrıca ilçe merkezinde tüketilen sebze-meyve dışarıdan karşılanmaktadır. İlçe halkı ekmek ihtiyacını daha çok kendisinin üretmiş olduğu buğdayı değirmende öğütterek un haline getirdikten sonra tandırlarda pişirerek elde etmektedirler. Bunun yanında ilçede hizmet sektöründe çalışanlar veya kendi ekmeklerini yapmayanlar ilçenin tek fırını olan ekmek fırınından karşılanmaktadır.

Aydıntepe İlçe Merkezinde 2002 yılı itibariyle bir sağlık ocağı bulunmaktaydı. Bu sağlık ocağı tek katlı olup üç doktor ve beş hemşire ile hizmet vermektedir. Bu kuruluştaki çeşitli kontrol ve tedaviler yapılmakla birlikte, çoğu durumlarda Bayburt'taki Devlet Hastanesi'ne sevk yapılmaktadır. Adı geçen kuruluşun bir ambulansı, bir de arazi arabası bulunmaktadır.

2.3.4 Aile Büyüklüğü

Bir yerin nüfus yapısında, aile büyüklüklerinin fazla veya az olması, çeşitli nedenlerden ileri gelmektedir. Ancak, bunlar arasında en önemlileri; gelenek-görenek ve ekonomik nedenlerdir.⁵⁴

Aydıntepe'deki aileler bu bakımdan incelendiğinde, aile büyüklüklerinin bazı farklılıklar gösterdikleri dikkati çekmektedir. Mesela Aydıntepe ilçe merkezinde yaşayan 7031 kişi 947 hanede, ikamet etmektedir. Bu değer Bayburt il merkezinde 29820 kişi 6002'si hanede ikamet eder. Tablo 2.7. den de anlaşılacağı gibi, bu nüfus sayısının hanelere dağılımı ise şöyledir; 1 ila 4 nüfusa sahip 162 hane, 5 ila 7 nüfusa sahip 519 hane 8 ve daha fazla nüfusa sahip 266 hane bulunmaktadır.(Tablo 2.7.)

Tablo.2.7. Aydıntepe İlçe Merkezindeki Nüfusun Hane Sayısına Dağılımı

	Toplam Hane Sayısı	Toplam Nüfus	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10+	Hane Halkı Ort.
Aydıntepe	947	7031	12	38	28	84	109	131	279	52	39	175	7.4

Kaynak. Devlet İstatistik Enstitüsü Genel Nüfus Sayımı

Aydıntepe ilçe merkezindeki en kalabalık ailelerin nüfusları genellikle 5 ila 7 kişi arasında değişirken, nüfusu az olan ailelerde ise bu sayı 1 ila 3 kişi kadardır. Ayrıca şunuda belirtmekte yarar vardır, ilçe merkezinde nüfusu az olan ailelerin büyük çoğunluğu asker ve memur aileleri oluşturmaktadır.

İlçe merkezinde ortalama aile büyüklüğü 7.4 kişidir. Bu değer Bayburt'ta 5.6 kişidir. Bu değerlere bakıldığında anlaşılacağı gibi Aydıntepe'deki aile büyüklüğü Bayburt'taki aile büyüklüğünün üzerindedir.

Aydıntepe İlçe Merkezinde çekirdek aileye pek rastlanmaz. Daha çok ataerkil aile tipi yaygındır. Bu aile tipinde, baba veya büyükbaba yönetiminde anne, evli oğullar, gelinler ve bekar aile bireyleri aynı evde birlikte yaşamaktadır.⁵⁵

⁵⁴ DOĞANAY, H., 1997, a.g.e., s.156.

Ayrıca bu aile tipinin gelişmesinde ekonomik nedenler, dini inanç sistemi ve yine geleneksel tarım metodunda fazla işgücüne ihtiyaç duyulması gibi faktörler etkili olmuştur.

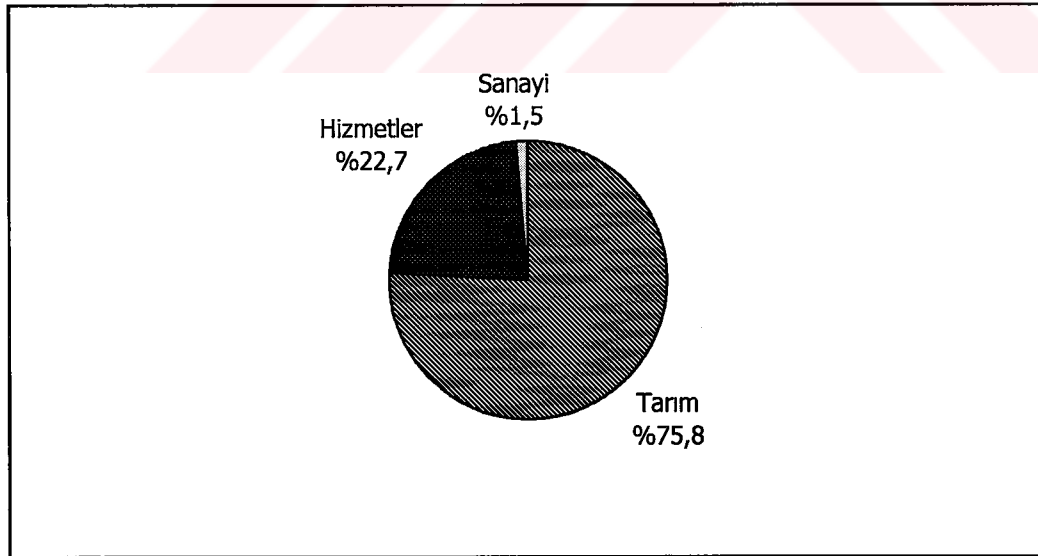
2.3.5.Nüfusun Sektörel Dağılımı

Araştırma bölgesindeki aktif nüfusu, çalışmakta olduğu fonksiyon alanlarına göre tarım, sanayi ve hizmet kesiminde çalışanlar olmak üzere üç gruba ayırabiliriz. İlçe Merkezindeki aktif nüfusun en büyük istihdam alanı tarım sektörüdür (Tablo 2.8 ve Şekil 2.4).

Tablo 2.8. Aydıntepe İlçe Merkezinde Aktif Nüfusun Fonksiyonel Dağılımı (2001).

Fonksiyonel Alan	Aktif Nüfus	%'si
Tarım	3505	75.8
Hizmetler	1052	22.7
Sanayi	70	1.5
Toplam	4627	100.0

Kaynak: Aydıntepe Kaymakamlığı İlçe Brifingi

Şekil 2.4. Aydıntepe İlçe Merkezinde Aktif Nüfusun Fonksiyonel Dağılımı (2001).

⁵⁵ SOYLU, H., 1996, Köprüköy İlçe Merkezinin Beşeri ve İktisadi Coğrafyası, Atatürk Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Coğrafya Anabilim Dalı.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi),s.108. ERZURUM.

Tablo 2.8. den de anlaşılacağı üzere ilçe merkezinde toplam çalışan 4627 kişi içerisinde 3505 kişi (% 75.5) tarım sektöründe çalışmaktadır. Aynı yıl verilerine göre aktif nüfusun % 27.7'si (1052 kişi) ise hizmet sektöründe çalışıyordu. İlçe merkezinde sanayi sektöründe de toplam 70 kişi çalışmakta (% 1.5) olup, bu işgücünün tamamı, atölye tipi tesislerde çalışmaktadır.

Aktif nüfus haricinde 2383 kişi ise atıl durumdadır. Bu grup kadınlar, çocuklar, öğrenciler ve yaşlılardan oluşmaktadır.

İşgücünün bu fonksiyonel alanlara dağılımı, kesin bir ayırım olmayıp, bazı fonksiyon alanlarında çalışanların bazen başka işlerle de uğraştıkları dikkati çeker. Bu bakımdan düşünersek, çeşitli sektörel alanlarda çalışanların küçümsenmeyecek oranda bir kısmı ilçe merkezinde aynı zamanda tarımla da uğraşmaktadır. Bunu göz önünde bulundurursak, tarımda çalışanların oranları bir hayli artmaktadır.

2.4.Nüfus Yoğunlukları ve Dağılışı

Toprak ve nüfus sayıları arasındaki ilişki derecesini ortaya koyan en açık göstergelerden biri de "nüfus yoğunlukları"dır. Bu terim belli bir Coğrafi ortam üzerinde barınan nüfus sayısının, bu ortamın, yüzölçümü değerlerine oranlanması sonucunda elde edilen bir "orantı değeri"dir.⁵⁶

Uygulamaş metodu bakımından aritmetik, fizyolojik ve tarımsal nüfus yoğunlukları diye başlıca üç tip nüfus yoğunluğu hesaplama metodu vardır.⁵⁷

Araştırma sahamızı oluşturan Aydıntepe İlçe Merkezinin belediye yönetim sınırları içinde kalan yerleşim alanının yüzölçümü 32 km'dir. 2000 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre ilçe merkezinin nüfusu 7010'dur. Buna göre, ilçe merkezi arazisi genelinde matematiksel nüfus yoğunluğu kilometrekareye 219.1 kişidir.

Bilindiği gibi matematiksel nüfus yoğunluğunda tarım dışı araziler, çayır ve otlaklar, ekilip dikilmeyen araziler sanki nüfuslanmış gibi kabul edilmekte, dolayısıyla nüfusun sahaya eşit olarak dağılmış olduğu kabul edilir.

⁵⁶ DOĞANAY, H., 1994, a.g.e. s.202.

⁵⁷ TANOĞLU, A., 1969, a.g.e., s.54-61.

Bu nedenle nüfus ile geçim kaynakları arasında bir ilişki kurmak mümkün olmadığı gibi, tarım sektöründe çelişen nüfusun yoğunluk derecesi hakkında da bilgi edinilememektedir.⁵⁸ Bu tür sakıncalara rağmen, yinede aritmetik yoğunluk değerleri bazı karşılaştırmalar yapma bakımından önemlidir.

Ziraati temel kaynak sayan ve nüfusun sayısını ekime elverişli toprağa nisbet eden fizyolojik yoğunluk, aritmetik yoğunluk kavramına nazaran, gerçeğe daha yakın, daha manalı ve daha fazla izah kudreti taşıyan bir kavramdır.⁵⁹

Hatırlanacağı üzere, fizyolojik nüfus yoğunluğu, ekilebilir veya ekilen toprakların yüzölçümü tutarının, sahanın nüfusuna oranlanmasıyla bulunur.⁶⁰ Araştırma sahasının fizyolojik nüfus yoğunluğu, yapılan hesaplamalara göre, km'ye yaklaşık 226.1 kişi kadardır.

Tablo 2.9. danda anlaşılabacağı gibi ilçe merkezinin toplam yüzölçümünün % 97'si tarıma elverişli arazilerden oluşmaktadır. Yani 32 km'lik arazinin 31 km'si tarıma elverişli arazilerdir. Başka bir ifade ile, araştırma sahasının tamamına yakını tarıma elverişli topraklarda oluşmaktadır.

Yukardaki yaptığımız açıklamalardan da anlaşılabacağı gibi, fizyolojik nüfus yoğunluğu, toprak ve nüfus ilişkileri bakımından aritmetik nüfus yoğunluğu metoduna göre, daha az yanıltıcıdır. Ancak bu metodunda bazı sakıncaları vardır.⁶¹

Bu sakıncaların en önemlisi bütün ilçe merkezinde yaşayan nüfusun sanki tarımla uğraşıyormuş gibi varsayılarak hesaplanmasıdır. Fakat aritmetik nüfus yoğunluğuna göre daha gerçekçi sonuçları ortaya koyması bakımından önem taşımaktadır.

Aritmetik ve fizyolojik nüfus yoğunluklarının sakıncalı yönlerini kısmen ortadan kaldırmak amacıyla tarımsal nüfus yoğunluğu hesaplama metodu uygulanarak yapılan hesaplama, daha isabetli sonuçlar verir. Tarım ve hayvancılıkla geçinen nüfusun ekili-dikili alanlara bölünmesi sonucu elde edilen yoğunluğa tarımsal nüfus yoğunluğu denir.

Aydıntepe İlçe Merkezindeki tarımsal nüfus yoğunluğu kilometrekareye yaklaşık 113 kişi kadardır. (Tablo 2.9, Şekil 2.5).

⁵⁸ GÖNEY, S., 1976, Adana Ovaları. İstanbul Üniv. Yay.No:2162, Coğrafya Enst. Yay. No:88, s.109.İSTANBUL.

⁵⁹ TANOĞLU, A., 1969, a.g.e., S. 62.

⁶⁰ DOĞANAY, H., 1997, a.g.e. s.215.

⁶¹ DOĞANAY, H., 1997, a.g.e. s.216.

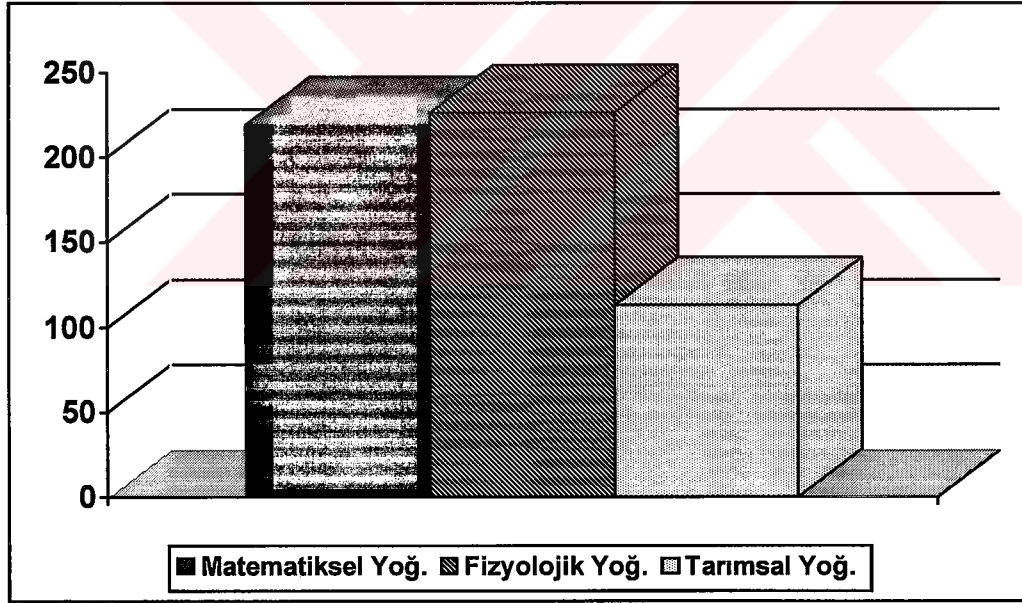

Araştırma sahamızda nüfus yoğunlukları hangi metodla hesaplanırsa hesaplansın, elde edilen sonuçlar sadece global varsayılmış anlamlar ifade eder. Çünkü her üç metodun da nüfusun araziye eşit dağıldığı varsayımından hareket etmesidir.⁶²

Tablo 2.9. Aydıntepe İlçesi Merkezinde Nüfus Yoğunlukları (2000).

Nüfus Yoğunluğu	Nüfus Miktarı	Yüzölçüm (Km)	Yoğunluk
Matematiksel Yoğunluk	7010	32	219.1
Fizyolojik Yoğunluk	7010	31	226.1
Tarımsal Yoğunluk	3505	31	113

Kaynak: Aydıntepe Nüfus Müdürlüğü ile İlçe Tarım Müdürlüğünden Alınan Verilerden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

Şekil 2.5. Aydıntepe İlçe Merkezinde Nüfus Yoğunlukları.

⁶² DOĞANAY, H., 1997, a.g.e. s.217.

2.B.Yerleşme

2.1.Yerleşmenin Tarihi Gelişimi

Aydıntepe İlçe Merkezinin kurulu olduğu yöre oldukça hareketli bir tarihi gelişime göstermektedir. Coğrafi konumu nedeniyle birçok devletin egemenliği altına giren yerleşme, savaşlar sonucu yıkılıp yeniden onarılmıştır.

Eldeki tüm kaynakların gösterdiğine göre ilçenin yerleşim merkezi olarak kuruluşu Bayburt'un tarihi kadar eskidir. Fakat Aydıntepe İlçe Merkezinin tarihi gelişimi ile ilgili doğrudan bilgilere ulaşmak mümkün olmadığı için, ilçenin tarihi incelenirken, Bayburt tarihi ile beraber ele almak gerekmektedir.

Aydıntepe'nin günümüze kadar bilinen ve halen yöre halkı tarafından da kullanılan ve ilçenin kurulmuş olduğu ovaya ismini veren HART ismidir.

Yörenin ilk sakinleri hakkında kesin bilgilerimiz yoktur. Fakat mevcut kaynaklara göre Bayburt ve yöresini tarihi M.Ö. 3000'li yıllara kadar uzanmaktadır. Hitit kaynaklarından Bayburt'tan Dukama adı ile bahsedilmiş olması yörenin Hitit egemenliğinde de bulunmuş olduğunu göstermektedir. Bu, Aydıntepe ve çevresinin de yerleşimin Hititler döneminde de var olduğunu ispatlamaktadır.⁶³

Bayburt il merkezi ve çevresindeki ilk yerleşmeler Azziler tarafından kurulmuş, M.Ö. 770-665 yılları arasında Kimmer ve İskitler'in akınlarına uğramış, daha sonra bölgeye Haldiler hakim olmuştur. Kısa bir süre Med'lerin eline geçen bölge daha sonra Pers hakimiyetine girmiştir.

Bölge daha sonra Saka Türkleri olarakta bilinen İskitlerin eline geçmiştir. O zamanki Bayburt'un adı Gymnias olarak geçmektedir . Bu bilgilere dayanarak bölge hakkında şu kaniya varabiliriz; bölge yaklaşık olarak 5000 yıllık bir Türk bölgesidir.⁶⁴

Bölge M.Ö 2 yy.dan itibaren Pontus Krallığı egemenliğinde kalmış, daha sonra Büyük Roma İmparatorluğu hakimiyetine girmiştir.⁶⁵ (Bayburt kalesi Urartular tarafından yapılmıştır.)

⁶³ 1999, İl Oluşunun 10. Yılında Bayburt Tarihi, Bayburt Valiliği Yay.s.5.BAYBURT.

⁶⁴ 1999, İl Oluşunun 10. Yılında Bayburt Tarihi, Bayburt Valiliği Yay.s.7.BAYBURT.

⁶⁵ KARAKOYUNLU,S., 1990, Bayburt Tarihi, Kültür Ofset Ltd. Şti. s.15. ANKARA.

M.S. 705 yılında Emeviler'in eline geçen Bayburt ve çevresi Müslümanlar ve Bizanslılar arasında hakimiyet savaşına sahne olmuştur. 1048 yılına gelindiğinde Türk nüfusunun sayısı artmıştır.

1054 yılında bölge Büyük Selçuklu Devleti tarafından feth edilmiştir . 1081 yılında bölge Anadolu Selçuklu Devletine bağlı olan beyliklerden sırasıyla Saltuklular, Mengücekliler ve Danişmentliler, daha sonrada Bizanslılar eline geçmiştir.⁶⁶

Tüm Anadolu da olduğu gibi Bayburt ve çevresinde de Moğol istilasıyla büyük bir yıkım olmuştur.

14.yy da Bayburt ve çevresi Akkoyunlu Devleti'nin kuruluş ve tarih sahnesine çıkış yeri olmuştur. Bölgedeki Akkoyunlu hakimiyeti Yavuz Sulatan Selim'in veziri Bıyıklı Mehmet Paşa'nın Ekim 1514 yılındaki fethine kadar sürmüştür. Fetihden sonra Bayburt Osmanlı Devleti'nin doğusundaki son sınırı olduğu için Sancak merkezi yapılmıştır Erzurum, Tekman, İspir Bayburt'a bağlanmıştır.⁶⁷

Osmanlı Devleti dönemindeki özellikle 1828 – 1829 Osmanlı – Rus harbinin bir bölümünün geçtiği Aydıntepe (Hart) Ovasında yapılan mücadelelere kadar yöre hakkında kesin bilgimiz yoktur. Bu savaşta Aydıntepe Ovasının aşağı bölümünde ovayı ikiye ayıran Çoruh Çayı önü kapatılarak suni bir bataklık oluşturulmuş ve Rus ordusunun ilerlemesi önlenerek büyük bir bozguna uğratılmıştır. Daha sonra Rus kuvvetleri takviye güçlerle geri dönerek Aydıntepe Ovasındaki yenilginin acısını Bayburt'u yakıp yıkmakla çıkarmışlardır. Rus işgali Ekim 1829 yılına kadar devam etmiştir.⁶⁸

Temmuz 1916 yılında Bayburt ve çevresi Ermeni işgaline maruz kalmıştır. Aydıntepe yerli halkın ileri gelenlerinin gayretleriyle 20 Şubat 1918 tarihinde işgalden kurtarılmıştır. Aydıntepe'de her üç yılda bir Kurtuluş Bayramı şenlikleri düzenlenmektedir.

İlçede son yıllarda yapılan kazılarda ortaya çıkan yer altı sığınakları tarihi kalıntılar Aydıntepe'nin çok eski bir yerleşim yeri olduğunu göstermektedir. Yer atı şehri olarak tabir edilen sığınaklara tamamen açılınca elde edilebilecek buluntular yörenin tarih hakkında daha geniş bilgi verilebileceği kanaati hakimdir.

⁶⁶ MEMİŞ,N., 1998, Buram Buram Aydıntepe,Aydıntepe Belediyesi Yay.,s.7. SAMSUN.

⁶⁷ 1999, İl Oluşunun 10. Yılında Bayburt Tarihi, Bayburt Valiliği Yay.s.38.BAYBURT.

⁶⁸ MEMİŞ,N., 1998, Buram Buram Aydıntepe,Aydıntepe Belediyesi Yay.,s.7.SAMSUN.

Osmanlı Devleti döneminde çevrenin en büyük köyleri arasında yer alan ilçe, Hart ismiyle Bayburt kazasına bağlı bir nahiye durumunda iken cumhuriyetin kuruluşundan sonra bucak merkezi olmuş, 1957 yılında nüfusu göz önüne alınmış belediye teşkilatı kurularak Aydıntepe ismi verilmiştir.

Aydıntepe, 1987 yılında ilçe statüsü kazanmış önce Gümüşhane iline, 1989 yılında Bayburt'un il olmasıyla Bayburt' a bağlanmıştır.

Aydıntepe ilçe merkezi dört ayrı mahalleden oluşmaktadır. Bunlar Kale, Ahmet Yesevi, Yakutiye ve Hacı Ali Efendi Mahalleleri'dir. Yönetim, eğitim, ticaret ve sanayi fonksiyonlarına ait binalar Kale Mahallesi'nde bulunmaktadır. Bu nedenle Kale Mahallesi ilçe merkezinin en önemli mahallesini oluşturmaktadır.

2.2. Aydıntepe Kasabası

Araştırma sahasını oluşturan Aydıntepe İlçe Merkezi, yerleşme alanının planı yönünden incelenecek olursa, yerleşme bölgesinin tek bir yerleşme ünitesinden meydana geldiği görülür.

Aydıntepe İlçe Merkezinin bugünkü kuruluş yerinde kuruluşunda esas alınan nokta, ilçenin kendi adıyla anılan ovanın kuzeyinde, Soğanlı Dağlarının ovayla birleştiği yamaç olmuştur. Şehir Soğanlı Dağlarının güney eteklerinden doğuya ve batıya doğru genişlemek suretiyle kurulmuştur. Bu yapılanmasıyla Aydıntepe ilçe merkezi "etek köyü" yerleşmesine güzel bir örnek teşkil etmektedir.

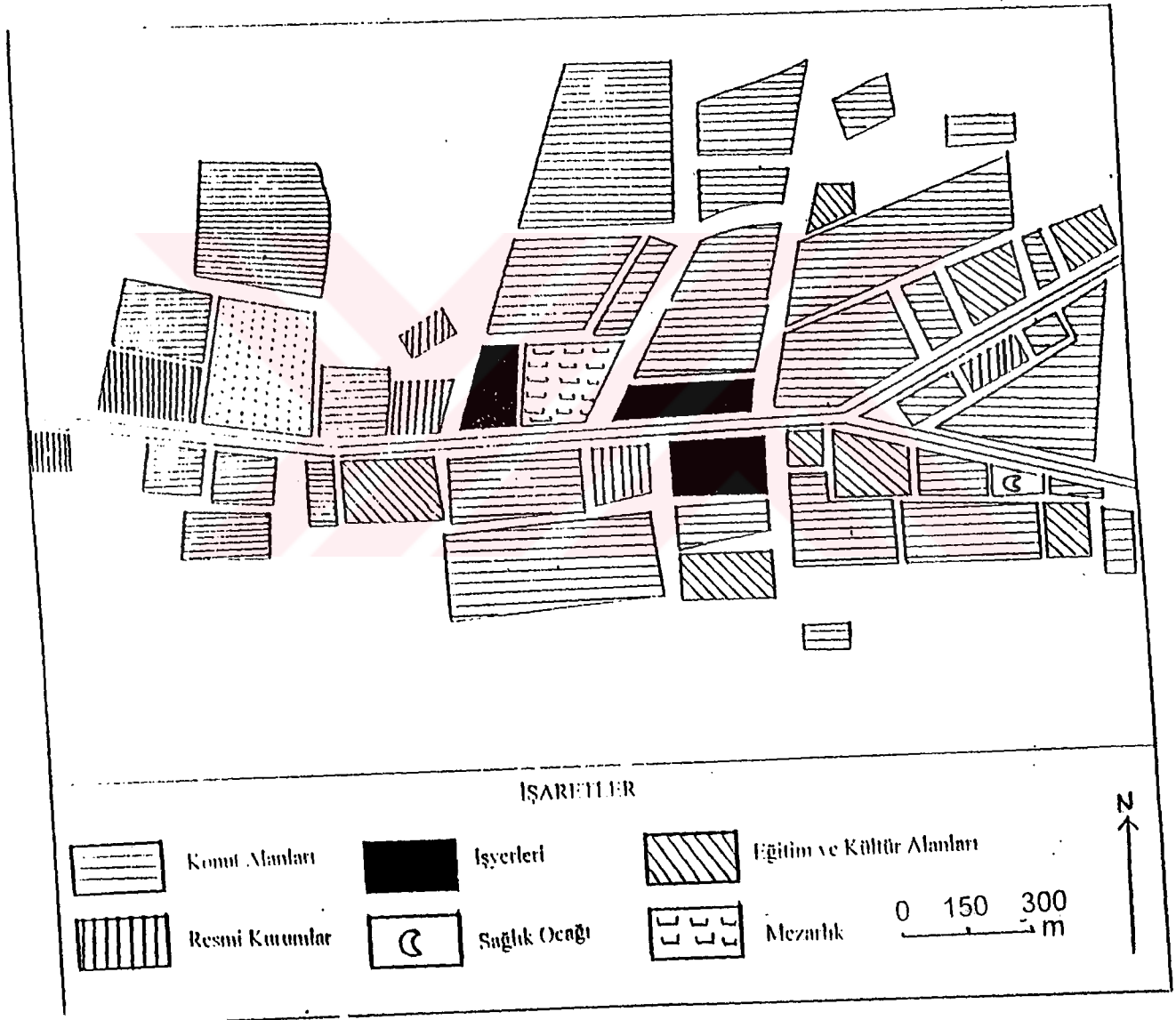
İlçe merkezindeki yerleşme seyrek dokulu bir yerleşme tipi göstermektedir. Sokak ve caddeler oldukça geniştir. Evler arasında mesafeler azdır.

Sonuç olarak söyleyebiliriz ki Aydıntepe İlçe Merkezi, her ne kadar yönetim bakımından ilçe merkezi olsa da, coğrafi açıdan bir kasaba yerleşmesidir.

2.3. Aydıntepe İlçe Merkezinin Fonksiyon Alanları

Aydıntepe Kasabası, Aydıntepe Ovasının Soğanlı Dağları ile birleştiği alana kurulmuştur. Bu nedenle yerleşmenin gelişim alanı kabaca Soğanlı Dağı etekleri boyunca, doğu-batı yönlü olmuştur. Fakat, son zamanlarda diğer yönlerde de yerleşme

gelişme göstermektedir.(Şekil.2.7) Gevşek dokulu bir karekler gösteren Aydıntepe Kasabasının fonksiyon alanları ise şöyledir.

Şekil: 2.7. Aydıntepe İlçe Merkezinin Fonksiyon Alanları

a) Oturma Alanları

Aydıntepe Kasabası: Kale, Ahmet Yesvi, Yakutiyr ve Hacı Ali Efendi adları ile bilinen 4 mahalleden oluşmaktadır. Yerleşmenin en yoğun olduğu mahalle Kale Mahallesi'dir.

Kasabanın eski yerleşim alanını da Kale Mahallesi oluşturmaktadır. Yerleşme doğu-batı istikametli gelişme göstermektedir. Bu mahalledeki eski evler genelde tek katlı olup, günümüzde bu binaların bir kısmı yıkılmış durumdadır. Modern evler ise iki veya daha fazla katlı binalar şeklindedir.

İş yerleri, Kale Mahallesi'nde çok katlı binaların giriş katlarında faaliyet göstermektedir. Diğer mahallelerde ise meskenler iç içe girmiş bir şekilde ve dar sokaklardan oluşan plansız bir kasabalaşma görülmektedir.

b) İşyerleri ve Ticaret Alanları

Aydıntepe'nin işyeri ve ticaret alanları Kale Mahallesi'nde yer almaktadır. İşyerleri kasabanın ana caddesini oluşturan Yaşara Doğu Caddesi üzerinde, caddenin her iki tarafında doğu-batı yönlü olarak yer almaktadır.

Tablo.2.10 Aydıntepe İlçe Merkezinin İşyeri Türü ve Sayısı.

İyeri Türü	Sayısı
Bakkal	13
Kıraathane	9
Tüpçü	5
Demirci	3
Nalburiye	3
Kunduracı	3
Kömürcü	3
Elektirikçi	2
Lokanta	2
Kırtasiye	2
Konfeksiyon	2
Mobilyacı	2
Diğerleri	8
Toplam	57

Kaynak : Aydıntepe Belediyesi

Aydıntepe’de Tablo.2.10’dan da anlaşılacağı gibi İlçe Merkezinde 57 adet ticarethane bulunmaktadır. Ve bu işyerleri genel olarak Kale Mahallesinde faaliyetlerine sürdürmektedir.

c) İdari Alanlar

Aydıntepe, yönetim bakımından Osmanlı Devleti döneminde Bayburt’a bağlı bir köy yönetimi statüsüne sahipti. 1957 yılında belediye teşkilatına sahip olan kasaba, 1989 yılında ise ilçe olmasıyla ilçe yönetim örgütü kurulmuştur.

Araştırma sahası, ilçe merkezi olması nedeniyle kamu kurum ve kuruluşlarına ait binalar bulunmaktadır. İlçe merkezinde yönetim fonksiyonu olarak ayrılmış ve aynı amaç

için kullanılan belli bir alan yoktur. Kamu hizmet binaları çeşitli sahalara dağılmıştır. Örneğin: Kaymakamlık, Belediye ve P.T.T Yakutiye Mahallesi, TEDAŞ Kale Mahallesi, Milli Eğitim ve Sağlık Ocağı Ahmet Yesevi Mahallesi yer almaktadır. Bu kurum ve kuruluşların birbirine olan mesafeleri fazladır. Diğer kamu kurum ve kuruluşlarına ait hizmet binaları ise kasabanın farklı yerlerine dağılmıştır.

d) Sanayi ve Ticaret Alanları

Aydıntepe İlçe Merkezi , sanayi faaliyetleri bakımından fazla gelişmemiş olup, bu fonksiyonlar yerel ihtiyaçlara cevap verecek şekilde kurulmuş atölye tipi küçük işletmelerden oluşmaktadır. Bu nedenle ilçe merkezinde fonksiyon bakımından sanayi alanları şeklinde bir gruplandırma yapmak oldukça güçtür. Çünkü, gerek ticari gerekse de sanayi faaliyetleri daha çok yerel ihtiyaçları karşılayacak şekilde ve perakende ticaret biçiminde bir gelişme göstermiştir.

Örneğin ilçe merkezi, hayvansal ürünler hariç, diğer tarımsal ürünleri genellikle dışarıya pazarlamazken, birçok gıda maddesini dışardan karşılamak durumundadır. Bu ve benzeri nedenler söz konusu fonksiyonlara ayrılmış belirli bir alanın ortaya çıkışını engellemiştir.

Kasaba da yer alan küçük çapta atölye tipi sanayi faaliyetleri, Kale Mahallesi ve yol güzergahı boyunca yer almaktadır.

Aydıntepe İlçe Merkezinin yakın gelecekte planlı bir şehir yerleşmesi özelliği kazanabilmesi için en kısa zamanda, küçük çapta sanayi sitesi kurulması ve bu faaliyetlerin ilçe merkezinden uzakta uygun bir alan yeralması gerekmektedir. Ayrıca, ticari amaca yönelik merkezlerin uygun yerlerde oluşturulması sağlanmalıdır. Bu şekilde yapılacak işyeri ve ticari merkezler ilçe merkezinin düzenli ve planlı gelişmesini hızlandıracaktır.

e) Eğitim ve Kültür Sahaları

Kasabada 3 ilköğretim ve 1 lise bulunmaktadır. Bu okullar dışında 3 de cami bulunmaktadır.

Eğitim ve kültür kurumları kasabanın her tarafına dağılmış durumdadır. Bu eğitim ve kültür tesislerinde Aydıntepe halık eşit oranda istifade etmektedir.

Bu tesislerden 1 cami, 1 İlköğretim Kale Mahallesinde, 1 cami, 1 lise, 2 ilköğretim Ahmet Yesevi Mahallesinde, 1 cami ise Yakutiye Mahallesinde bulunmaktadır.

Bu eğitim ve kültür kurumları faaliyetlerine devam etmekte olup 7010 kişilik nüfusa yeterli sayıda değildir. Bu eğitim ve kültür tesisleri artırılmalı, yeni ve çeşitli tesisler kurulmalıdır.

f) Askeri Sahalar

Aydıntepe'nin güvenliğini sağlamak için bulunan askeri birlik kasabanın girşinde yani batısında yer almaktadır.sosyal tesislere sahip olan askeri birlikte genişçe bir sahaya sahiptir.

g) Sağlık Alanları

Aydıntepe İlçe Merkezinde halen 1 Sağlık Ocağı bulunmaktadır. Bu sağlık ocağı ilçe merkezine ve kendisine bağlı köylere hizmet vermektedir. Aydıntepe sağlık ocağında kasaba halkının yanısıra çevre köylerden gelen hastaların muayene ve tedavileri yapılmakta, aşı, ana çocuk sağlığı gibi hizmetler verilmektedir.

Aydıntepe Sağlık Ocağı, daha iyi sağlık hizmetleri verebilmek için: gerekli teçhizat ve aletlerle donatılmalı, yeterli doktor, hamşire ve sağlık personeliyle güçlendirilmelidir.

2.4.Konut ve Konut Tipleri

Meskenlerin inşâ edilmesi ve şekil almasında iklim faktörü yanında çevrede mevcut olan malzeme ve bunların inşâda kullanılacak insanların sosyal yapısı, zevki, görüşü ve ekonomilerinin de büyük rolü vardır. Fakat her şeyden evvel, meskenlere karakterini verdiren şey yakın çevrede bulunan bol ve ucuz inşâ malzemesidir. ⁶⁹ Meskenlerin

⁶⁹ TUNÇDİLEK, M., 1967, Türkiye İskân Coğrafyası. İstanbul Üniv. Edebiyat Fak. Yay. No:1283, Coğrafya Enst. Yay.No:49, s.36, İSTANBUL.

yapım şekli ve fonksiyonları, sadece yapı gereci temini sorunuyla ilgili değildir. Bunda, uğraşılan ekonomik faaliyet şekilleri, ailelerin sosyal, ekonomik ve kültürel düzeyleri ile tarihi nedenler ve gelenek – görenekler gibi bir çok faktörün rolü vardır.⁷⁰

Ayrıca, meskenler, yapı malzemesi, şekil ve çeşitli kısımların düzeni ile bulundukları çevrenin coğrafi şartlarına bağımlılık gösterirler. Coğrafi çevreye en iyi uyan ve bulundukları çevrenin etkisini taşıyan meskenler ise daha çok kırsal kesimlerdeki yerleşmeleri oluşturmaktadır.⁷¹ Kırsal bir karakter gösteren Aydıntepe Kasabası ve yakın çevresinde, yerleşmeleri oluşturan meskenler genelde coğrafi şartlara uygun özellikte yapılmışlardır.

İlçe merkezinde konutların yapımında taşla birlikte ahşap malzeme de kullanılmaktadır. Ahşap malzemenin kullanım oranı eski tip meskenlerden yeni tip meskenlere doğru bir azalış göstermektedir. Araştırma sahamızdaki eski tip meskenler genelde iki katlıdır. Evin dış ve iç duvarları taştan örülmüş olup, tavan kısımları ahşap malzemeden meydana gelmektedir.

İlçe merkezinde bulunan meskenleri eski ve yeni tip meskenler diye ikiye ayırmaktayız.

2.4.1. Eski Tip Konutlar

Eski tip meskenlerin tabii çevre ile olan ilişkisini, yapı malzemelerinden ve yapılış tarzından anlamak mümkündür. Özellikle kırsal kesimlerdeki meskenlerin yapı malzemeleri, şekil ve planları coğrafi çevrenin etkisi altındadır. Coğrafi çevreye en iyi uyan ve bulundukları çevrenin etkisini taşıyan evler daha ziyade köy ve kasaba evleridir.⁷²

Eski tip meskenlerde kullanılan malzemeler ilçe merkezinin kuzeyinde yer alan Soğanlı Dağlarının kuzey yamaçlarındaki gür orman örtüsü nedeniyle ahşap ve taş malzemelerdir. Ahşap malzemenin kullanım oranı eski tip meskenlerde, yeni tip meskenlere oranla daha fazladır.

⁷⁰ DOĞANAY, H., 1997 a.g.e., s.321.

⁷¹ TANOĞLU, A., 1969,a.g.e., s.116.

⁷² TANOĞLU, A., 1969,a.g.e., s.216.

Bu tip meskenleri ilçe merkezinin kenar mahallelerinde görebildiğimiz gibi ilçe merkezi sayabileceğimiz sahalarda da görebilmekteyiz. Yerinde yapmış olduğumuz gözlemlerde bu tip meskenlerde derin kazılmış “him” (temel) ler üzerine inşâ edilmiş kalın taş duvarlarla örülüdür. Duvarların yapımında harç olarak samanla karıştırılmış çamur kullanılmaktadır. Kullanılan bu harç bilindiği üzere pek dayanıklı değildir.

Meskenlerdeki duvarların kalınlığı 60 – 80 cm. arasındadır. Duvar yüksekliği ise 2.5-3 m.'dir. Araştırma sahamızda yer alan eski tip meskenlerin tavanlarının yapımı bazı evlerde farklılık göstermektedir. İlçede daha fazla “ Kırman” adı verilen tavan kullanılmaktadır. Diğer tavan şeklide “Mağ” denilen düz dam şeklindedir.

Kırman tipi tavanların yapımında odanın duvarlarından itibaren piramit şeklinde yükseltilerek daralmaya başlar, üstten odanın aydınlatılması için pencere bırakılır.

Mağ yapımında ise önce Çifte adı verilen uzun tomruklar duvarlar üzerine yerleştirilir bunların üzerine de mertek adı verilen düz tahtalar uzatılır. Bazı çiftelerin baş kısımları “Giyme” adı verilen oyuntular oluşturularak birbirlerine tutturulur. Bu işlemlerden sonra tahtaların üstü sahada yetişebilen “ Aloç Çalısı” denilen çalılıklar ile kapatılır. Bunun üstüne ise 35 – 40 cm 'lik toprak tabakasıyla örtülerek meskenin damı tamamlanmış olur. Sahada yer alan bu tip meskenlerin tamamının çatısı toprak örtülü ve düzdür.

Evin hem dış hem de iç duvarları; çamurla sıvanmakta ve üstüne kireç vurulmaktadır (Şekil 2.6.a).

İlçe merkezinde yer alan eski tip meskenler de oda sayısı fazla olmayıp, meskenler tek katlı olarak yapılmaktadır.

Evin ekmek ihtiyacını karşılayan “Tandır” damı ile birlikte hayvanların konulduğu ahır bulunmaktadır, ahırdan da hayvanların kışlık yiyecekleri olan ot ve samanların konulmakta olduğu samanlığa geçilmektedir.

Evde var olan odalardan ilki ahıra, diğeride tandır damına bitişiktir. Bunun nedeni bölgede sert kış koşulları nedeniyle hayvanların ve ekmek pişirmek için yakılan tandırın sıcaklıklarından faydalanma hususu düşünülmüştür. Bazı eski tip evlerde ahır ile evin giriş kapısı ortak kullanılmaktadır.

Bu meskenlerden bazısında banyo için ayrılmış özel bir bölüm yoktur. Ancak odalarda kapıya yakın kısımlarda veya evin giriş kısmının hemen yanında “Kehriz”ler

banyo yeri olarak kullanılmaktadır. Tuvalette yine evden uzakta bahçe içerisinde yapılmaktadır. Bazı meskenlerde evin eklentileri olan ahır ve samanlık evden uzağa veya evin duvarıyla bitişik bir şekilde yapılmaktadır.

2.4.2.Yeni Tip Konutlar

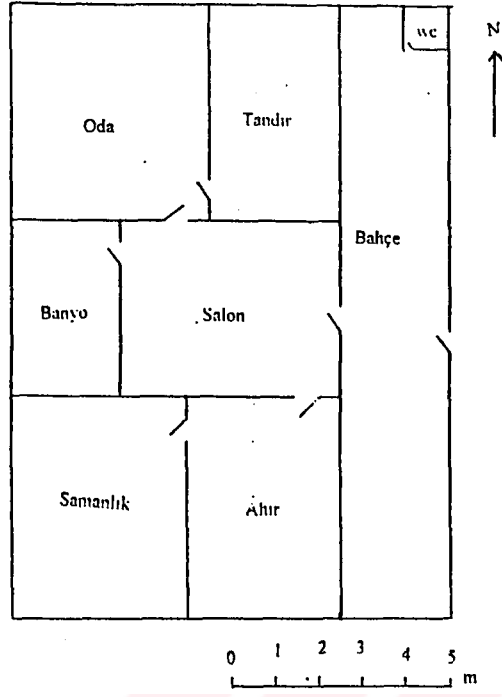
Bu tip meskenler, çağdaş yapı malzemesi kullanılarak yapılmış meskenleri kapsamaktadır. İlçe merkezinde son zamanlarda yapılmış veya yapılmakta olan meskenlerin tamamına yakını yeni tip meskenler olup, bunlar iki veya daha fazla katlıdır. Planları bakımından oturmaya daha elverişli olup, iki veya üçer odaları vardır.

Bu konutlarda yapı malzemesi olarak biriket ve tuğla kullanılmakta, çatı ise sac ile kaplanmaktadır. İç ve dış duvarları sıvalı olan bu meskenlerin içerisinde banyo ve tuvalet eklentileri çağdaş bir özellik taşımaktadır (Şekil 2.6.b).

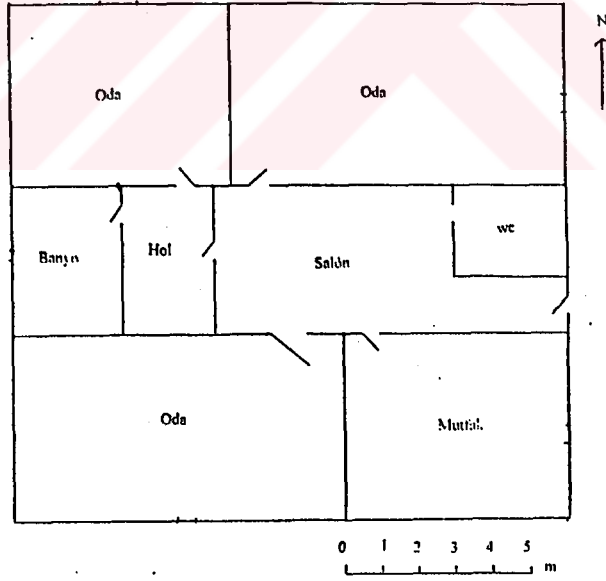
Yeni tip meskenlerin modernize olması, herşeyden önce ailelerin gelir düzeylerinin yükselmesine bağlıdır. Zaten tuğla ve çimento kullanılarak inşa edilmiş, meskenler gelir düzeyi yüksek ailelere aittir.

Yeni tip meskenlerde evin giriş kısmından sonra hemen salona geçilir. Salonun her iki yanında odalar ve mutfak bulunur. Hemen hemen her aile bireyine bir oda düşecek şekilde veya ana-babanın odası ile çocukların odası ayrı bir şekilde inşa edilmiştir.

Bu meskenlerin, pencere boyutları fazla büyük değildir. Kuzeye pencere konulmamıştır veya çok küçük olarak yapılmıştır. Güneye bakan pencerelerin ise boyutları büyük ve sayıları fazladır. Bunu nedenini güneyden gelen sıcak rüzgarlara ve güneşlenme süresine, yani bakıya bağlayabiliriz.

Şekil 2.6.a.Aydıntepe İlçe Merkezinde Eski Tip Bir Konutun Planı

Şekil 2.6.b.Aydıntepe İlçe Merkezinde Çağdaş Yapı Malzemesi Kullanılarak İnşa Edilmiş Yeni Tip Bir Konutun Planı.

3.BÖLÜM

SAHANIN EKONOMİK COĞRAFYASI

3.1.Tarım

Toplam yüz ölçümü 31,683 dönüm kadar olan Aydıntepe İlçe Merkezi yerleşme bölgesinin % 96,1'i tarıma uygun arazilerden oluşmaktadır.

İlçe merkezinde tarımsal faaliyetlerin karakterini belirleyen temel faktörler, yeryüzü şekilleri ve iklim özellikleridir. Araştırma sahasını oluşturan Aydıntepe İlçe Merkezi oldukça düz bir sahada yer almaktadır. Bu nedenle tarım yapılabilecek topraklar oranı oldukça yüksektir. Sahada hüküm süren iklim şartları nedeniyle arazide genelde tarla tarımı ve yem bitkileri tarımı yapılmaktadır. Tarla tarımında genelde Buğday, Arpa, Çavdar, Şekerpancarı ekilip yem bitkisi olarak; Yonca, Korunga, Fiğ ekimi yapılmakla beraber, son yıllarda ilçe tarım müdürlüğünün desteği ile silajlık mısır ekiminin yaygınlaştırılmasına çalışılmaktadır.⁷³

Araştırma bölgesindeki ekili-dikili alanların % 73,4'ü sulanabilen arazilerden oluşmaktadır. Sulu arazinin tamamına yakınında tarla tarımı yapılmaktadır. Bu arazilerde yukarda belirttiğimiz gibi; buğday, şekerpancarı, patates ve bazı yem bitkileri yetiştirilmektedir. Sulama, Devlet Su İşleri tarafından yapılan sulama kanalları ile yapılmaktadır. Sulama kanalına uzak olan sahalarda ise kuru tarım yapılmaktadır. Kuru tarımda ise daha çok arpa ve çavdar yetiştirilmektedir.

Aydıntepe ilçe merkezinde tahıl ekim ve üretimi oldukça önemlidir. Bu nedenle toplam arazilerinin büyük kısmı tahıl tarımına ayrılmıştır. Bunun %48'lik kısmını buğday oluştururken (14610 dak), % 26'lik kısmını ise arpa oluşturmaktadır(7609 dak).

Yukarda ki verilerden de anlaşılacağı gibi tahıl tarımı sahada oldukça önemli bir tarım etkinliğidir. Sahadaki bu faaliyeti bir kez daha vurgulamak yerinde olacaktır.

Arpa ve buğdaydan sonra ekilen ürünler arasında % 22'lik (6696 dak) bir paya sahip olan şekerpancarı gelmektedir. Sahada üretilen şekerpancarları Erzincan Şeker Fabrikasında işlenmek üzere Erzincan'a götürülmektedir.

Yörede şekerpancarı ekimine son zamanlarda ayrı bir önem verilmektedir. Bunun nedeni gelir bakımından diğer ürünlere göre daha fazla kazanç sağladığı için, çiftçiler tarafından tercih edilmektedir. Fakat yinede şekerpancarı ekimi sahada fazla

⁷³ 2002., Tarım İlçe Müdürlüğü, Açıklama Raporu,s.1. AYDİNTEPE.

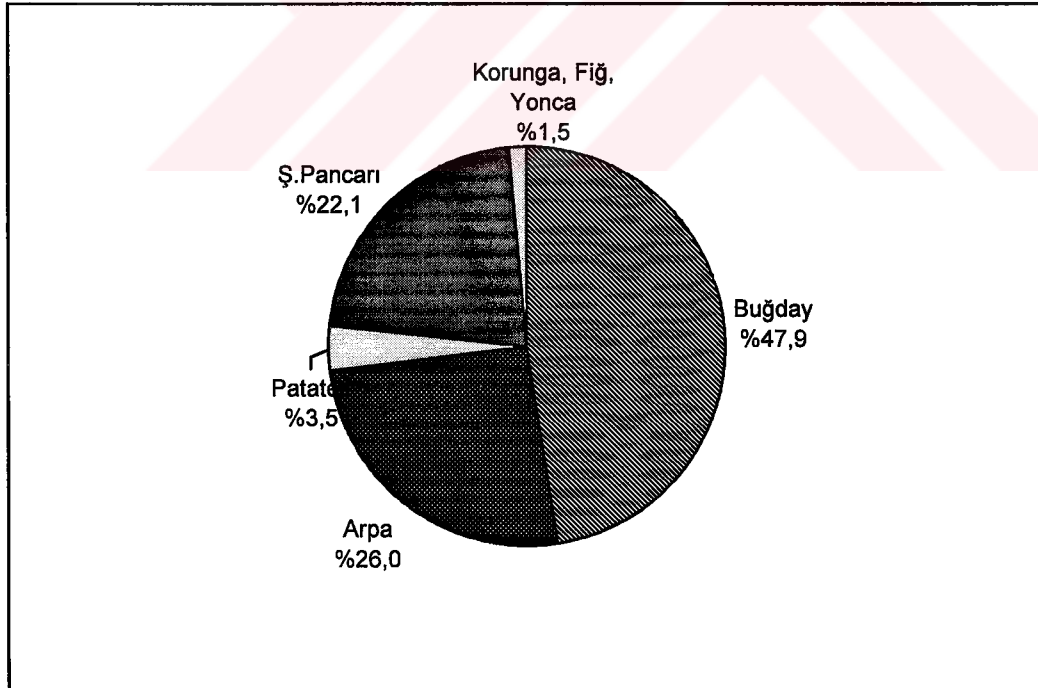
gelişmemiştir. Sahada şekerpancarı ziraatinin yaygınlaştırılması için sistemli bir ekim nöbeti uygulanarak çiftçinin bilinçlendirilmesi yararlı olacaktır.

Sahadaki tarım arazilerinin % 1-1.5'luk kısmı ise yem bitkilerine (456 dak),(fig, korunga gibi) geriye kalan kısım yani % 3-3.5'luk kısmı ise patates ekimine ayrılmıştır (1065 dak).

Tablo 3.1. Aydıntepe İlçe Merkezinde Ekili Alanlarda Yetiştirilen Ürünlerin Ekiliş Sahaları (2002).

Ürün Türü	Ekim Alanı (dak)	%'si
Buğday	14610	47.9
Arpa	4609	26.0
Şekerpancarı	6696	22.1
Patates	1066	3.5
Korunga, fig, yonca	456	1.5
Toplam	30437	100.0

Kaynak: İlçe Tarım Müdürlüğü Verilerinden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

Şekil 3.1. Aydıntepe İlçe Merkezinde Ekili Alanlarda Yetiştirilen Ürünlerin Ekiliş Sahaları (2002).

Yerleşmede bahçe bitkilerinden yalnızca çok küçük bir alanda aile ihtiyaçlarını karşılamak üzere marul, havuç, maydanoz, soğan, şalgam, lahana vb. yetiştirilmektedir. Fakat yaz aylarında hemen hemen her sene olan mevsimlik donlar sebzeciliği olumsuz yönde etkilenmektedir.⁷⁴

Bunun yanında İlçe Tarım Müdürlüğü'nün teşvikleriyle son zamanlarda çiftçilere dağıtılan meyve ağaçlarıyla ilçede meyvecilik te gelişmeye başlamıştır. Sahada hakim olan iklim koşullarına uyum sağlayan Elma, Armut, Erik, Kayısı, Vişne ve Kiraz ağaçları dağıtılarak meyve üretilmeye başlanmıştır. Fakat sahadaki meyvecilik faaliyetleri şu an ilçe ticaretinde fazla bir öneme sahip değildir. Daha çok aile içinde tüketilmektedir. Meyveciliğin hem ilçe içinde hem de il bazında önemli bir gelir kaynağı olması için ağaç sayısının artırılması gerekmektedir.⁷⁵

3.2.Hayvancılık

Aydıntepe İlçe Merkezinde hayvancılık, doğal çevre şartlarının bir sonucu olarak ekonomik faaliyetler arasında önemli bir yer tutmaktadır. Gerçekten de olumsuz iklim şartlarını ekip biçme faaliyetlerini sınırlandırdığı sahalarda hayvancılık faaliyeti ön plana geçmiştir.

Kasabadaki hayvancılık faaliyeti ekstansif metodlarla yürütülmektedir. Nitekim Aydıntepe'de, modern ahırlarda besin değeri yüksek olan sunî yemlerle, iyi cins hayvan yetiştirme şeklindeki besicilik anlayışı henüz tam manasıyla yerleşmemiştir. Bunun nedeni, sermaye yetersizliği, sunî yem temininde çekilen güçlükler ve bazı hayvansal ürünlerin pazarlama imkânlarının kısıtlı oluşu gibi faktörler belirtilebilir. Bu nedenle sahada hayvancılık faaliyeti büyük ölçüde mera hayvancılığına dayanmaktadır.

Aydıntepe ilçe merkezindeki hayvancılık faaliyetlerini büyükbaş, ve küçükbaş hayvancılık, kümes hayvancılığı, arıcılık olmak üzere dört ayrı başlık altında toplamak mümkündür (Tablo 3.2. ve Şekil 3.2).

⁷⁴ 2002., Tarım İlçe Müdürlüğü, Açıklama Raporu,s.1. Aydıntepe.

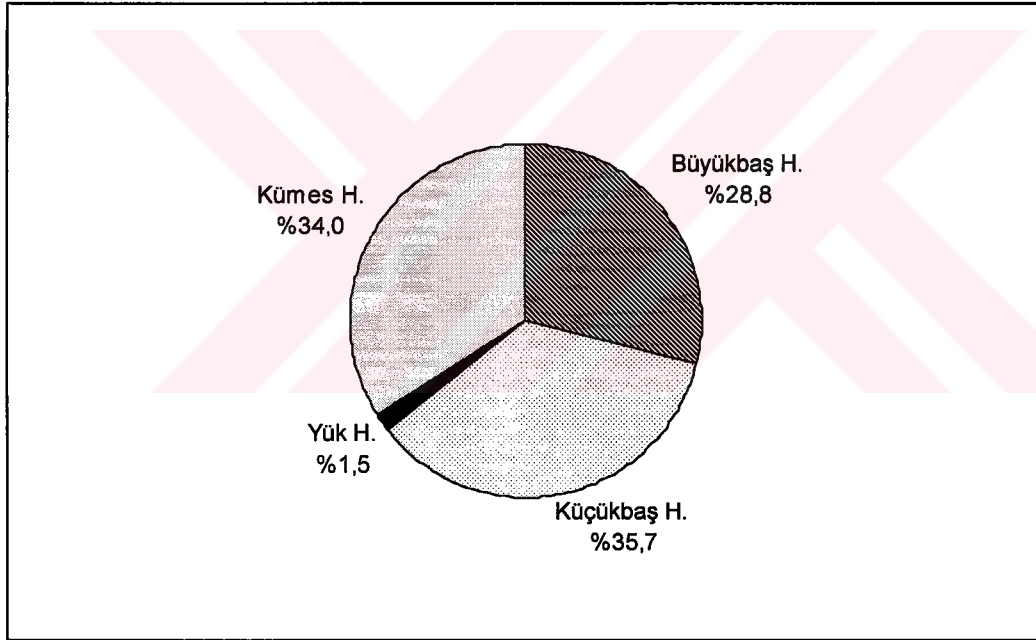
⁷⁵ 2002., Tarım İlçe Müdürlüğü, Açıklama Raporu,s.1. Aydıntepe.

Tablo 3.2. Aydıntepe İlçe Merkezinde Yetiştirilen Hayvan Varlığının Türlerine Göre Dağılımı (2002).

Hayvan Türü	Sayısı (Baş)	%'si
Büyükbaş Hayvan	1930	28,8
Küçükbaş Hayvan	2400	35,7
Yük Hayvanı	100	1,5
Kümes Hayvanı	2275	34,0
Toplam	6705	100.0

Kaynak: İlçe Tarım Müdürlüğü Verilerinden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

Şekil 3.2. Aydıntepe İlçe Merkezinde Yetiştirilen Hayvan Varlığının Türlerine Göre Dağılımı (2002).

I. Büyükbaş Hayvancılık

Araştırma sahamız Doğu Karadeniz Bölümünün kıyıdan uzak ve Karadeniz Dağlarının güney kısmında yer almasından dolayı, iklim karasallık özelliği

göstermektedir. Bu nedenle de doğal bitki örtüsü bozkırlardan oluşmakta ve sahada daha çok küçükbaş hayvancılık yapılmaktadır.

Aydıntepe İlçe Merkezinde en fazla yetiştirilen büyükbaş hayvan türü inektir. Nitekim, 2002 yılı itibariyle büyükbaş hayvan sayısının varlığı % 98,5'ini (1900 baş) sığırlar oluşturmaktadır. Geriye kalan % 1,5 'ini (30 baş) ise manda oluşturmaktadır. Yetiştirilen sığırların büyük bir çoğunluğunu melez ırk oluşturmaktadır. Toplam büyükbaş hayvan sayısı içerisinde % 57,0'ını (1100 baş) oluşturmaktadır. Geriye kalan kısmını ise % 20,7'lik kısımla kültür ırkı ve yerli hayvan ırkları oluşturmaktadır. Yerli ırkı daha çok "doğu kırmızısı" oluşturmaktadır. Bunun yanında araştırma sahamızda, yetiştirilen kültür ırklarından ülkemizde Anadolu Esmeri olarak adlandırılan Alman Montofonu cinsi hayvanlar bulunmaktadır.⁷⁶ Burada şunu da belirtmek gerekir ki, geçmiş yıllarda hayvan yetiştiricilerince satın alınan ithal sığırların, yöre iklimine uyum gösterememesi, modern ahırların bulunmaması, besin değeri yüksek sunî yemlerin kullanılmaması gibi nedenlerden dolayı, büyük bir kısmı hastalanarak ölmüştür.

Aydıntepe İlçe Merkezinde yetiştirilen doğu kırmızısı sığırların et ve süt verimleri oldukça düşüktür. Ortalama yıllık süt üretimi sığır başına 350-450 kg. arasında değişmektedir. Kültür ırklarının ve melez hayvanların et ve süt verimleri ise yıllık 750 – 800 kg civarındadır. Toplam süt üretiminde, aylara göre dağılımda bir düzensizlik görülmektedir. Özellikle ilkbahar ve yaz aylarında süt üretimi artmaktadır. Bu artışın büyük bir kısmı Mayıs-Temmuz aylarına rastlamaktadır. Ekim-Şubat döneminde başlayan beş aylık süre içinde süt verimi çok az olmaktadır. Süt üretimindeki bu dalgalanmalar bölgedeki süt endüstrisini olumsuz yönde etkilemektedir.

Aydıntepe İlçe Merkezinde üretilen süttten elde edilen ürünleri ise şöyle sıralayabiliriz: İçme sütü, yoğurt, peynir, vb. gibi. Sahada üretilen en önemli süt ürününü peynir oluşturmaktadır. Peynir çeşitleri içinde en büyük pay beyaz peynire aittir.

Aydıntepe İlçe Merkezinde yetiştirilen sığırların bir kısmı yaz aylarında ilçe merkezinin kuzeyinde 14 km uzaklıkta yer alan ilçe ile aynı adla anılan Aydıntepe Yaylası'na götürülmektedir. Yaylaya Mayıs-Haziran aylarında çıkılır. Eylül ayında ise yayladan dönülür. Yaylaya götürülmeyen hayvanlar ise ilçe merasında otlatılmaktadır.

⁷⁶ 2002., Tarım İlçe Müdürlüğü, Açıklama Raporu, s.2. Aydıntepe.

Aydıntepe İlçe Merkezinde yapılan sığır yetiştiriciliğinin bazı sorunları bulunmaktadır. B sorunlardan en önemlisi hayvan ve hayvan ürünlerinin pazarlama sorunudur. İlçe merkezinde süt işletmesi bulunmadığından, en yakın Bayburt'ta bulunan süt işletmesinin atıl durumda olmasından üretilen sütler perakende satış ve aile içi ihtiyaçlarda değerlendirilmek zorunda kalınmakta buda çiftçilerin bu konuda mağdur olmasına neden olmaktadır. Yine ilçede ve ilde et kombinasyonunun bulunmaması nedeniyle üreticiler hayvanlarını genelde hayvan pazarları ve kurban mevsiminde farklı yerlerde pazarlamak zorunda kalmaktadırlar.

Bu sorunların dışında hayvan hastalıkları da önemli bir problem olarak görülmektedir. Bu hastalıkların en önemlisi şap hastalığıdır. Daha sonra şarbon, veba, vb. gelmektedir. Bir diğer sorun ise hayvan fiyatlarının mevsimlere göre çok büyük dalgalanmalar göstermesidir. Ayrıca modern ahırların bulunmaması, hayvan pazarlamasının bir elden değil bir kaç elden yapılarak maliyetin artması vb. sorunlar.

Yukardaki açıklamalarımızdan da anlaşılacağı gibi ilçede süt ve besi sığırcılığı birlikte yapılmaktadır. Esasen pazar sorununu gidererek üreticilerimizi kombine yetiştiricilikten, süt hayvanı yetiştiriciliği ve besicilik şeklinde tek yönlü yetiştiriciliğe yöneltmenin ilçe hayvancılığı ve ülke ekonomisi için daha karlı olacağını düşünüyoruz.

Büyükbaş hayvanlar içerisinde dahil ettiğimiz yük hayvanlarının toplam hayvan sayısı içindeki oranı pek fazla değildir. At ve merkepten oluşan bu hayvanlardan yük taşımada ve binek olarak yararlanılmaktadır.

II. Küçükbaş Hayvancılık

Aydıntepe İlçe Merkezinde yetiştirilen küçükbaş hayvan türü koyun ve keçidir. 2002 yılı itibari ile küçükbaş hayvan sayısı varlığının % 95,8'ini koyun, % 4,2'sini ise keçi oluşturmaktadır. İlçe merkezinde koyun sayısı sığır sayısından fazladır (2300 baş). Bunun nedeni ise; küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin daha fazla gelişmiş olmasıdır. Bir diğer neden de Aydıntepe ve yakın çevresindeki mera arazilerinin koyun sürülerini otlatmak için uygun alanlar olmasıdır. Fakat meraların 5-7 aylık süre boyunca karla örtülü kalması, koyunların ağıl veya ahırlarda kuru ot ve yemle beslenmesini zorunlu

kılmıştır. Bu da maliyeti artırmaktadır. Koyun fiyatlarının düşük olması nedeniyle kazancı az olan bir hayvan olması koyun besiciliğini fazla cazip kılmamaktadır.

Araştırma sahasında, daha çok karasal iklim şartlarına ve arazi yapısına iyi uyum sağlayabilen "mor karaman" cinsi koyun yetiştirilmektedir. Yerinde yapılan tespitlere göre Aydıntepe' de bir koyundan sağım süresi içerisinde 100-110 kg. süt elde edilmektedir. Koyunlardan elde edilen bir diğer ürün ise yapağıdır. Koyun başına yıllık yapağı verimi 1-1.5 kg. kadardır. Elde edilen yapağının büyük bir kısmı yerel ihtiyaçlar için tüketilirken, bir kısmı da ilçe dışına pazarlanmaktadır.

III. Kümes Hayvancılığı

Aydıntepe ilçe merkezinde tavuk, horoz, ördek, hindi, kaz gibi çeşitli kümes hayvanları beslenmektedir. Bunların en önemlisini tavuk oluşturmaktadır. Bununla birlikte bu hayvanlarda ekonomik bir şekilde yetiştirilmemektedir. Yalnızca ailelerin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla bu hayvanlar beslenmektedir. Gündüzleri kasaba içerisinde rasgele dolaşarak karınlarını doyurmaya çalışan bu hayvanlar akşamları gelişigüzel yapılmış kümeslerine veya ahırlara kapatılırlar. Aydıntepe İlçe Tarım Müdürlüğü'nden edindiğimiz bilgilere göre 2002 yılı itibarıyla ilçede 2275 civarında kümes hayvanı bulunmaktaydı.

IV. Arıcılık

Aydıntepe tabii çevre özellikleri açısından, arıcılık faaliyetleri için ideal bir alan olmasına rağmen ne yazık ki, Aydıntepe halkı tarafından bu faaliyet istenilen seviyeye getirilememiştir. İlçe tarım müdürlüğünden aldığımız bilgilere göre, bu faaliyetlerin yörede istenilen seviyeye gelmemesinin en önemli nedenini halkın bu faaliyet hakkında yeterli bilgiye sahip olmaması oluşturmaktadır.

Kasabada arıcılıkla uğraşan 5 aile bulunmaktadır. Bunlardan iki ailenin kovan sayısı 50 adet kadardır. Arıcılıkla uğraşan diğer üç ailenin ise 3-4'er kovan arıları bulunmaktadır. Görüldüğü üzere kasabada arıcılığa rağbet azdır.

Soğuk ve yüksek bölgelerimizde arıcılık seyyar yani, gezici arıcılık biçiminde yapılır.⁷⁷ Araştırma sahamızda tespit ettiğimiz dikkate değer bir özellik de Karadeniz Bölgesi'nden gelen göçer arıcılardır. Kaliteli bal üretimi için gerekli olan çeşitli otsu step türlerinin sahada yaygın olarak bulunması bu arıcıları buraya çekmektedir. Bu nedenle Aydıntepe' ye gelen bu arıcılar faaliyetlerini burada yürütmektedirler. Yerinde yaptığımız gözlemler sonucu bu arıcılar üç veya dört aile, 500-600 kovan arıyla birlikte bu faaliyeti yürütmektedirler. Mayıs ayı ortalarında buraya gelen arıcılar havaların soğumaya başladığı Eylül ayı sonlarına doğru arılarını alarak geldikleri yere dönmektedirler. Yine yerinde yaptığımız tespitlere göre üretilen balın kaliteli olması ve kolayca pazarlanabilmesi bu faaliyetin yörede yoğunlaşmasına neden olmaktadır. İlçe merkezinde yıllık ortalama 80-90 ton bal üretilmektedir.

Aydıntepe'de arıcılığın daha faal bir duruma getirilmesi için ilçede önemli bir geçim kaynağı haline getirilip, pazarlama sorunlarının giderilerek sabit arıcılığın desteklenmesi uygun bir karar olacaktır.

Burada şunu da belirtelim ki, ilçe merkezindeki hayvancılık faaliyetlerini sadece hayvancılıkla uğraşanlar yapmamakta. Ayrıca memur veya işçi olup da hayvancılıkla uğraşanlar da vardır, bunların sayıları oldukça fazladır.

3.3.Ticaret

İhtiyaç fazlası mal veya ürünlerinin satılması, gerekli olanların başka yerlerden satın alınması anlamına gelen ticari faaliyetlerin, eskiden beri, kasabada fazla gelişmemiş olup, genellikle yerel ihtiyaçları karşılamaya yöneliktir. Bu durumun ortaya çıkmasında, kasabanın daha gelişmiş ticari potansiyele sahip Bayburt iline yakın olması ve il merkezine ulaşımın kolay olmasıdır.

Araştırma sahamızda 2002 yılı itibarıyla 57 adet ticari işyeri bulunmaktadır. (Tablo 3.3.) İlçe merkezindeki, ticarethanelerin önemli bir kısmını bakkallar (% 22.9), kahvehaneler (% 15,7), ve tütünler (% 8,8), oluşturmaktadır. Bunların yanında % 5,2 lik pay ile demirci, nalburiye, kunduracı, ve kömürcü işyerleri gelmektedir. Yine Aydıntepe'deki ticari işyerlerini çoğu günlük ve periyodik ihtiyaçlara cevap verebilen

⁷⁷ DOĞANAY, H., 1995, a.g.e., s.239.

işyerleridir. Örneğin şeker, çay, un, yağ v.b. Buna karşılık uzun vadeli ihtiyaçlara cevap veren işyerlerinin sayısı yok denecek kadar azdır. Bu da sahada ticaret hayatının pek canlı olmadığını gösterir.

Araştırma sahamızdaki ticari işyerleri genelde düşük sermayeli ve daha çok yerel ihtiyaçları karşılayan küçük işletmeler şeklindedir. Bu durum ticari faaliyetleri geliştirecek faktörlerin yeterli olmayışı ile ilgilidir. Ayrıca hergün, belli aralıklarla Bayburt'a düzenli otobüs seferlerinin olması halkın ihtiyaçlarının büyük bir kısmını Bayburt'tan sağlamasına neden olmaktadır.

Ticari işyerlerinin tamamı, Kale Mahallesi'nde toplanmıştır. Bunun nedeni Kale Mahallesi'nin diğer mahallelere göre merkezi bir konumda olması ve aynı zamanda yönetim ve hizmet binalarının bu mahallede bulunmasıyla ilgilidir. Diğer mahallelerde ticari faaliyetlere pek rastlanmaz. Var olan ticari faaliyetler ise düşük sermayeli bakkal dükkanlarıdır.

Bu bakkallarda ticaret faaliyetleri daha çok perakende ticaret faaliyeti gelişmiştir. Bu durum, perakende olarak yapılan ticaret faaliyetlerinin daha çok yerel ihtiyaçlara cevap vermesinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Buda ilçede ticari işyerlerinin yıllık cirolarının az ve düşük sermayeli işletmeler olmasına neden olmuştur.

Aydıntepe İlçe Merkezindeki ticari işyerlerinin, müşterilerinin önemli bir kısmını çevre köylerde yaşayanlar oluşturmaktadır. Köylüler ihtiyacı olan eşyaları ilçedeki ticarethanelerden temin etmektedirler.

Ayrıca sahada yapmış olduğumuz anket ve gözlemler ile tablodan da anlaşılacağı gibi ilçe merkezinde manav bulunmamaktadır. Bunun nedeni İlçe merkezinin Bayburt'a yakın olmasından dolayı halkın günlük sebze ihtiyaçlarını il merkezinden karşılamaktadır.

Yukarıdaki açıklama dikkate alındığında ilçede ticaret hayatının sönük olmasında il merkezine yakınlığın önemli bir etkiye sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo.3.3.Aydıntepe İlçe Merkezinde Ticari İş Yerleri Sayıları

İşyerinin adı	Sayısı	%'si
Demirci	3	5,2
Fırın	1	1,8
Terzi	1	1,8
Kıraathane	9	15,7
Elektrikçi	2	3,5
Bakkal	13	22,8
Eczane	1	1,8
Nalburiye	3	5,2
Kunduracı	3	5,2
Tüpçü	5	8,8
Veteriner	1	1,8
Kömürcü	3	5,2
Lokanta	2	3,5
Berber	1	1,8
Kırtasiye	2	3,5
Parfümeri	1	1,8
Konfeksiyon	2	3,5
Mobilyacı	2	3,5
Kasap	1	1,8
Un-Kepek Dükkanları	1	1,8
Toplam	57	100,0

Kaynak: Aydıntepe Belediyesi.

3.4.Ulaşım

Aydıntepe ilçe merkezi Erzurum-Trabzon karayolu üzerinde Bayburt'a 24 km. uzaklıktadır. Bayburt'tan itibaren Erzurum-Trabzon yolunun 13 km'sinde ayrılan Aydıntepe yolu, yol ayrımından sonra içeride 10 km devam ederek ilçeye ulaşılır.

İlçe içerisinde en önemli ulaşım akışı kentin ortasında yer alan Yaşar Doğu Caddesi üzerinde meydana gelmektedir. Bu yol İlçe merkezine 6 km uzaklıkta yer alan Arpalı Kasabasından gelen yolun uzantısı konumundadır. Kentin içerisindeki yollar tamamen olmasa da kısmen asfalt ve parke taşı ile kaplıdır.

İlçe merkezinden Bayburt'a olan bağlantı, minibüslerle yapılan seferlerle sağlanmaktadır. Bayburt-Aydıntepe arasında 7 adet minibüs çalışmaktadır. Sabah başlayan seferler belli aralıklarla karşılıklı olarak gerçekleşmektedir. Günde ortalama 150 kişinin taşındığı bu seferler akşam saatlerinde durmaktadır. Ayrıca bu seferlere ek olarak Aydıntepe Belediyesine ait iki otobüs de ilçe ile il arasında sefer yapmaktadır.

İlçe merkezinin köylerle olan bağlantısı, genelde minibüslerle, az da olsa taksilerle yapılmaktadır. Minibüsler sabah saatlerinde ilçeye gelmekte, öğleden sonra ise köylere geri dönmektedirler.

Aydıntepe ilçe merkezinde 2500 abonelik telefon santrali mevcut olup, ilçe merkezinde telefon aboneliği konusunda hiçbir sıkıntı yoktur. Radyo ve televizyon yayınları da ilçede oldukça net bir şekilde alınmaktadır.

3.5.Sanayi

Araştırma sahası içerisinde, hammadde kaynaklarının sınırlı olması, tarımsal üretimin fazla olmaması ve geçim tipi şeklinde yapılması, sermaye yetersizliği gibi faktörler, sanayi faaliyetlerini dolayısıyla da sanayi tesislerinin kurulmasını engellemiştir.

Araştırma sahasını oluşturan Aydıntepe İlçe Merkezinde 2002 yılı itibariyle faal durumda bulunan modern sanayi tesisi mevcut değildir. İlçe merkezinde sanayi faaliyetleri çok sınırlı bir düzeyde olup, genelde küçük birimler halinde dağınık olarak yer almaktadır. Oto elektrikçileri, demir doğrama atölyeleri ve kaynak atölyeleri oluşan küçük

SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

1.Doğal Çevre Özelliklerinden Kaynaklanan Başlıca Sorunlar

Araştırma sahasında, doğal çevre özelliklerinden kaynaklanan sorunların başında sulama sorunu gelmektedir. Sahada daimi bir akarsuyun bulunmaması nedeniyle özellikle yaz aylarında tarlaların sulaması problem olmaktadır, bu da tarlalardaki verimi azaltmaktadır. Fakat sulama ve gübreleme şartlarının iyileştirilmesi halinde birim alana alınan verim artacaktır.

Doğal çevre özelliklerinin ortaya çıkardığı diğer bir sorun ise, sahada etkili olan karasal iklim şartlarından kaynaklanmaktadır. Söz konusu iklime bağlı olarak uzun süren kış mevsimi, kasabadaki ekip-biçme faaliyetlerinin yanında, büyük ölçüde çayır ve meralara bağımlı olarak hayvancılık faaliyetlerini de olumsuz yönde etkilemiştir. Bunun yanında ilkbahar ve sonbahar mevsimlerinde sahada sıkça görülen don olayları ekili alanlara zarar vermekte, ürün kayıplarına yol açmaktadır. Diğer taraftan, kış mevsiminde kar yağışlı ve karla örtülü günler sayısının fazla olması, özellikle ulaşım faaliyetlerinin olumsuz yönde etkilenmektedir.

Araştırma sahasında doğal bitki örtüsünün bilinçsiz ve aşırı otlatma nedeniyle tahrip edilmesi, toprak erozyonunu büyük ölçüde artırmıştır. Bu konuda özellikle ağaçlandırma çalışmalarının artırılarak yaygınlaştırılması gerekmektedir. Diğer yandan aşırı ve bilinçsiz hayvan otlatılması önlenerek, tarım topraklarında teraslama tekniği uygulanmaktadır.

2. Beşeri Çevreden Kaynaklanan Başlıca Sorunlar

İnceleme sahasındaki, nüfusla ilgili sorunların en önemlisini göçler oluşturmaktadır. İlçe dışına yönelik göç hareketleri, özellikle 1960'lı yıllardan sonra önem kazanmış ve bu tür göç hareketleri günümüzde de devam etmektedir. Göç hareketlerinin en önemli nedeni, artan nüfus karşısında sahadaki geçim kaynaklarının yetersiz oluşudur. Bunun yanında, daha rahat bir yaşam sürme isteği ve eğitim gibi sosyal nedenler de göçün sebepleri arasında sayılabilir.

Göç hareketlerini azaltmak amacıyla herşeyden önce, nüfusun temel geçim faaliyetlerinden biri olan ve önemin her geçen yıl kaybeden tarımsal faaliyetler

geliştirilmeye çalışılmalıdır. Diğer yandan ilçede hayvancılık faaliyetleri desteklenmeli ve bu faaliyetlerle uğraşan ailelere teşvik kredileri verilmelidir.

Sahada, bir diğer sorun ise eğitim sektöründe ki branş öğretmen yetersizliğidir. Ayrıca ilçeye gelen öğretmenlerin lojman sorunları nedeniyle ilçede fazla kalmamaktadırlar. Bu nedenle gelen öğretmenler kısa sürede tayin isteyip gitmektedirler. Bu durumun engellenmesi için lojman sorunun çözülmesi gerekmektedir.

3. Ekonomik Faaliyetlerle İlgili Başlıca Sorunlar

Ekstantif bir karakterin hakim olduğu araştırma sahasında; tarımın sulama, gübreleme, kaliteli tohumluk kullanımı, zararlılarla mücadele, kooperatifleşme, kredi, pazarlama v.b. gibi bir çok sorunu bulunmaktadır.

Bu sorunları şu şekilde sıralayabiliriz; sahada var olan tarım arazilerinin miras yoluyla parçalanması arazide hem makine kullanımını hemde küçük parsellerde tarım yapıldığı için verimi azaltmaktadır.

Aydıntepe'deki tarım alanlarında suni gübre kullanımı istenilen seviyede değildir. Bunun nedeni halkın alım gücünün düşük olmasıdır. Ayrıca azda olsa halkın gübreleme ile ilgili tam anlamıyla bilinçlendirilmemiş olmasıdır. Sahada suni gübre alamayan çiftçi doğal gübre (hayvan gübresi) kullanmak zorunda kalmaktadır. Fakat kullanılan bu gübrenin miktarıda fazla değildir. Bunun nedeni ise halkın hayvan gübresini kışın yakacak olarak kullanmasıdır.

Tarım alanında görülen bir diğer sorunda toprak erozyonudur. Özellikle bilinçsiz ve toprağın aşırı işlenmesi sonucu hem toprak erozyonu meydana gelmekte, hemde toprağın verimi düşmektedir.

Aydıntepe ilçe merkezinde hayvancılık faaliyetleri, ekstantif metodlarla yürütülmektedir. Çünkü sahada, modern hayvancılık yapılmamaktadır. Bunun nedenlerini ise şu şekilde sıralayabiliriz; sermaye yetersizliği, suni yem temininde çekilen zorluklar, bazı hayvansal ürünlerinin pazarlamasındaki güçlükler g.b. bu nedenlerden dolayı ilçe merkezinde modern hayvancılık yerini mera hayvancılığına bırakmıştır. Fakat son yıllarda Tarım İlçe müdürlüğünün de desteklemesi ve teşvikleriyle sahada et ve süt verimi yüksek olan ithal hayvanlar beslenmeye başlanmıştır.

İlçe de arıcılık potansiyeli fazla olduğu halde istenilen seviyede değildir. İlçe halkının arıcılık faaliyetleriyle ilgili bilgi ve becerisinin fazla olmaması nedeniyle yeterince gelişmemiştir. Bu faaliyetin sahada gelişmesini sağlamak için kurslar düzenlenmeli ve devlet tarafından teşvik kredileri verilmelidir. Zaten son yıllarda İlçe Tarım Müdürlüğü'nce böyle bir çalışma yapılmaktadır.

İlçe de tarım ve hayvancılık ürünlerinin pazarlanması ile ilgili olarak önemli sorunlar bulunmaktadır. Çünkü bu konuda iyi bir pazarlama organizasyonu kurulmamıştır. Bu nedenle üretilen ürünler gerçek fiyatlarının altında satılmaktadır. Bu sorunun çözümlenmesi için kooperatifleşmeye gidilmesi gerekmektedir.

Aydıntepe ilçe merkezinde büyük çaplı sanayi faaliyetleri bulunmamaktadır, bunun yerini küçük çaplı atelye tipi işletmeler vardır.

İlçe merkezinin Bayburt-Trabzon yoluna kadar olan kısmı stabilize yoldan oluşmaktadır. Bu yolun asfalt kaplanarak modern bir hale getirilmesi uygun olacaktır.

SONUÇ

Karadeniz bölgesinin Doğu Karadeniz bölümünde, Baybrut il sınırları içersinde yer alan Aydıntepe ilçe merkezi, aydıntepe ovasının Soğanlı dağları ile birleştiği kısımda kurulmuştur. Sahada kurak ve az nemli bir iklim sürmektedir. Buna bağlı olarak sahada step ve çayır örtüsü gelişmiştir.

Araştırma sahasında sulama sorunu tamamıyla halledilmemiştir. Sulanabilen tarım arazilerinin büyük kısmı ovada yer alırken Soğanlı dağlarının yamaçlarındaki tarlalarda kuru tarım yapılmaktadır. Sahanın bu kasimlerinin de sulamaya açılmasıyla tarımsal üretimde verim artacaktır.

Aydıntepe ilçe merkezinde hayvancılık son yıllarda ilçe tarım müdürlüğünün teşvikleriyle giderek gelişmektedir. Özellikle kültür ırk ve melez büyükbaş hayvanlarının beslenmesi yaygınlaşmaktadır. Bu olayda tabiki hayvancılık açısından önemli bir gelişmedir. Fakat hayvancılıktaki bu gelişme istenilen seviyede değildir. Hayvancılığın istenilen seviyeye getirilmesi için bu faaliyetin yoğunlaştırılması gerekmektedir. Bu sayede ilçede ki, göç olayı da bir nebze önlenmiş olacaktır.

Elde edilen ürünlerin daha fazla gelir getirmesi için, pazarlama işlerinde aracılardan devreden çıkarılması ve üreticilerin örgütlenmesi gerekmektedir. Bu sayede üretici emeğinin karşılığını lacaktır.

Ayrıca tarım arazilerinin toprak analizleri yapılarak hangi tarlanın hangi ürüne daha uygun olduğu tesbit edilmelidir. Bu analizlerin tarımda verimi artıracacağı kanaatindeyiz.

Kasaba içerisinde 2000 yılı itibariyle toplam nüfus 7010 kişiydi. Bu nüfusun 3681'i erkek, 3329'u kadındır.

İncelem sahası içersinde turizm faaliyetleri gelişmemiştir. Aslında sahada tarihi ve kültürel değeri olan yerler bulunmaktadır. Tam anlamıyla açılmamakla beraber çok az bir kısmı açılan yer altı mağaralarıdır. Yer altı mağaralarının tamamının açılmasıyla birlikte sosyal tesislerin yapılması ve yeterli derecede tanıtım ilçede turizm faaliyetlerinin canlanmasına neden olacaktır.

İlçe merkezinde ki gelişmelere genel olarak baktığımızda ilçede altyapı problemi giderek azalmakta, cep telefonu, televizyon oldukça yaygın olarak kullanılmaktadır. Eğitim ve sağlık hizmetlerindeki gelişmeler giderek artmaktadır. Ancak bu gelişmelerle

birlikte daha modern bir yaşam için ilçede gerekli olan tüm yatırımların yapılması gerekmektedir.

Bu araştırmamızda, Aydıntepe ilçe merkezinin coğrafi potansiyelini belirlemeye ve sonuçlarını tesbit etmeye çalıştık. Belirtilen problemlerin çözümlenmesi, yöre halkının gayreti ve devletimizin sağlayacağı büyük destekle mümkün olacaktır.

BİBLİYOGRAFYA

- ATALAY,İ., 1997,Türkiye Coğrafyası. Ege Üniv.Basımevi.(Gözden Geçirilmiş 5. Baskı), İZMİR.
- ATALAY, İ.,-TETİK, M. -YILMAZ, Ö., 1985, Kuzeydoğu Anadolu'nun Ekosistemleri. Ormancılık Araştırma Enstitüsü Yayınları. Teknik Bültenleri Seri No:141, ANKARA.
- BAYRAKLI,F., 1974, Bayburt ve Erzincan Ovaları ile Rize Bölgesi Topraklarının Fosfor Durumları Üzerine Bir Araştırma. Atatürk Üniv. Ziraat Fak. Toprak İlimi Bölümü.(Yayınlanmamış Doktora Tezi).ERZURUM.
- DEĞİRMENCİOĞLU,M., 1978, Bayburt ve Çevresinin Jeomorfolojisi. Atatürk Üniv. Fen-Edb.Fak.Coğrafya Bölümü(Yayınlanmamış Bitirme Tezi).ERZURUM.
- DOĞANAY, H., 1997, Türkiye Beşerî Coğrafyası. Milli Eğitim Bakanlığı Yay:2982, Bilim ve Kültür Eserleri dizisi:877, Eğitim Dizisi:10, ANKARA.
- DOĞANAY, H., 1995, Türkiye Ekonomik Coğrafyası. Öz Eğitim Yay., No:6, İSTANBUL.
- DÖNMEZ, Y., 1984, Umûmi Klimatoloji ve İklim Çalışmaları. İstanbul Üniv.Yay.No:2506, Coğrafya Enst.Yay.No:102, İSTANBUL.
- EKİNCİ,M,E.,Selim İlçe Merkezi'nin Coğrafi Etütü.Atatürk Üniv.Fen-Edb.Fak.Coğrafya Böl.(Yayınlanmamış Bitirme Tezi).ERZURUM.
- ERGUVANLI,K.,1950,Trabzon-Gümüşhane Arasındaki Bölgenin Jeolojik EtitiHakkında Rapor.Maden Teknik Arama Raporu:2273.ANKARA.
- ERİNÇ, S., 1953, Doğu Anadolu Coğrafyası, İstanbul Üniv.Yay.No:572, Edebiyat Fak.Coğrafya Enst.Yay.No:15, İSTANBUL
- ERİNÇ, S., 1984, Klimatoloji ve Metodları. İstanbul Üniv.Deniz Bil.ve Coğrafya Enst.Yay.No:2, İSTANBUL.
- EROL, O., 1993, Genel Klimatoloji. Gazi Büro Kitabevi, ANKARA.
- GÖNEY,S., 1976, Adana Ovaları.İstanbul Üniv.Yay.No:2162. Coğrafya Enst.Yay. No:88, İSTANBUL.
- İZBIRAK, R., 1996, Türkiye I ve II. M.E.B.Yay.Öğretmen Kitapları Dizisi:196, İSTANBUL.
- KARABORAN,H., 1984, Nüfus Coğrafyası.Fırat Üniv.Fen-Edb.Fak.Coğrafya Ders Notları.ELAZIĞ.

- KARAKOYUNLU, S., 1990, Bayburt Tarihi. Kültür Ofset Ltd. Şti. ANKARA.
- KETN, İ., 1951, Bayburt Bölgesinin Jeolojisi Hakkında. İstanbul Üniv. Fen-Edb. Fak. Mecmuası. Cilt :16, Sayı:2, İSTANBUL.
- KOÇMAN, A., 1993, Türkiye İklimi. Ege Üniv. Edebiyat Fak. Yay. No:72, İZMİR.
- KODAY, S., 2000, Murgul Çayı Havzasının Coğrafyası. Atatürk Üniv. Yay. No:912, Fen-Edb. Fak. Yay. No:98, Araştırma Serisi:69. ERZURUM.
- MEMİŞ, N., 1998, Buram Buram Aydıntepe. Aydıntepe Belediyesi Yayınları. SAMSUN.
- NİŞANCI, A., 1975, Sıcaklık Dağılışı ve Hava Durumları ile Bağlılıkları İçinde Türkiye'nin Yağış Şartlarının İncelenmesi. Atatürk Üniv. Edebiyat Fak. Araştırma Seri No:62, ERZURUM.
- ÖZEY, R., 1988, "Bayburt ve evresinin Coğrafi zelliklerine Genel Bir Bakıő." Türk Tarihinde Kültüründe Bayburt Sempozyumu., 22-25 Mayıs, BAYBURT.
- ÖZEY, R., 1990, "Gümüşhane ve çevresindeki Kırsal Yerleőmelerin Başlıca Coğrafi Sorunları ve zm Yolları." Geçmiőte ve Günümüzde Gümüşhane Sempozyumu. 13-17 Haziran, Sayfa:307-383, GÜMÜŞHANE.
- ÖZAV, L., 1991, Oltu'nun Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası. Taş Medrese Yay. No:114. Araştırma İnceleme Serisi, No:4, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), ERZURUM.
- SOYLU, H., 1996, Köprüköy İlçesinin Coğrafi Etütü. Atatürk Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Coğrafiya Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış Ysek Lisans Tezi). ERZURUM.
- TANDOğAN, A., 1994, Türkiye Nüfusu. Eser Ofset Matbaacılık Yay. San. ve Tic. Ltd. şti., TRABZON.
- TEMUÇİN, E., 1990, "Aylık Değişme Oranlarına Göre Türkiye'de Yağış Rejimim Tipleri." Ege Coğrafiya Dergisi. Sayı: 5, Sayfa :160-183. İZMİR.
- TUNÇDİLEK, N., 1967, Türkiye İskan Coğrafyası. İstanbul Üniv. Edebiyat Fak. Yay. No:1283, Coğrafiya Enst. Yay. No:49, İSTANBUL.
- TÜMERTEKİN, E., 1984, Beşerî Coğrafiya'ya Giriş. Erenler Matbaası, İSTANBUL.
- YALÇINLAR, İ., 1976, Türkiye Jeolojisine Giriş. İstanbul Üniv. Edebiyat Fak. Yay. No:2089, Coğrafiya Enst. Yay. No:87, Levha:3, İSTANBUL.

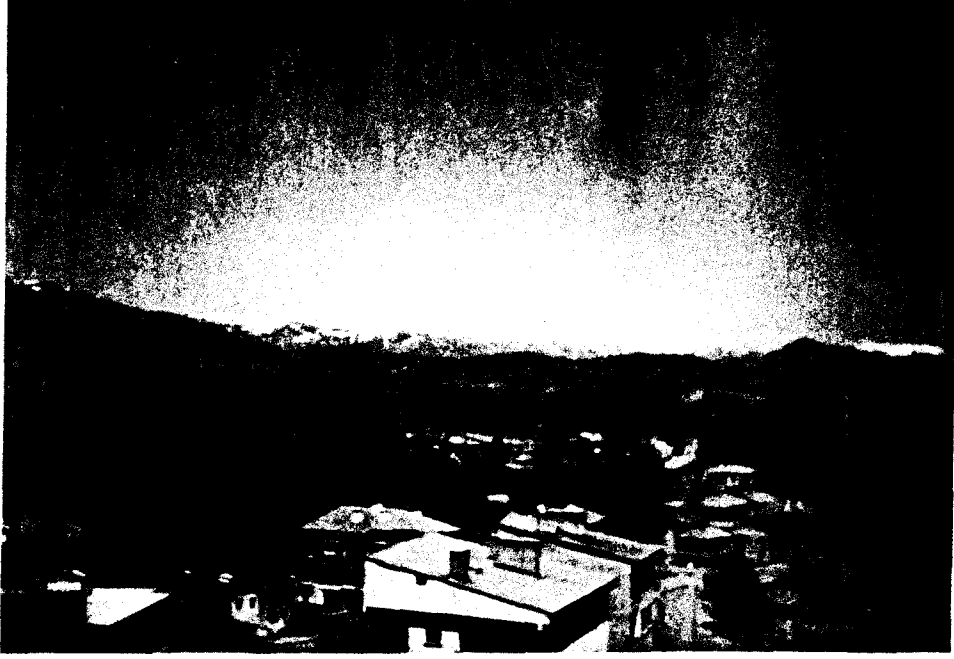
YAZICI,H., 1996, "Şehir Coğrafyası Açısından Bir İnceleme Bayburt."Türk Coğrafya Kurumu Dergisi Sayı:30, Sayfa:189-218,İSTANBUL.
 Türkiye Jeoloji Haritası,1962,1/500000 Ölçekli Trabzon Paftası. Derleyen T.E.GATTINGER, Tertipleyen: C.ERENTÖZ,İ.KETİN.ANKARA.
 İl Oluşunun 10.Yılında Bayburt Tarihi. Bayburt Valiliği Yay. BAYBURT.

RAPORLAR, PERİYODİKLER VE HARİTALAR

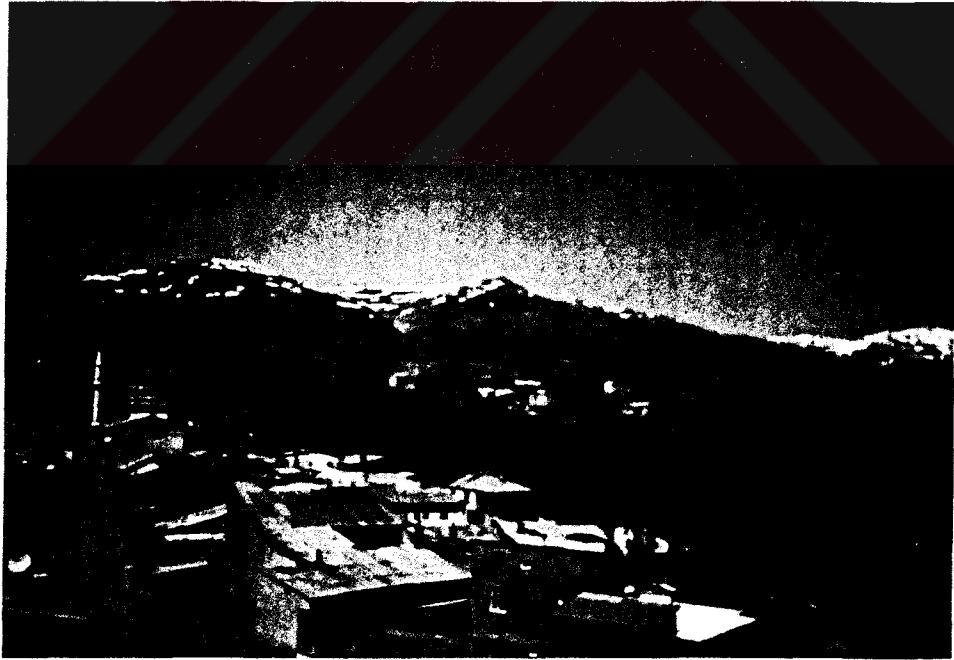
Çoruh Havzası Toprakları, 1984, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Yay.Topraksu Genel Müd.Yay:756,Raporlar Serisi:94,ANKARA.
 Gümüşhane İli Verimlilik Envanteri ve Gübre ihtiyaç Raporu.,1984,T.C.Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Toprak Su Genel Müd. Toveb Yay. No:19, Genel Yay. No:752,.ANKARA.
 D.İ.E., 1940-2000 Yılların Ait Nüfus Yıllıkları.
 D.M.İ.G.M., 2001, Döküm Cetvelleri ve Bilgisayar Kayıtları.
 H.G.K., 1958, 1/ 25 000 Ölçekli Topoğrafya Haritaları.
 Bayburt Tapu Kadastro İl Müdürlüğü, 2002 Yılı Verileri.
 Aydıntepe Jeolojik Etüt Raporu, 1979,AYDİNTEPE.
 Aydıntepe Kaymakamlığı., 200, İlçe Brifingi, AYDİNTEPE.
 Aydıntepe Belediyesi 1990, İmâr Plânı Jeolojik Etüd Raporu, AYDİNTEPE.
 Aydıntepe Belediyesi, 1993, Aydıntepe Plan Açıklama Raporu, AYDİNTEPE.
 2002 Yılı Tarım İlçe Müd.Açıklama Raporu. AYDİNTEPE.

FOTOĞRAFLAR

Fotoğraf.1 : Soğanlı Dağlarından Bir Görünüm

Fotoğraf.2 : Soğanlı Dağlarının İlçe Merkezinden Bir Görünümü

Fotoğraf. 3 : Soğanlı Dağlarının Kuzetbatıdan Aydintepe Ovasıyla birleştiği Yer.

Fotoğraf.4 : Aydintepe Ovasından Bir Görünüm.

Fotoğraf.5 : Aydintepe Ovasından Aydı Bir Görünüm.

Fotoğraf.6 : İlçe Merkezinin Kuzeye Doğru Gelişim Gösterdiği Saha.

Fotoğraf. 7 : Aydıntepe ve Soğanlı Dağlarından Bir Görünüm.

Fotoğraf.8 : Yaşar Doğu Caddesinden Bir Görünüm.

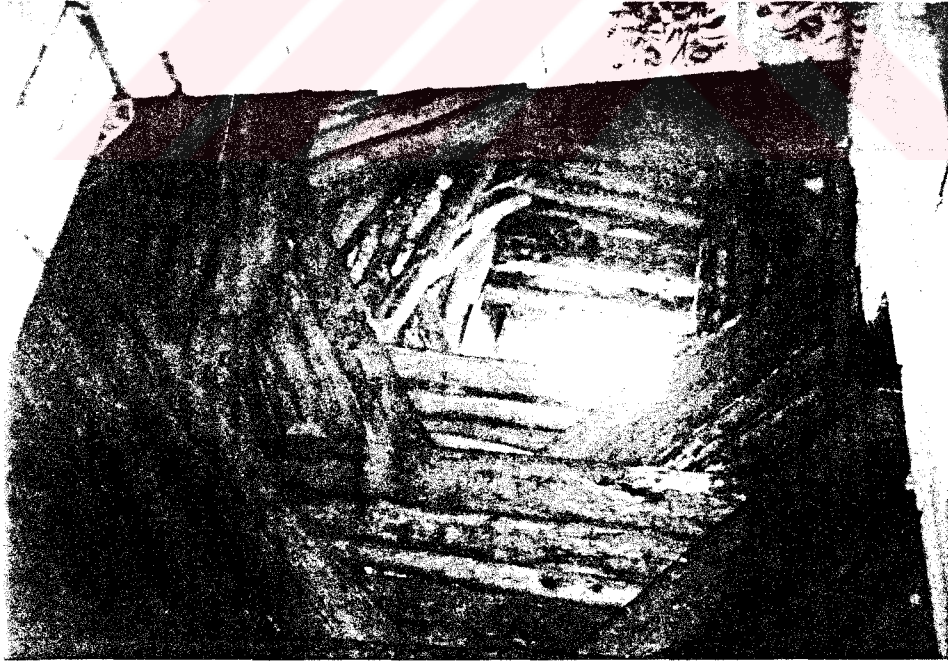
Fotoğraf. 9 : Kale Mahallesindeki İşyerlerinde Bir Görünüm.

Fotoğraf.10 : İlçe Merkezinin Doğudan Giriş Kısmı.

Fotoğraf.11 : Yaşar Doğu Caddesindeki İşyerlerinden Bir Görünüm.

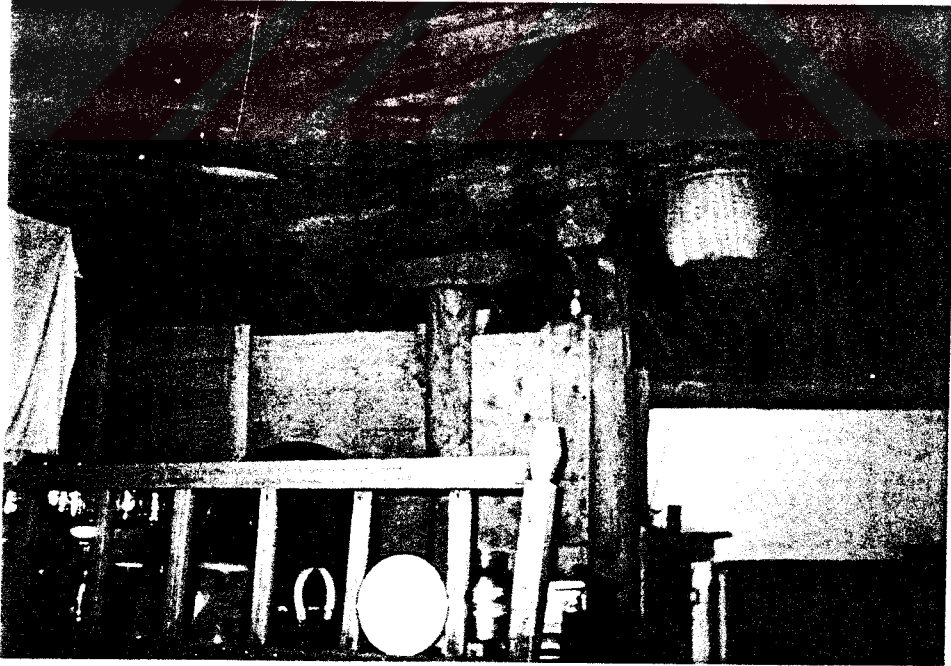

Fotoğraf.12 : Eski Tip Konutlarda Mağ Adı Verilen Tavan.

Fotoğraf.13 : İlçe Merkezinden Ayrı Bir Görünüm.

Fotoğraf.14 : Eski Tip Konutların İçten Görünüşü

ÖZGEÇMİŞ

1976 yılında Ağrı'nın Eleşkirt ilçesinde doğdum. İlk ve orta öğretimimi Kars'ta tamamladım. 1994 yılında Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümüne kayıt yaptırdım. Bu bölümden 1998 yılında mezun oldum. 2000 yılında Bölgesel Coğrafya Anabilim Dalından yüksek lisansa başladım ve 2003 yılında bu çalışmamı tamamladım. Halen özel bir öğretim kurumunda öğretmen olarak çalışmaktayım.

ERZURUM – 2003

Mehmet Emin EKİNCİ

**İ.C. YÜKSEK LİSANS
KURULUŞU
ERZURUM**